

Hünerli eller

300 - 500 yıl öncesinin tekstil ürünleri
konservasyonla günümüze taşıyor.

Süleyman Nazif
Süleyman Nazif'in Gözünden
Cumhuriyet döneminde Bursa

Bursa Günlüğü

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Hizmetidir / Sayı: 4 / Aralık 2018

Bursa'da tasavvuf kültürü

- › Tuz Pazarı'ndaki kitapçılar
- › Bursa'nın elektrik tarihi
- › Hüdavendigârı dinlerken

Bursa'da İpek Çağı!

Dünya saraylarını süsleyen Bursa İpeği,
koza yetiştiriciliği desteği ve açtığımız ipekten
halı dokuma eğitimleri ile yeniden ihtişamlı
günlerine dönüyor..

merhaba

merhaba...

Bursa Günlüğü'nün dördüncü sayısıyla karşınızdayız. Yine özel ve yine dolu dolu bir Bursa Günlüğü oldu.

Bursa; Tanpınar'ın ikinci bir zamana tanık olduğu, Çelebi'nin ruhaniyetli şehridir. Geyikli Babaların, Emir Sultanların, Süleyman Çelebilerin, Somuncu Babaların yüreklere gergef gergef maneviyat işlediği; âlimlerin, ariflerin, müelliflerin, müverrihlerin, musanniflerin, mütercimlerin, muallimlerin, mürebbilerin gelip geçtiği maneviyatlı şehirdir.

Bu sayımızda, tasavvuf kültürü ve düşüncesine Bursa'nın katkıları konusuna değinmek istedik. İnaniyoruz ki, "Yaradılanı Yaradan'dan ötürü hoş görmek" ilkesi ve sevgi esası üzerinde toplumsal barışı ve iç huzuru sağlayan tasavvuf, bizi yüzyıllardır bir millet olarak ayakta tutan, bizi biz yapan değerlerimizden biridir. Bursa, geniş bir coğrafyaya yayılan tasavvuf kültürü ve düşüncesinin gelişiminde, örnek şehirlerden biri olmuştur.

Tasavvuf konusunu Bursa özelinde konuşmak Prof. Dr. Mustafa Kara hocamızın da belirttiği gibi, bir açıdan çok

büyük ve kadim bir kültürün küçük bir "parça"sıyla ilgilenmek, diğer bir açıdan da 600 yıllık bir kültürü özetlemenin zorluğu hatta imkânsızlığıyla yüz yüze gelmek demektir.

Bu sayımızda, Bursa'da tasavvuf kültürünün tarihi geçmişi ve bugüne yansımalarını birbirinden değerli akademisyen, araştırmacı ve yazarlarımızın kaleminden sizlere yansıtmak istedik.

Bunun yanında Bursa'nın tarihi kültürel ve doğal zenginliklerinden örneklerin işlendiği konulara da yer vererek, geleceğe not düşmek istedik.

Bu yazıların kiminde Bursa'nın yakın tarihine yolculuk yaparken kiminde her gün yanından geçtiğimiz değerlerimize farklı bir gözle bakmanın hayretine tanık olacaksınız.

İlk sayımızdan itibaren, eleştiri ve önerileriyle bizlere destek veren, dergimizin içeriğinin daha da zenginleşmesi anlamında katkı koyan tüm okur-yazarlarımıza yürekten teşekkür ediyorum.

Bursa Günlüğü'nün yeni sayılarında buluşmak üzere, hepinize iyi okumalar diliyorum.

Alinur AKTAŞ
Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı

Bursa Günlüğü

Aralık 2018 SAYI: 4

Ücretsizdir

Yerel Süreli Yayın

Üç ayda bir yayınlanır

İMTİYAZ SAHİBİ

Bursa Büyükşehir Belediyesi Adına

Alınur Aktaş

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (SORUMLU)

Ahmet Bayhan

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Ahmet Akhan

YAYIN DANIŞMANI

Mehmet Eşen

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Sefer Göltekin

EDİTÖR

İbrahim Büyükfuran

KATKIDA BULUNANLAR

Tuğba Özmelek, Ekrem Şahin,

Ömer Kır, Selçuk Salih Başhan,

Nesrin Alemdar, Halil Anbartepe

FOTOĞRAFLAR

Nilay Şahinkanat İlcebey, Yasin Yıldırım,

Ömer Erhan Bakan, Kerim Bayramoğlu,

Ekrem Hayri Peker, R. Ruveyda Okumuş,

Y. Kenan Yetişen, Volkan Topalak, Uğur Özcan

Özen, Mustafa Özçelik, BBB Fotoğraf Arşivi

KAPAK FOTOĞRAFI

Fausto Zonaro, Derviş Grubu, Suluboya,

Sevgi Dağın Gönül Koleksiyonu

(Sufi Bursa, BBB Kültür A.Ş. Yayınları)

GRAFİK TASARIM

Bursa Kültür A.Ş.

İLETİŞİM

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Zafer Mah. Ankara Yolu Caddesi. No: 1

P.K.16270 Osmangazi/BURSA

Tel : 444 16 00

iletisim@bursagunlugu.com

www.bursagunlugu.com

www.bursa.bel.tr

BASKI

renkvizyon
YATIRIMCILIK A.Ş.

Anadolu Mh. Karlıdağ Cd. No:32

Yıldırım / BURSA

Tel: 0 (224) 251 04 14

www.renkvizyon.com.tr

Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

İçindekiler

4

Tasavvuf tarihinde bir ulu şehir: Bursa
Prof. Dr. Mustafa Kara

12

Bursa'nın gönül mimarları
Ahmet Kayra Yıldız

18

Niyâzî-i Misrî Ve Bursa'daki Misrî Tekkeler
Mustafa Emir Güneyceli

22

Bursa sokaklarında tasavvuf dersi
Betül Tarakçı

26

Etkiler - Eleştiriler
İhsan Akmermer

30

Mehmed Emin Kerkûkî
prof Dr. Abdurrezzat Tek

34

Bursa'nın Yunus'u: Aşık Yunus
Mustafa Özçelik

38

Gönüllerin sultanı Emir Sultan
Prof. Dr. Hüseyin Algül

46 > Zamana ilmek atan hünerli eller Röp: İbrahim Büyükfuran

Günümüzde restore edilen saray, han, hamam, medrese ve şifahaneleri görerek bundan yüzlerce yıl öncesinin mimari akımları hakkında fikir sahibi olabiliyoruz. Ecdadımız nasıl kıyafetler giyer, hediyelik kumaşları nasıl işlerdi? Bunlar hakkında bir fikir sahibi olmanın ötesinde, 300 - 500 yıl öncesinden kalma tekstil ürünleri konservasyonla günümüze taşıyor.

44 > Hilye-i Şerif sergisi Etkinlik

50 > Süleyman Nazif'in Bursa'sı R. Rüveyda Okumuş

54 > Tuz Pazarı Kitapçıları Uğur Ozan Özen

60 > Bursa'dan Erzincan'a uzanan can eli Kerim Bayramoğlu

62 > İznik Gölü Volkan Topalak

66 > Bursa elektrik tarihçesi Kenan Yetişen

72 > Keles-Taşkent Hattı Ekrem Hayri Peker

80 > Hüdavendigâr'ı dinleyen Prof. Dr. Osman Çetin

90 > İpek şehrinde ipeğe adanan bir ömür Röp: İbrahim Büyükfuran

94 > Dünden Kalanlar Etkinlik haberleri

Bursa'da tasavvuf kültürü

Tasavvuf tarihinde Bursa konusunu ele almak, bir açıdan çok büyük ve kadim bir kültürün küçük bir "parça"sıyla ilgilenmek, diğer bir açıdan da 600 yıllık bir kültürü özetlemenin zorluğu hatta imkânsızlığıyla yüz yüze gelmek demektir.

Tasavvuf tarihinde bir ulu şehir:

Bursa

Tasavvuf tarihinde Bursa konusunu ele almak, bir açıdan çok büyük ve kadim bir kültürün küçük bir "parça"sıyla ilgilenmek, diğer bir açıdan da 600 yıllık bir kültürü özetlemenin zorluğu hatta imkânsızlığıyla yüz yüze gelmek demektir.

İnsanoğlunun bu dünyadaki macerasının mühim bir bölümü ilim, felsefe ve sanatla ilgilidir. Gerçeği ve güzeli arama faaliyetinden ibaret olan bu maceraya ışık tutan ana kaynak ise dindir. Her toplumun ilim, hikmet ve sanat adamları bağlı bulundukları dinin esaslarıyla düşünmeye başlamış, bu esasları farklı bir şekilde yorumlamış, te'vîl ve tefsir etmişlerdir. Bazan dinî sınırları aşarak "inkar" noktasına uzananlar var ise de bunların sayısı her zaman az olmuştur.

Âlim, ârif ve sanatkârlar topluma sürekli olarak su taşıyan, su ikmalı yapan "saka"lar gibidir. Bu çeşmenin kurulduğu yerin adı ise "şehir"dir. Suyun mahiyeti hiç değişmemiştir. Ancak taşıma şekli ve ambalaj sisteminde farklılıklar olagelmıştır. Zamanın ve çevrenin özelliklerine göre oluşan bu farklılık "kadim felsefe" ile "hikmet" geleneğinde kökten değişiklik yapacak güce hiç bir zaman ulaş(a)mamıştır.

İnsanoğlunun kurduğu şehirlere bakıldığında üç büyük yapı görülmektedir. Mabed, tiyatro, saray. Mabedde içe dönük derûnî bir hayat, tiyatrodan dışa dönük gösteri, sarayda ise güç ve kuvveti temsil eden ihtişam söz konusudur.

Düşünürler, içinde yaşadıkları kendi kültür ve medeniyet dünyasını daha çok severlerse de sürekli olarak ilk insandan beri akıp gelen bu "gelenek"ten su içip beslenirler. Çünkü medeniyetler

Fausto Zonaro, Derviş Grubu, Suluboya, 27cm x 43cm, Sevgi Doğan Gönül Koleksiyonu

-adlan farklı da olsa- aynı zincirin halkalarıdır. Kadim kültürün en büyük hatıraları da kadim şehirler(de)dir. Kadim şehirleri korumak, hatıralarını yaşatmak, aslında kendimizi korumak ve yaşatmak demektir. Kur'an-ı Kerîm'in sık sık dikkat çektiği konulardan biri de yeryüzünü gezip dolaşıp bu kadim kültürlerin hatıraları ve sahipleri üzerinde düşünmek, yorum yapmak ve ders almaktır. (Mesela, bk. En'am, 6/11; Hac, 22/46; Ankebût, 29/20)

İslam kültür ve medeniyet havzasının büyük bir bölümü daha önceki asırlarda farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan coğrafyalarda kurulup gelişmiştir. Kuzey Afrika, Ortadoğu, Anadolu, Güney Asya, İran... Müslümanlar bu bölgelerin sadece topraklarını değil, kültürlerini de kucaklamışlar, bir diğer ifade ile bu kültürü kucaklarında bulmuşlardır. Bu birikimi kendi dünya görüşlerine göre yeniden ele alan âlim ve âriflerimiz bazan onu tekrar ederek, bazan yeniden üreterek bazan da aşarak "saha"daki yerlerini almışlardır. Bu aynı zamanda insanlığın ortak kültüründen faydalanmak, asırlara dayanan tecrübesinden istifade etmek, "yitik malı" bulmak demektir. Önceki kültürleri bütünüyle reddetmek İslâm geleneğine aykırıdır. Çünkü bu geleneğe göre ilk insan ilk

peygamberdir. Bu genel değerlendirmeden sonra baktığımız alanı daraltalım ve büyük Asya kıtasının batı ucunda yer alan Bithinya ve Romalılardan sonra Osmanlıları bağrına basan bir "belde"ye bakalım.

Dervişler Bursa'da

Bizim medeniyetimizde din ve kültür hayatını doğrudan ilgilendiren üç temel kurum vardır: Cami, medrese, tekke. Bu kurumların en köklü olanları da devletlerin başkentlerinde bulunur. Dolayısıyla Osmanlı devleti için ilk tesbitimizi yapabiliriz: En kadim cami, medrese ve tekkeler Bursa'da kurulmuştur. Bu kardeş kurumların bir tanesinin üzerinde durmak istiyoruz.

Bursa'nın dervişlik tarihi açısından yeri nedir? Tasavvuf tarihinde Bursa'da neler görülmektedir? Tarikatlar tarihinde bu şehir ne ifade etmektedir? Tekkeler sosyal hayatta nasıl bir fonksiyon icra ettiler? Mezkûr sorulara kısaca cevap aramaya çalışalım. Böylece insan şehir, medeniyet konusuna bir başka pencereden bakalım.

Öncelikle şunu belirtelim: Bir şehrin veya bir bölgenin tasavvuf kültürünü ele almak demek asgarî olarak şu konular üzerine eğilmek demektir.

1. Sufiler: Tasavvufî terbiyeyi tamam-

layan ve bu kültürü başkalarına aktaranlar bizim coğrafyamızda genellikle sufi, mutasavvîf, şeyh diye isimlendirilmektedir. Bu kişiler farklı tarikatlara mensup olabilir, değişik neşveleri/ anlayışları paylaşabilirler.

2. Tekkeler ve Tarikatlar: İnsan eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan müesseseler, zaman ve zemine göre değişiklik arzeden bina ve yapılanmalardır. Tasavvufî terbiyenin gerçekleştirildiği yere tekke/zaviye/dergâh adı verilmiştir. İnsanın fitrat ve yaratılışında varolan farklılıkların tasavvufî düşünce ve yoruma aksetmesiyle oluşan tarikatlara da "sosyal kurum" olarak bakmak mümkündür.

3. İrşad: Sufiler, aldıkları ve kendi kabiliyetlerine göre yeniden ürettikleri tasavvufî kültürü kurumlar vasıtasıyla topluma sunmuşlardır. Bu sunuş, bazan sohbet şeklinde şifahî, bazan risale şeklinde kitabî, bazan da her iki yol kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Hemen şunu ilave edelim: Bursa'da yaşayan sufiler kitap ve risaleleriyle bu şehirde yaşayan sufilerin biyografileri, bu beldeye kurulan tekkelerin tarihçeleri hakkında bize "yadigârlar" bırakmamış olsalardı elimiz kolumuz bağlı kalırdı."Bursa Vefeyâtnâmeleri" olarak bilinen bu kitapların müelliflerinin son halkası Mısırlı Şeyhi Mehmet Şemseddin Ulusoy'dur. (öl.1936)

Tasavvuf tarihinde Bursa konusunu ele almak, bir açıdan çok büyük ve kadim bir kültürün küçük bir "parça"sıyla ilgilenmek, diğer bir açıdan da 600 yıllık bir kültürü özetlemenin zorluğu hatta imkânsızlığıyla yüz yüze gelmek demektir.

Tasavvuf tarihinde Bursa'nın yerini tespit etmek için farklı yollar izlenebilir. Yukarıdaki üçlü tasniften hareket edilirse suflere göre bir tasnif yaparak sonuca gidilebilir. Veya tekke ve tarikatlar esas alınarak bunların insan unsuru ve faaliyetleriyle daire tamamlanabilir. Veyahut kadro ve kurumun topluma sunduğu hizmetler manşete çekilerek konuya açıklık getirilebilir. Biz yine üçlü bir tasnifle birinci şıkkı denemeye çalışacağız.

1. Dışarıda doğup yetişip Bursa'ya gelen mutasavvıflar
2. Bursa'da doğup Bursa'da hizmet veren mutasavvıflar
3. Bursa'da yetişip dışarıda hizmet veren mutasavvıflar

Bu tasnifin de özellikle birinci bölümüne daha yakından bakmak istiyoruz. Burada kaydedilen "dışarıda" kelimesinden Türkiye'nin bugünkü sınırlarının dışında kalan şehirler kastedilmektedir. Bursa Osmanlı'nın ilk başkenti olması sebebiyle zamanla cazibe merkezi haline gelmiş, ilim, irfan ve sanat dünyasına kucak açmıştır. Bunun belgesi de Asya, Avrupa ve Afrika'dan bu şehre gelen insanların varlığıdır. Bunların en meşhurları doğup-yetiştikleri şehirler esas alınarak gösterilebilir. Bu sıralamada Bursa'ya gelen bütün dervişlerin ismi olmayıp sadece söz konusu şehirlerden gelip Osmanlı'nın ilk başkentinde bulunan dergâhlarda şeyh olarak, postnişin olarak hizmet veren sûflilerin kısaca tanıtımı esas alınacaktır.

Abdullatif-i Kudsi türbesi

Maalesef ülkemiz kültür zengini olmasının yanında kültür müsrifi bir ülke. Yeni yeni bunun kıymetini anlamaya başladık. Eserlerimizin yitip gitmemesine yavaş yavaş izin vermeye başladık. Onun için çevremizde çok çeşitli müzeler oluşuyor. Bir sürü koleksiyonerimiz var. Eski tarihi anılarımızı toplamaya başladık.

Kudüs

Abdullatif-i Kudsi (öl.1452)

Tasavvufi terbiyesini Türkistan'da Zeynuddin Haffi'nin yanında tamamlayan ve Zeyniye tarikatının Osmanlı'daki ilk temsilcisi olan Kudsi, Zeyniye dergâhının da kurucusudur. Eserleri Arapça olup, basılmamıştır. En büyük "eseri" ise XV. Yüzyıl İstanbul'unun gözde sufisi Şeyh Vefa'dır. Onun da gözde müridi Tazarunâme sahibi Sinan Paşa'dır.

Gazze

Ahmed Gazzî(öl.1738)

Müderres olarak Bursa'da bulunurken Niyazi-i Mısıri ile görüştüğünden sonra tasavvufi hayata meyleden Ahmed Gazzî kendi adıyla anılan dergâhın kurucusudur. Arapça ve Türkçe eserler kaleme almıştır. Mürşidi Niyazi-i Mısıri ise Malatya'lı olup dergâhını bu şehirde kurmuş, Halvetiyye'nin Mısıriyye kolunun "tohumları" bu beldede atılmıştır. Kabri Limni adasındadır. Ahmed Gazzî'nin torunu Gazzizâde Abdullatif Efendi'nin bu şehrin kültür tarihi ile ilgili mühim eserleri vardır. Bir kaç tanesi yayınlanmıştır.

Şam

Ahmed Efendi (öl. 1180/1766)

Gâr-ı Âşikân adıyla bilinen tekkede mürşid olarak hizmet vermiş bir Nakşî dervişidir.

Haleb

Mehmed Halebî (öl.1576)

Bursa'da ayakta olan 3-5 dergahtan biri olan Karabaş dergahında postnişin olmuştur.

Kasım Efendi (öl.1763)

Çarşamba dergahında şeyh olarak görev yapmış bir kadirî dervişidir.

Mustafa Efendi (öl.1797)

Sadiye tarikatına mensub Zincirî Ali Efendi dergahında hizmet vermiştir.

Şefik Bursalı, Bursa'da bir Tekke içi, yağlı boya, 65cm x 81cm, Özel Koleksiyon

Medine

Mehmed Emin Efendi (öl. XX. yy.)

Buhara dergâhında bu kültürün hizmetçiliğini yapmış Nakşibendiye'ye bağlı bir dervıştır.

Yemen

Mehmed Hüseyin Çelebi (öl.1483)

Yemen'in Karakâd semtinde doğduğu için kurduğu dergâha Karakâdî dergâhı adı verilmiştir. Bursa'da ayrıca Atıcılar semtinde Veysel Karanî dergâhı kurulmuştur. Veysel Karanî'nin makâm-mezarlarından birini de bu şehir barındırmaktadır.

Kerkük

Mehmed Emin Efendi (öl.1813)

Nakşî Mesnevîhânların en büyüklelerinden biri olan Mehmed Emin Efendi İstanbul'un en meşhur iki nakşî mesnevîhânını da yetiştirmiştir: Ali Behçet Efendi (öl.1822). Hüsameddin Efendi (öl.1863). Mehmed Emin Efendi/Kerkükî Emîniye dergahının kurucusudur.

Buhara

Emir Sultan (öl. 833/1429)

Türkistan'la Anadolu'nun, Türkistan'la Balkanların ayrı bir ilişkisi vardır. Bursa denince akla gelen ilk isim olan Emir Sultan da Buhara'lıdır. Emir Sultan tekkesinin, külliyesinin hatta mahallesinin kurucusu olan bu derviş Necmuddin Kübra'ya nisbet edilen Kübrevî geleneğinin de bölgedeki ilk temsilcisidir. Buhara dergahı, Özbekler dergahı, Buhara kalenderhânesi ifadeleri de bu şehir ile o bölgenin yani Türkistan'ın kadim dostluğunu göstermektedir. Emir Sultan'ın seyyid olması ona olan ilginin bir diğer sebebidir.

Aynı yüzyılda yaşayan Dîvân şairi Bursalı Ahmed Paşa ona şöyle sesleniyor:

Ey âlem-i velâyete sultan olan Emir
Vey milk-i Rum 'a rahmet-i Rahman olan Emîr

Ne akdî Rûm 'a bir ulu derya senin gibi
Ne aleme getirdi Buhara senin gibi

Ahmed İlâhî (öl. XV.yy.)

Nakşî-melamî bir neşveyi terennüm eden bu derviş de kendi adıyla bilinen dergâhın kurucusu olup üç dilde eser vermiş olan bir kişidir. Çekirge'de mezarının bulunduğu yer (Süleyman Çelebi türbesinin yanı) çayocağı/cafeler olarak kullanılmaktadır.

Şu şaheser mısralar Hz. Peygamber'le ilgili duygularını açığa vurmaktadır:

Senden şefaât umarım ya Mustafa ya mücteba
Lutfile rahmet umarım ya Mustafa ya mücteba

Gönlüm feda envârına canım fena
esrarına Kurban olam didârına ya Mustafa ya mücteba

Abdussamed Efendi (öl. 1913)

Seyyid Nasır dergâhında hizmet vermiş bir rifâî dervişidir.

Buhara'h Pîr Emîr (Emîrsultan değil) şehrin batısında, Ahmed-i İlâhî şehrin doğusunda, Abdal Murad ise güney ucundadır. Şehir Buharalılar tarafından "kuşatılmıştır" denebilir.

Hindistan

Mehmed Şemseddin Efendi (öl. XIV. yy.)

Bursa'da Hindiler kalenderhânesi de vardır. Özellikle bu bölgeden gelen insanlara hizmet veren bu kurum ticaret başta olmak üzere bölgelerarası ilişkileri de kolaylaştırmıştır.

Mehmed Nurî Efendi, Abdurrahman Efendi de aynı bölgeden olup söz konusunu dergâhta şeyh olarak bulunmuşlardır. Pencap'lı (Lahor) Kadiri derviş Abdullah Efendi (öl. 1930) de aynı kalenderhânedeki postnişîn olmuştur.

Afganistan

Abdulgafûr Efendi (öl. 1861)

İşıklar'da, Ramazan Baba dergâhında hizmet veren bir Nakşibendî dervişidir. Dergâhın arsasında Işıklar Askerî Lisesi yapılmıştır. Bugünkü adı Jandarma Meslek Yüksek Okulu.

Herat

Ahmed Efendi (öl. 1598)
Mîr-i Büdelâ tekkesinde
hizmet etmiştir.

Kuzey Afrika

Ali b. Meymun Mağribî (öl.
Beyrut, 1511)

Hayatının bir kısmını Bursa'da geçiren Ali b. Meymun ile Şaze-
liye tarikatı bu şehir ile tanışmış
oldu. Beyânu Gurbeti'l-İslâm adlı
eserinde Doğu İslâm dünyası ile
Batı İslâm dünyasını mukayese
etmiştir. Tenzihu 's-Sıddık adlı
eseri İbn Arabî ile ilgilidir. Müridi
Abdülmuîn Efendi kendi adıyla
anılan dergâhın kurucusudur.
İslâm dünyasındaki mücahid
derviş tipinin geçen yüzyıldaki
en önemli temsilcilerinden biri
olan Abdulkadir Cezairî (öl.
Şam, 1883) ile aynı tipin bu
yüzyıldaki en önemli şahsiyeti
Ahmed Senûsî Efendi (öl. Medine
1933) ömrünün bir kısmını bu
beldede geçirmişlerdir.

Yahya Efendi (öl. 1666)

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin
yanında tasavvufî terbiyesini
tamamlayarak Celvetî şeyhi
olan Yahya Efendi, Bursa Eyüp
Efendi dergâhında hizmet
vermiştir.

Azerbaycan

Geyikli Baba (öl. XIV. yy.)

Kendisini "Baba İlyas
müridi, Seyyid Ebu'l-Vefâ
tarikatından" diye tanıtan
Geyikli Baba, Azerbay-
can'ın Hoy kentindedir.
Kabri, Bursa-İnegöl yolu
üzerinde Baba Sultan kö-
yünde bulunan bu der-
viş ile kuruluş yıllarının
derviş ve yöneticileri
arasında yakın ilişkiler
vardır.

Dağıstan

Ahmed Hüsameddin
Efendi (öl. 1925)

Dağıstan'ın Rukkal
şehrinde doğan
Ahmed Hüsamed-
din Efendi, İslâm
dünyasının birçok
beldesini dolaşmış,
Abdülhamid-i Sâni

devrinde sürgüne gönderilmiş, Bursa'da
Hamidiye dergâhını kurarak dinî-tasav-
vufî konularda insanlara hizmet vermiş
olan bir şahsiyettir. Pek çok eserinin
yanında Sefine'nin yazarı Hüseyin Vassaf
in tesbitlerine göre 63 kişiye icazetname
vermiştir. Bu halifelerinin bir kısmı, Tür-
kiye'de bir kısmı da, Fas Tunus, Hindistan,
Türkistan, Dağıstan, Hicaz ve Şam'da
hizmet vermiştir. Şu mısralar onundur:
Sâilem kapına geldim eyle ihsan yâ Resul
Tut elim kurtar beni hâlüm perişan yâ
Resul

Mahmud Efendi (öl. 1776)

Cizyedarzâde Nakşî dergâhında postnişîn
olmuştur.

Kasım Efendi (öl. 1873)

Karakadî dergâhında hizmet veren bir
celvetî dervişidir.

Süleyman Vehbi Efendi (öl. 1843)

Bir Eşrefi (Kadirî) şeyhi olarak Karabaş
dergâhında bulunan Süleyman Vehbî
Efendi ise Ahıskalıdır.

Atina

Ali Rıza Efendi (öl. 1863)

Halvetiye'nin Mısriye koluna mensup
olan Ali Rıza Efendi, kendi ismiyle maruf
dergâhın kurucusudur.

Evliya Efendi (öl. 1892)

Halvetî-Mısırî dervîşi olan Evliya Efendi,
Nasuhî dergâhında mürşid olarak hizmet
vermiştir.

Varna

Mürsel Baba (öl. 1751)

Ramazan Baba dergâhında hizmet veren
Bektaşî canlarından biridir.

Ustorumca

Ahmed Efendi (öl. 1641)

Kadiriye'nin Rumiye kolunun kurucusu
olan Kastamonu'lu İsmail-i Rumî'nin
yanında yetiştikten sonra Bursa'da İsmail
Rumî dergâhına şeyh olarak tayin edilen
gönül adamlarından biridir.

Tütüncce

Ali Efendi (öl. 1326/1908)

Halvetiye mensubu olup Çarşamba dergâ-
hında şeyh olarak hizmet vermiştir.

Rodosçuk

Hikmetî Mehmed Efendi (öl. 1752)
Bursanın gönül mimarları
İsmail Hakkı Bursevî'nin tekkesinde hiz-
met veren hemşehrilerinden biridir.

Hasköy

Osman Necmüddin Efendi (öl. 1908)

Mîr-i Bûdelâ tekkesinde şeyh olarak bulunan bir nakşî dervişidir.

Vodina

Ahmed Efendi (öl. 1675)

Kadiri şeyhi olarak Kasap Cömert (Kasaplar) dergâhında hizmet etmiştir.

İştib

Mustafa Efendi (öl. 1650)

Karakadî dergâhında hizmet veren bir halvetî dervişidir.

Aydos

İsmail Hakkı Bursevî (öl.1725)

Celvetiyye tarikatının tohumları bu şehirde atılmıştır. Üftade'den feyz alan Aziz Mahmud Hüdayî İstanbul/Üsküdar'da kurduğu dergâh ile tesir halkasını genişletmiştir.

Bursalı İsmail Hakkı olarak tanınmasına rağmen doğum yeri Bursa olmayan bu Celvetî dervişinin en meşhur yönü çok eser kaleme almasıdır. Te'lif, tercüme, şerh, haşiye türü kitapların yanında yüzlerce şiir ve manzumenin de sahibidir. Bazan Mevlanâ'nın Farsça Mesnevisi gibi manzum bir eseri Türkçe mensûr olarak şerhetmiş, bazan Yazıcızâde'nin Muhammedîye'si gibi Türkçe manzum bir eseri mensur olarak şerhetmeyi faydalı bulmuş, bazan da Arapça tefsir yazarak(Rûhu'l-Beyân) bu faaliyetini sürdürmüştür. Eserlerinin sayfa adedine bakıldığında bir ömre bunu nasıl "sıkıştırdığı"na hayret etmemek elde değildir. Mevlanâ'nın hayatını "Hamdım, piştım, yandım" diye özetlemesi gibi İsmail Hakkı'nın da insana esas vermek istediği mesajın şu mısralarında saklı olduğunu düşünüyorum:

Solmadan bağın Geçmeden çağın
Yakıp çerağın Yandır ocağın

Gözün aç ey cân

Hakkı gör ayan

Aşk oduna yan

Artırıp dağın

Ey cân bülbülü Bular gör gülü Lâmekân ili Olsun durağın

Nur olup zahir

Geldi mezâhir

Hakkı 'yâ zâhir

Hakdır durağın

Burada kısaca tanıtılan otuzdan fazla kişi uzak coğrafyalardan gelerek bu şehirde tekke şeyhliği yapmış, bilgi ve tecrübelerini, his ve duygularını bu topraklarda yaşayan insanlarla paylaşmış ve onları dinî/tasavvufî hayatın güzellikleriyle tanıştırmışlardır. Bu durum aynı zamanda bu şehrin "uluslararası" bir cazibe merkezi olduğuna da işaret etmektedir.

Bursa'da tasavvufî terbiyesini tamamlayarak başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'nin muhtelif yerlerinde hizmet veren dervişleri de şimdilik söz konusu etmek istemiyoruz. Ancak Bursa Mevlevîhânesinde yetişip İstanbul Galata Mevlevîhânesinde postnişîn olan Gavsî Ahmed Dede'nin (öl.1698) bir müridinden bahsederek yazıya son vereceğiz.

Gavsî Dede'nin yanında yetişen Nayî Osman Dede (öl.1730) Türk musikisinin en uzun bestesi olan Mirâciye'nin bestekârıdır. Bursalı Safiye Hanım ise 1888 tarihli vakfiyesi ile her yıl miraç gecesinde Mahkeme camiinde (Bursa Kız Lisesi'nin yanında) bu manzume-

nin okunmasını ve dinleyenlere süt ikram edilmesini şart koşmuştur. (Bu vakfiyenin gereği-belki inanmayacaksınız-bugün de yaşatılmaktadır. Her sene Mi'rac kandilinde ikindiden sonra sözkonusu camide Mi'raciye okunmakta ve dinleyenlere süt ikram edilmektedir. Bu geleğin hâlâ yaşamasının sebebi ise Eşrefoğlu Rûmî'nin torunlarından Safiyyuddin Erhan Bey'in takip ve gayretidir. Geniş bilgi için bk. M. Kara , Mi'raciye Ve Bursa'lı Safiye Hanım'ın Vakfiyesi,Bursa 2014)

Burada kısaca tanıtılan otuzdan fazla kişi uzak coğrafyalardan gelerek bu şehirde tekke şeyhliği yapmış, bilgi ve tecrübelerini, his ve duygularını bu topraklarda yaşayan insanlarla paylaşmış ve onları dinî/tasavvufî hayatın güzellikleriyle tanıştırmışlardır.

Bursa'nın gönül mimarları

Bursa'nın gönül mimarları altı asırdan beri bütün insanlığa fikir ve düşünceleriyle hizmet etmektedirler. Bunların bir kısmı bu topraklarda doğmuş, bazıları uzak diyarlardan gelerek kervana katılmış bir bölümü de buradan aldığı feyzi başka coğrafyalara taşımıştır. İşte onların meşhurlarından birkaç tanesi..

Allah âdın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula
Süleyman Çelebi

1 Süleyman Çelebi (ö. Bursa, 1422)

Bir tekke şeyhi olmamasına rağmen XV. yüzyıl Bursa'sının gönül adamlarından birinin de Süleyman Çelebi olduğu kesindir.

İslâm dünyasına "ses ve tel kudretiyle hakim olan" İtrî'nin tekbir bestesi gibi Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i de altı asırdan beri gücünden ve şöhretinden hiç bir şey kaybetmeden yaşamaya devam etmektedir.

Sahasında sehl-i mümteni olarak kabul edilen yani benzerini ortaya koymanın çok zor olduğu bu eserin iç örgüsünün Allah ve peygamber aşkı

olduğunda şüphe yoktur;
Kimde kim aşkın nişanı vardurur
Akıbet maşuka anı ırgürür
Dinle gel miracın ol Şah'ın ıyan
Aşık isen aşk oduna durma yan
Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile göz yaşı ile ah idelim
Ya habiballah bize imdad kıl
Son nefes didarin ile şâd kıl
Mevlid'in yazılışının 600. yılında
Bursa'da uluslar arası bir sempozyum
yapılmıştır. (2009)

2 Eşrefoğlu Rumî (ö. İznik, 1469)

Döneminin medrese ilimlerini ciddi olarak tahsil ettikten sonra tasavvufi hayata meyleden Eşrefoğlu

Bursa dergâh ve türbelerinden tac-ı şerifler, Safiyyuddin Erhan Arşivi

lu, İzniklidir. Önce Ankara'ya giderek Hacı Bayram Veli'nin yanında "derdine derman" arayan Eşrefoğlu, daha sonra mürşidinin de delâletiyle bu günkü Suriye'nin Hama kentinde bulunan Abdulkadir-i Geylanî'nin torunu Hüseyin Hemevî'ye intisab etmiş ve âdeta ikinci ihtisasını tamamlamıştır.

Hama dönüşü İznik'te kurduğu dergâh ile Kadiriyye tarikatının Osmanlı topraklarındaki ilk temsilcisi olmuştur.

Beş asırdan fazla bir süreden beri gerek *Divan*'ı gerekse *Müzekki'n-Nüfus* adlı eseriyle toplumumuza hitap eden Eşrefoğlu. Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolunun da kurucusudur.

Şu güzel mısralar onundur:

*Ey Allah'ım, beni senden ayırma
Beni senin didârından ayırma
Seni sevmek benim dinim imanım
İlâhî din ü imandan ayırma!*

3 Dede Ömer Sikkînî (öl, Göynük, 1475)

Tasavvuf ve tarikatlar tarihinin en renkli çizgilerinden biri olan Melâmetiyye'nin, Osmanlı dünyasındaki macerası Bursalı Dede Ömer'le başlatılır.

Hacı Bayram'ın yanında yetişen Bıçakçı Ömer Dede asırlardan beri var olan bu meşrebe yeni ivme kazandırmış, tasavvufî hayatın şekil ve törenlere kurban gitmesine karşı çıkmıştır. Melâmîlerin düşünce tarzı olarak vahdet-i vücud çizgisi ile birleşince tartışmalı pek çok konuyu gündeme getirmiştir. Osmanlı toplumunda zaman zaman sert tepki gören tasavvufî cemaatlerin başında Melâmîleri saymak gerekir.

Dede Ömer'den sonra Ayaşlı Bünyamin, Pîr Ali, İsmail Maşukî ile devam eden bu meşrep günümüze ulaşmıştır.

4 Üftade (ö. Bursa, 1580)

Âşık anlamına gelen bu kelime, Bursa'da yetişen Muhammed Muhyiddin adlı suffinin şiirlerinde kullandığı mahlasıdır.

Hacı Bayram-ı Veli'nin halifesi Hızır Dede'den feyz alan Üftade, bu şehrin manevî atmosferine tesir eden gönül sultanlarından bir tanesidir. Aynı zamanda şair olan Üftade'nin tasavvuf ve tarikatlar tarihimiz açısından en önemli özelliği, Aziz Malîmud Hüdayî gibi bir şahsiyeti yetiştirmiş olmasıdır. Böylece Osmanlı dünyasının en tesirli tarikatlarından biri olan Celvetiyye'nin tohumları atılmıştır.

Bursa'da bugün ayakta olan 3-5 tekeden bir tanesi olan Üftade Tekkesi dağın eteklerinden şehri seyredirken onun adını taşıyan cami ise türbesiyle birlikte şehir içindedir":

Şu mısralar onun:

*Enbiyanın gurbetine
Evliyanın hürmetine
Cümle âşıklar dilinden
yüce sultanım meded*

*

*Derdimend Üftade'nin
Budur daim muradı
Hub cemal görmek ister
Yüce sultanım meded*

Üftade tekkesi Bursa'da ayakta olan ender tarihî eserlerimizden biridir. 2014 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından onarılmıştır.

5 Lâmiî Çelebi (ö. Bursa, 1531)

Bursa'da yetişen şair dervişlerden biri de Lâmiî Çelebi'dir. Emir

Ahmed-i Buharî'nin yanında yetişen Lâmiî Çelebi, biri Bursa kültürünü diğeri tasavvuf dünyasını ilgilendiren iki eserin sahibidir. Birinin adı Şehrengiz-i Bursa diğeri ise Nefahatü'l-Üns'dür.¹

Bu ikinci isim aslında Molla Câmi tarafından Farsça olarak kaleme alınan eserin ilâveli olarak Anadolu Türkçe'sine tercüme edilen sûfîlerin hayat hikâyelerini anlatan kitabının ismidir.

*Husûsâ nâf-ı şehri ol Ulu Câmi'
Metâf-ı âlemün devletlü câmi'
Budur var ise cennet der görenler
Ki çıkmağ istemez ona girenler'*

Şehrengiz-i Bursa ismiyle eser yazan şairlerden biri de Bursa Emirsultan Vakıfları mütevellisi Âşık Çelebi'dir. (ö. Üsküp, 1572)

Hacı Bayram-ı Veli'nin halifesi Hızır Dede'den feyz alan Üftade, bu şehrin manevî atmosferine tesir eden gönül sultanlarından bir tanesidir. Üftade'nin tasavvuf ve tarikatlar tarihimiz açısından en önemli özelliği, Aziz Malîmud Hüdayî gibi bir şahsiyeti yetiştirmiş olmasıdır.

6 Gazzîzade Abdullatif Efendi (ö. Bursa, 1831)

Bursa'da yetişen şahsiyetlerle ilgili olarak eser kaleme alan mutasavvıflardan biri de Gazze'li Ahmed Efendi'nin torunu Gazzîzade'dir.² Onun bu hizmeti olmasaydı dün ile ilgili bir çok konu karanlıkta kalacak ve kaybolup gidecekti.

Ravzatu'l-Muflihun adlı vefeyat kitabının yanında Bursa kültürü ile ilgili pek çok eser ortaya koyan bu dervişin bu gün mezar taşma dahi Bursalılar sahip değildir. Ama eserleri dünyaya ışık tutmaya devam etmektedir. *Hulasatü'l-vefeyât* Mustafa Demirel Tarafından hazırlanıp Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanmıştır. Mehmet Emin Kerkukî'nin sohbetlerinde tuttuğu notlar *Vâkıât* adlı eserini Hamdi Tekeli neşretmiştir.

7 Hüsameddin-i Bursevî (ö. Bursa, 1632)

Bursa'da günümüze ulaşan çok az sayıdaki tekeden biri olan Temenye Hüsameddin Tekkesi'nin kurucusu olan Hüsameddin Bursevî yazdığı eserlerle de dikkati çeken bir sufüdür. En geniş eseri olan *Mühimmatü'l-Mü'minîn* ansiklopedik mahiyette olup burada yeme-içme adabından, rüya tabirlerine kadar her şeyi bulmak mümkündür.

Bursa'da yaşayan sufilerin hayat ve menkıbelerine ayrı ayrı eser tahsis etme işinde de Bursevî ön sıradadır. *Menakıb-ı Emir Sultan*, *Menakıb-ı Abdal Murad*, *Menakıb-ı Ali Semerkandî*, *Menakıb-ı Baba Sultan*, *Menakıb-ı Üftade*, *Menakıb-ı Şeyh Ebu İshak* isimli eserler onundur.³

Şu içli mısralar da ona aittir:

Ya İlâhî senden olmazsa atâ

Ey n'ola hâlim benim ya Rabbenâ

Bunca isyan işlerim hiç tevbe yok

Sana yarar bir amel hiç bende yok

8 Bursalı Mehmed Tahir (ö. İstanbul 1925)

Bursa Askerî Lise ve Harbiye mezunu olan Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* adlı üç ciltlik eseriyle (İstanbul, 1333) dünya çapında bir üne kavuşmuştur. (Nşr. Yekta Saraç, Ankara 2018.)

Daha öğrencilik yıllarında tasavvufî konulara ve özellikle Muhyiddin İbn Arabî'ye ilgi duyan M. Tahir, İstanbul'da *Tibyanu Vesaili'l-Hakaik* adlı

Nakkaş dervişler, Atâî'nin Hamse'sinden, Boltimor Walters Art Gallery, no.666, y.73a

eserin yazarı Harîrîzade ile tanışınca arayışları sükûna kavuştu.

Son asırda ülkemizde yetişen en büyük biyografi ve bibliyografi âlimlerinden biri olan M. Tahir, tasavvufî neşve olarak Melâmetiyye'yi benimsemiş, kaleme aldığı eserlerden 18 tanesi basılmış, yedi eseri henüz basılmamıştır.⁴

Osmanlı Müellifleri'nde 1691 yazar, âlim ve sanatkar eserleriyle birlikte tanıtılmıştır.

Şu mısraları meşrebine ışık tutuyor:
Söylenen nutku bilir ehl-i kemal gayet
ıyan / Zümre-i uşşaka vazıhtır bu
sözler her zaman / Tahira, hatm-i
makal et eyle ikmal-i beyan / Nakş-
bend suretteyiz lâkin Melâmî meşrebiz
/ İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak
mezhebiz

9 Mehmed Şemseddin Efendi (Ulu-soy) (ö. İstanbul, 1936)

Bursa'da yetişen ve çok eser veren bir sufi de Mısırî Dergâhının son post-nişini M. Şemseddin Efendi'dir. Bursa

ile ilgili pek çok eser kaleme alan Şemseddin Efendi bu çalışmalarına tekkeler kapandıktan sonra da devam etmiştir. Onun Bursa tekkelerine tahsis ettiği Yadigâr-ı Şemsî- hatıra ve seyahatlerini anlattığı Dildâr-ı Şemsî, ve Mevlid'i basılmış olup, Bursa'nın camilerine, şairlerine, türbelerine, mezarlarına ayrı ayrı tahsis ettiği eserlerini yeni harflere aktararak yayınlama çalışmalarımız devam etmektedir.

Niyâzi-i Mısırî'ye şöyle hitap ediyor:

Meded ey şah-i iklim-i velayet Hazret-i Mısırî

Meded ey mâh-ı milk-i keramet Hazret-i Mısırî

10. Sadettin Nüzhet Ergun (ö. İstanbul 1946)

Nihayet, Cumhuriyet döneminin en velût yazarlarından biri olan musiki ve edebiyat tarihimizi eserleriyle aydınlatan Sadettin Nüzhet Ergun da Bursalı doğan bir dervıştır. Sadiyye tarikatının İstanbul'da bulunan Hallaç

Tekke ve zaviyelerle ilgili ifade edilmesi gereken bir husus da şudur: Özellikle ilk asırlarda kurulan zaviyeler tasavvufî bir müessese olmanın yanında daha çok dinî-sosyal fonksiyonları üstlenen bir kurum olarak karşımıza çıkmakta; bir nevi kervansaray, sosyal güvenlik merkezi gibi görevleri üstlenmektedir.

Baba dergâhında şeyhlik yapmıştır. Onun şiir ve mûsikî ile ilgili eserleri olmasaydı işimiz çok zorlaşacaktı.

Bursa'da yetişenler

Kuruluş devrinde 1326 dan sonra Bursa'da hizmet veren gönül mimarlarının büyük çoğunluğunun Doğu İslâm ülkelerinden geldiği bilinmektedir. Geyikli Baba Emir Sultan gibi..

İkinci grup sufiler ise Bursa doğumlu olup genellikle tasavvufi terbiyesini de bu şehirde tamamlayarak topluma kendi alanlarında faydalı olan insanlardır.Üftade gibi..

Üçüncü grup sufiler ise Bursalı olmakla birlikte seyr ü sülûkünü/tasavvufi terbiyesini Bursa'da tamamlayan fakat İstanbul'da dergâh açan veya açılmış dergâhlarda postnişin olarak hizmet veren eser kaleme alan gönül adamlarıdır. Şimdi bunlardan birkaç tanesine temas edilecektir.

1 Şeyh Vefa (ö. İstanbul, 1491)

XV. yüzyılda İstanbul'da yaşayan münevver zümrenin gönül verdiği derviş kimdir sorusunun cevabı gayet açıktır: Şeyh Vefa.

Konya'da doğan, medrese tahsilini tamamladıktan sonra Abdüllatif-i Kudsi'nin Bursa/ Zeyniler'deki dergâhında tasavvufi derinliklere ulaşan Muslihiddin Mustafa, İstanbul'un Vefa semtinde kurduğu tekke ile bütünleşmiş bir sufidir.

Çok etkili sohbetlerinin yanında manzum ve mensur eserleriyle sadece Zeyniyye kültürünün değil döneminin ilim, fikir, sanat konularında da gücünü ortaya koymuştur. Astronomi ile ilgili eseri Ruznâme-i Vefa bu geniş bakış açısının bir belgesidir. XV. yüzyılın güzel Türkçesiyle şu mısralar onundur:

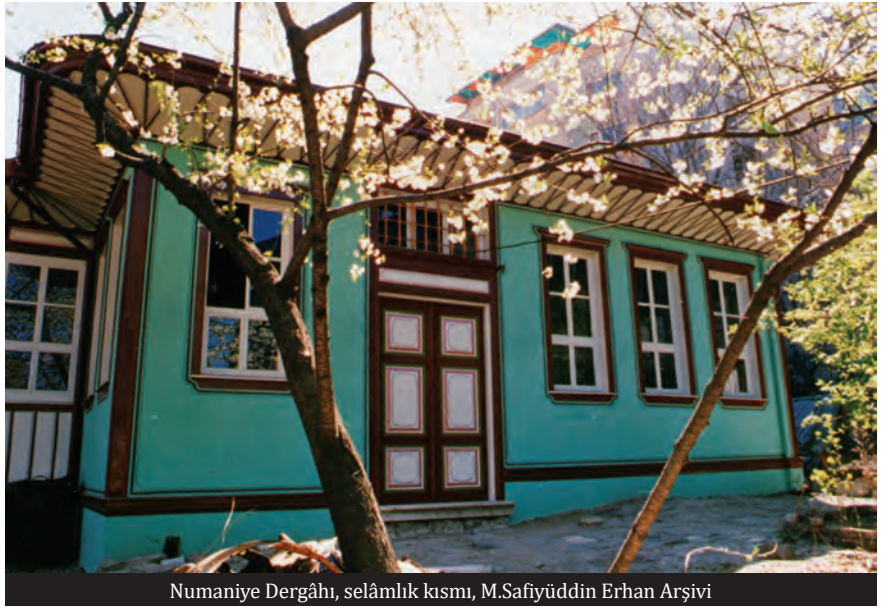
*Evvel tevhidi zikret
Sonra cürmünü fikret
Var yolu ki doğru git
Derviş olayım dersin
Haram lokmayı yutma
Hiç kimseye kin tutma
Şeyh Vefa'yı unutma
Derviş olayım dersin* ⁵

*

Müridi Sinan Paşa'nın *Tazarrunâme* isimli eseri Türkçe seci sanatının şaheseri olarak değerini her zaman koruyan bir klasiktir. Mertol Tulum tarafından neşredilmiştir.

2 Aziz Mahmud Hüdayî (ö. İstanbul, 1628)

Tasavvuf dünyası ile Bursa'da tanışan âlim ve arif, şair ve bestekârlardan biri de Aziz Mahmud Hüdayî'dir.

Numaniye Dergâhı, selâmlık kısmı, M.Safiyüddin Erhan Arşivi

Kadiri tekke yazısı: Kadiri tacı şeklinde istiflenmiş "Ya Hazret-i Seyyid Sultan Abdülkadir Geylani Kuddise Sırruhu" yazılı ahşap dekupaj levha. Ahmet Erdönmez Koleksiyonu

Üftade'nin dergâhından aldığı feyz ile İstanbul'a göç eden ve Üsküdar'da kurduğu tekke ile aldıklarını başkalarına aktaran Hüdayî, döneminin yöneticileri ile yakın ve sıcak ilişkiler kurabilen dervişlerdendir.

Şu mısralar ona çok yakın olan Sultan I. Ahmed'e aittir:

*Varımı ben Hakka verdim gayrı varım kalmadı
Cümlesinden el çekip bes du cihanım kalmadı
Evliyanın himmeti yakdı beni kâl eyledi
Saffiyimbuldum safayı du cihanım kalmadı*

Divan'ı ve eserlerinin bir çoğu basılmıştır.

3 Gavsî Dede (ö. İstanbul, 1697)

Bursa Mevlevîhanesi'nin kurucusu Ahmed Cünunî'nin halifesi Salih Dede'nin yanında yetişen bir Mevlevî de Gavsî Ahmed Dede'dir. Gelibolulu Yazıcızâdeler ailesinden olan Gavsî, medrese tahsilini tamamladıktan ve bir müddet Selanik kadısı İrnamzade Efendi'nin yanında naiplik yaptıktan sonra Bursa'ya gelerek Salih Dede'ye intisap etti. Mürşidinin vefatı üzerine İstanbul Galata Mevlevihanesi'ne gitti ve Şeyh Arzî Dede'nin *Mesnevî Kari'i* oldu. Daha sonra aynı dergâhın şeyhi olan Gavsî Dede, Miraciyyenin bestekârı Nayî Osman Dede'nin kâynpederi olup şair ve musikişinastır. Şu beyitler onundur:

*Esbab-ı cevve kendüm geldüğüm aybeyleme
Biz de mana harmanından sıçramış bir daneyiz
Berk-i hüsn-i âşıkı didar bilmez kim bilir
Naliş-i nur-i dili bidar bilmez kim bilir*

4 Hoca Hüsameddin Efendi (ö. İstanbul, 1864)

Kabri Veled-i Habîb camiinin bitişiğinde olan Kerküklü Mehmed Emin Efendi'nin yanında yetişen mühim simalardan biri de Mesnevîhan Nakşîlerden Hoca Hüsam Efendi'dir.

1184/1770 yılında İstanbul'da doğan, medrese ilimlerini tahsil ettikten sonra Hatuniyye Dergâhı şeyhi .Ahıskalı Selim Efendi'den feyz alan Hoca Hüsameddin Efendi, daha sonra

Bursa'ya gelerek Mehmed Emin Efendi'ye intisap etmiş ve tasavvufi terbiyesini tamamlamıştır. Mürşidinin vefatından sonra tekrar İstanbul'a dönen Hoca Hüsam, döneminin en meşhur dervişlerinden biri olmuş *Fusûs* ve özellikle Mesnevî okumuş, okutmuş, şerhetmiş, bu kültürün yaşaması ve yaygınlık kazanmasında büyük hizmetler yapmıştır.

Yöneticilere ve siyasîlere yüz veremeyen bir tavrın da sahibi olan Hoca Hüsam" m bu özelliğini İstiklâl Marşı şairimiz Mehmed Âkif de *Safahat*'ında anlatmıştır: (bk. *Safahat*'ın 7. kitabı *Gölgeler*'de •"Hüsam Efendi Hoca" şiiri).

5 Abdullah Bosnevi(ö.Konya, 1644)

Bosnalı olup Bursa'da tasavvufi terbiyesini Hasan Kabadüz'un yanında tamamlayan ve Konya'da vefat eden Abdullah Bosnevi'nin en önemli hizmeti Muhyiddin İbn Arabî'nin *Fususul-Hikem* adlı meşhur eserini ilk defa Türkçe şerhetmesidir.

Bütün bu şahsiyetlerle ilgili geniş bilgi almak isteyenler Belediyemiz tarafından yayınlanan Bursa'da *Tarikatlar Ve Tekkeler* isimli eserimize bakabilirler.

Sonuç

Osmanlı topraklarında yaygın olan hemen hemen bütün tarikatlar, Bursa'da faaliyet göstermiş, kendilerine mahsus dergâhlarda bu kültürü sohbet yoluyla, şifahî olarak topluma aktarmışlardır. Tarih içinde Bursa'da faaliyet gösteren tekkelere ve bu tekkelerin mensup olduğu tarikatlara bakıldığında bazı tespitler yapmak mümkün olmaktadır:

Tekkeler zaman içinde değişik tarikatların yönetimine geçmektedir. Meselâ, kuruluş itibarıyla Halveti olan bir dergâh zamanla Kâdiriyye'ye, Nakşibendiyye'ye, Rifaiyye'ye geçebilmektedir. Bunun değişik sebepleri vardır. Bu değişiklik binanın tabîî bir afetle yok olmasından sonra olabileceği gibi, farklı bir tarikata mensup bir şeyhin posta oturması şeklinde de olabilir. Bu el değiştirme Bektaşîlerin yaptığı gibi bazen "cebren ve hile" ile de olabilmektedir. Mevlevihane gibi kurulduğu günden itibaren hiç el değiştirmeyen tekkeler de vardır.

Tekkelerin yönetiminde önemli olan

diğer bir unsur vakfiyelerdir. Bu müesseselerin finans kaynağını temin eden vakfiyeler aynı zamanda telekenin faaliyetlerine de belli bir çerçeve çizmektedir. İslâm hukukunda "vakıf şâri" gibi kabul edildiğinden vakfiyede esaslara uymak, maddî gelirlerin gelişigüzel harcanmasına engel olması noktasında faydalı olduysa da, zaman içinde ortaya çıkan problem ve ihtiyaçlara çare bulamaması da başka sıkıntılara sebep olmuş, "bizi ölümler mi idare edecek?" serzenişini ortaya çıkarmıştır.

Tekke ve zaviyelerle ilgili ifade edilmesi gereken bir husus da şudur: Özellikle ilk asırlarda kurulan zaviyeler tasavvufi bir müessese olmanın yanında daha çok dinî-sosyal fonksiyonları üstlenen bir kurum olarak karşımıza çıkmakta; bir nevi kervansaray, sosyal güvenlik merkezi gibi görevleri üstlenmektedir. Tekke ve zaviyelerin sosyal boyutu her zaman olmakla birlikte tasavvufi renginin ve tarikata bağlılığının kesin olarak çizilmesi sonraki yüzyıllardadır.

Söze, Süleyman Çelebi'nin yaklaşık 600 sene önce kaleme aldığı ve bütün Osmanlı topraklarında tanınan muhteşem eserinin ilk beytiyle başlamıştık. Şimdi yaklaşık 300 sene önce yazılan Mirâciye'nin ilk iki beytiyle sözü bağlıyoruz:

*Evvel Allah adını
yâd eyleriz
Dil dil olmuş kalbi
dîlşâd eyleriz
Zikr-i Hak'la kalbi
irşâd eyleriz
Her harâb abadı
âbâd eyleriz.
Bu iki beyt aynı
zamanda "Dervişler Bursa'da ne yaptı?" sorusunun da cevabıdır.⁶*

Dipnotlar

1. Abdurrahman Câmî, *Nefahatü'l-Ons*, tercüme: Lâmiî Çelebi, haz. S. Uudağ-M. Kara, İst. 1995
2. Geniş bilgi için bk. Atlansoy. Kadir; Bursa Şairleri. Bursa 1998.
3. Kara, Mustafa: Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, 267
4. DİA.
5. Geniş bilgi için bk. Abdülkadir Erdoğan. Şeyh Vefa. İst. 1941. Bir Semte Vefa (Sempozyum) İstanbul 2009
6. Geniş bilgi için M. Kara. Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları, s. 476

Pirinç Buhurdan, 19. yüzyıl, Ahmet Erdönmez Koleksiyonu

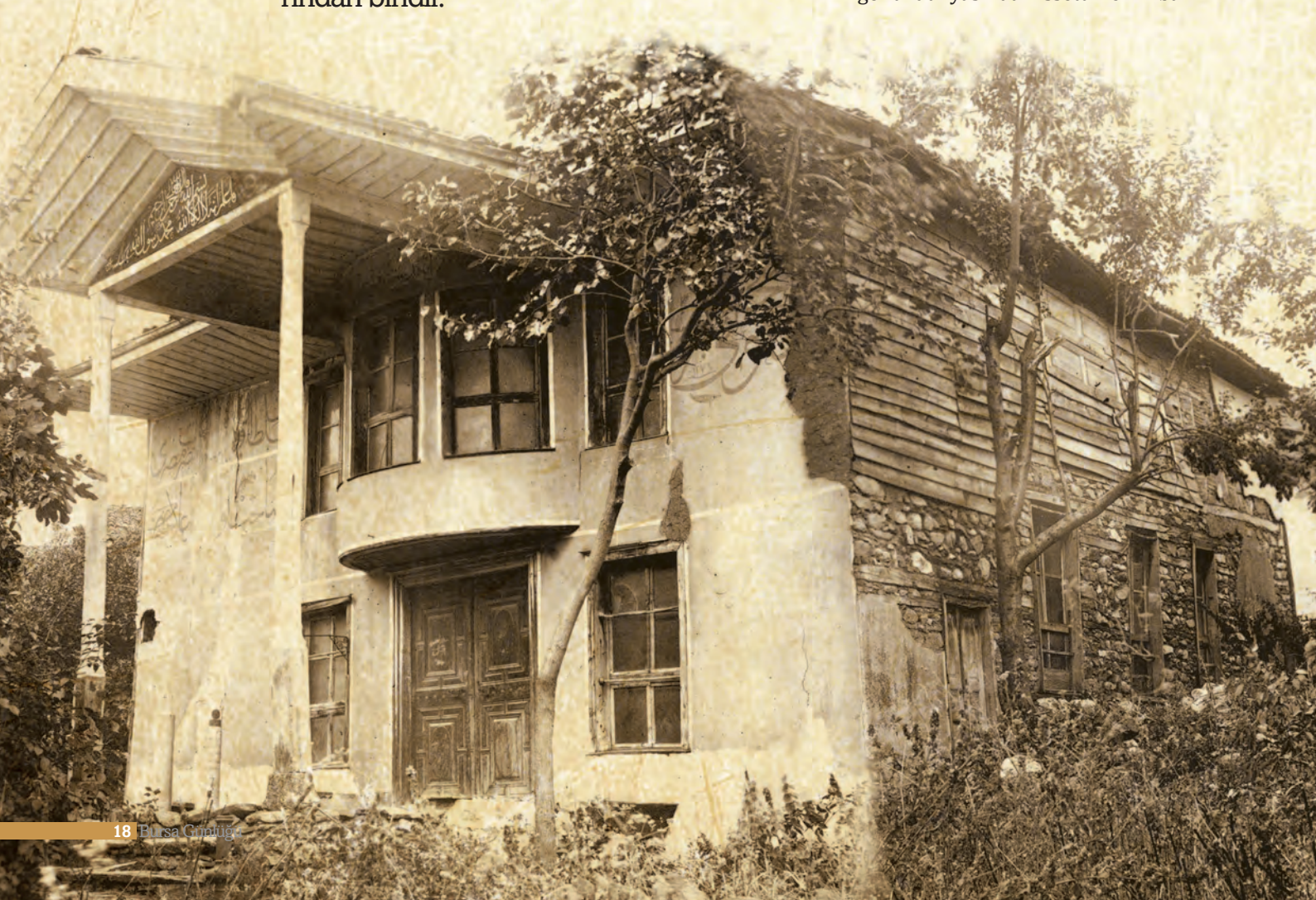
Doğumunun 400. Yılında **Niyâzî-i Misrî Ve Bursa'daki Misrî Tekkeler**

1618 yılında Malatya'da doğan, üçyüzelli sene önce 1669 da Bursa'da dergâhını kuran 1694 de Limni adasında –sürgünde iken- vefat eden Niyazî-i Mısırî ,XVII. yüzyılın en önde olan mutasavvıflarından ve gönül adamlarından biridir.

Diyarbakır, Mardin, Kahire, İstanbul, Bursa, Elmalı, Uşak, Kütahya, Edirne gibi o günün önemli şehirlerinde yaşamış ve bu esnada aklî-kalbî ilimleri tahsil etmek için birçok kişiden istifade etmiştir. İlgili cümlesi şöyle: ... "Senelerce dolaştım Arap ve Anadolu şehirlerinde çok şeyhlerin sohbetine katıldım. Akıbet şeyhim, göz bebeğim, kalbimin devası(Antalya /Elmalı'da) Şeyh Ummî Sinan'ın hizmetine ulaştım. Kalbimin şifasını ona hizmet

etme şerefinde buldum. Mübarek nefesi bereketiyle bana Hazret-i Şeyh Abdülkadir Geylanî 'nin –bahsettiğim rüyada- bana işaret ettiği her şey hâsıl oldu. Allah'a hamdolsun Allah'ın lütfuyla telvin gitti, temkin hâsıl oldu." (Mevaidü'l-irfan 14. Mektup)

1 Tasavvufî terbiyesini tamamladıktan sonra Bursa'da, Ulu Cami'nin kible tarafında Şeker Hoca Camii'nin yanında(PTT'nin olduğu yerde) dergâhını kuran Mısırî, gönül dünyasında hissettiklerini ba-

zen diliyle bazen kalemiyle etrafındaki insanlara anlatmış ve aktarmıştır. Şiirlerini ihtiva eden *Divan*'ı yüzyıllardan beri elden ele dolaşmaktadır. Şiirlerinin bir kısmını da ilâhî olarak dinleyerek huzur duyuyoruz.

Söz konusu dergâhta hizmet verenlerin isimleri ve vefat tarihleri şöyle sıralanabilir.

Niyazî-i Mısırî	1694
Çelebi Ali	1713
Mehmed Sahfî	1733
Ali Efendi	1766
Ahmed Efendi	1789
Zeynelabidin Efendi	1817
Ahmed Şemseddin Efendi	1851
Zâik Efendi	1853
Necat Efendi	1880
Nazif Efendi	1887
Hakkı Efendi	1892
M. Şemseddin Mısırî	1936

Mısırî Dergâhı'nın son şeyhi olan Şemseddin Ulusoy, Bursa kültürüyle ilgili en çok eser kaleme alan gönül adamıdır. *Yadigâr-ı Şemsî*, *Mesarr-ı Şemsî* ve *Dildâr-ı Şemsî* isimli eserleri yayınlamıştır. Diğer eserlerini de yayına hazırlıyoruz.

1925 te Tekkelerin kapanmasından duyduğu üzüntüyü şu mısralarla terennüm etmiştir:

İSTİMDAD EZ FAHR-İ KÂİNAT

*Halimiz oldu perişan ya Resulallah meded
Kıl bize lutfiyle ihsan ya Resulallah meded*

*Ümmet-i bîçarene sen gel yetiş eyle kerem
Et dil-i mahzununu şadan ya Resulallah meded*

*İktidarım yok benim seyr u sülükden âcizim
Bulayım feyzinle irfan ya Resulallah meded*

*Sen şefiulmüznibinsin aleme rahmet-resa
Her du alemde nümayan ya Resulallah meded*

*Lutfuna mazhar kılıb taltif edib ettin kerem
Şemsî eyler arz-ı şükran ya Resulallah meded*

*Zikr-i cehriden bizi menettiller olduk hazîn
Gözlerimiz oldu gıryan ya Resulallah meded*

*Her mübarek geceyi ihya ederdik aşk ile
Na't-ı pâkin bize burhan ya Resulallah meded*

*Tekyemiz mesdûd manen maddeten oldu harab
Terk olundu zikr-i Yezdan ya Resulallah meded*

*Tekyeler sed türbeler bend hep soyuldu câbecâ
Evliyalar oldu pinhan ya Resulallah meded*

*Gayretullahın zuhuru nerededir imhâl yeter
Yakıyor bizleri hicran ya Resulallah meded*

*Aşk ile zikr-i ilâhî eyler idik biz sema'
Olmuşuz şevk ile Suzan ya Resulallah meded*

*Haydar ve Zehra ve Sibteyn aşkına eyle kabul
Şemsî-i Mısırî'yi her an ya Resulallah meded
15 Nisan 1926*

Bursa Mısırî Dergâhı Tevhîdhânesi, M.Safiyuddin Erhan Arşivi

2 Bursa'da ikinci Mısırî dergâhı Filistin'li/Gazzeli bir derviş tarafından kurulmuştur. 1644 de Gazze'de doğan, tahsil-terbiye için Kahire'ye giden Ahmed Gazzî, aradığını bulamamış olacak ki Osmanlı devletinin başkentine gitmeye karar verdi. Ayasofya Camii'nde hadis tedrisine devam etti. Daha sonra kader onu Niyazî-i Mısırî'nin şehrine/Bursa'ya sevketti.

Zâhirî ilimlerle meşgul olan pek çok kimsede olduğu gibi Ahmed Gazzî'de tasavvufa karşı "neyzen bakış" vardı. Hatta öğrencilerine Limni'deki sürgünden dönem Niyazî-i Mısırî'yi karşılamaya gitmemelerini tenbih etmişti. O sahneyi *Yadigâr-ı Şemsî* sahibi şöyle anlatıyor: "Cenab-ı Mısırî ferdâsı birçok meşâyih-ı kirâmın ve dervişânın zikir u tevhidlerle nevbelerle tanzim etdikleri âlây-ı vâlâ ile Câmi-i 'î Kebir hizâsına geldiklerinde Hazret-i Gazzî ders okudurken bu sadâyı duyar, derûnundan bir tezâkâdır kopar bilâ-ihtiyar talebeyi dersi bırakarak pâbuşsûz koşar. Cenâb-ı Pîr ise tahtrevâna râkiben ser-i sa'âdetinde tâc-ı şerif-i Halvetî ve sîmâ-yı enverinde tecelliyât-ı ilâhiyye âsârı muncelî olarak teşrif ederler iken Cenâb-ı Gazzî dikkatle bakar. Sefinede tebşir-i selâmet iden zât-ı âlîmîkdâr olduğunu anlar. Hemen yed-i mübâreklerini öperek tutar, dergâh-ı şerife kadar gelirler."

Bugünkü Süleyman Çelebi Lisesi'nin bulunduğu yerde hizmet veren Ahmed Gazzî dergâhında postnişin olarak hizmet verenler şunlardır:

Ahmed Gazzî 1737

Mustafa Nasib Efendi 1788

Abdüllatif Efendi 1831

Ahmed Hasib Efendi 1866

Necib Efendi 1879

Ali Sırrı Efendi 1904

"Mısırî Niyâzî Hazretleri'nin Türbe-i Şerifeleri Kapısı"

Meded Ya Hazret-i Pir Sultan Muhammed Mısırî en Niyazi" Üst kısımda sehpa üzerine yerleştirilmiş Niyazi Mısri tacı ve hemen altında biri kırmızı diğeri yeşil iki sancak resmedilmiş, Ahmet Erdönmez Koleksiyonu

Güldeste-i rıyaz-ı irfan isimli Bursa ile ilgili çok değerli bilgiler veren eserin sahibi İsmail Belîğ Efendi'nin (öl. 1729) şu manzumesi mermere işlenerek dergâhın cümle kapısı üzerine konmuştur:

*Bu hayratın ki bânisi Cenab-ı Ahmed-i Gazzî
Faziletle vücudı asman-ı 'ilm-i mâhidir*

*Esasından binâ itdi bu zîbâ câmi'i çün-kîm
Ki her kûşesi erbâb-ı tevhîdin penâhidir*

*Tamam itse 'aceb mi dest-i himmetle bu âsârı
Muhakkak Şeyh-i Mısırî'nin ana feyz-i nigâhidir*

*'Aceb mi çıksa 'ayyûka sadâsı anda tevhîdin
Müsel sel okunan şam u seher zıkr ü ilâhidir*

*Misâli gelmemişdir bu 'ibâdet-gâh-ı vâlânın
Zuhûr itmiş var ise ol dahi sun'-ı İlâhidir*

*'Arak-rîz oldu sanma devrle a'za-yı uşşâkı
Çıkan hep âteş-i tevhîd ile âb-ı günâhidir*

*Didi itmâmını gördük de târihin Belîğ zâr
Bu tekye kudsîyan-i âsmânî cilve-gâhidir (1114)*

Uzun yıllar bu dergâhta hizmet veren, gerek Buhara Bursa Bosna hattının, gerekse Kahire, Konya, Kosova güzergâhının yolcularına ışık tutan Ahmed-i Gazzî 6 Şevval 1150 / 27 Ocak / 1738 tarihinde alem-i cemale intikal etmiş ve dergâhının haziresine sırlanmıştır. Ne yazık ki bu hazire yok edildiği için mezar taşına sahip değiliz. Aşağıdaki manzume onun hem medrese hem de tekke ilimlerindeki yerine işaret etmektedir:

*Kutb-ı âlem Hazret-i Şeyh Ahmed üstâd-ı küll
Terk-i ahbâb eyledi rûh-ı revânı ola şâd*

*Ârif-i enva-ı 'ilm olmuş idi devrinde hîç
Eylemezdi Hazret-i Şeyh-i Ekber'i bir kimse yâd*

*Gûyiyâ Gazâlî yâhûd Fahr-i Râzî'ydî hemân
Eyleyüp ihyâ 'ulûmiyle hezâri ber murâd*

*Vâsıl-ı gavr-i 'ulûm olmuş idi şol mertebe
Fıkh u tefsîr ü hadisden eyler idi ictihâd*

*Âh dil-sûzi çeküp dilden didim târihini
Kabrini nûr ile memlû eyle Yâ Rabbe'l-'ibâd (1150)*

Daha sonraki yıllarda bu dergâhta postnişin olarak hizmet veren torunu Gazzîzâde Abdülatif Efendi'nin kaleme aldığı pek çok eserden biri de dedesiyle ilgili olup *Menakıb-ı Ahmed Gazzî* başlığını taşımaktadır. (Bursa, Orhan kit. Nu. 1042)

Sefîne-i Evliya'nın yazarı Hüseyin Vassaf'ın Gazzîzâde ile ilgili tespit ve şiirleriyle sözü bağlayalım: "Âlem-i bekaya intikalleri 13 Şa'bân 1247 / 17 Ocak 1832 tarihine müsa-diftir. Muharrir-i fakir müşarunileyhe çok irtibât-ı kalbî hasıl edenlerdenim. O sebeple şu tarihi söyledim:

*"Zevk-ı tâm" tarihidir ey yâr-i cân
Rütbe-i Abdülatif oldu ayân*

*Hazret-i Abdülatîf'dir zînet-efzâ-yı cinân
Nâtıku'l-Kur'an idi bir rehber-i sâhib-emân*

*Âsitân-ı feyzine dâhil olan erbâb-ı dil
Vâdi-i takdîrde izhâr-ı acz eyler hemân*

Şeyh Emin-i pür-füyûzun bezminin hayrânıdır

Nükte-i cân u çirâyı anlamış ol yâr-ı cân

Halvetî gül- zârının bir bülbül-i hış-gûyudur
Ârif-i esrâr-ı vahdet mürşid-i âlî-beyân

"Zevk-ı tâm" târih-i ruhletidir ol hazretin
Dâimâ Vassaf'ının kalbinde nûrudur ayân
(Sefine, V / 137)

3 Bursa'nın ilk Mısırî dergâhının kurucusu Malatyalı ikinci dergâhın kurucusu Filistin'li/Gazzeli üçüncüsünün kurucusu ise Atinalıdır. İlk isim Asya ve Afrika'nın atmosferini, son isim ise Balkanların nefesini ilk Osmanlı başkentine taşımıştır. Atina müftüsü Hamza Efendi'nin oğlu olarak 1788'de Atina'da doğan Ali Rıza Efendi tahsil ve terbiyesine burada başlamış daha sonra İzmir'e oradan da Bursa'ya hicret etmişlerdi.

Tuhfetu'l-asrî fi Menakıbı'l-Mısırî (Bursa, 1309) isimli konumuzla ilgili eseri kaleme aldığı gibi çok güzel şiirleri de vardır.

Atinalı Ali Rıza Efendi dergâhı bugünkü Ticaret Lisesi'nin olduğu yerde 1838 senesinde yapılmış ve hizmetlerine 1925 yılına kadar devam etmiştir.

Bu dergâhın postnişinlerinden biri de M. Şemseddin Mısırî'nin mürşidi Mustafa Lütfullah Efendi'dir. Bu dergâhda hizmet veren şeyh efendiler şöyle sıralanabilir:

Atinalı Ali Rıza Efendi 1863

Ahmed Bedreddin Efendi 1868

Mustafa Lütfullah Efendi 1903

Kaya Ali Rıza Efendi 1905

Muhsin Ukkâşe Efendi 1915

Mustafa Lütfullah Efendi ile
Hazreti Pir'in Limni'deki

Bursa Mısırî Dergâhı Minber
Örtüsü, Ahmet Erdönmez
Koleksiyonu

kabrini ziyaret eden halifesi Mehmed Şemseddin Mısırî, şeyhinin duygularını ifade eden şu mısraları *Dildâr-ı Şemsî* isimli eserinde bize aktarıyor:

Bursa'dan kıldım şitab Pirimi ziyaret etmeye

Hak nasib etti yüzüm sürmek mübarek pâyine

Lütfî yâ taksim olunca bendegân-ı evliya
Ben de düştüm Hazreti Mısırî Niyazi pâyine

Dergâhın giriş kapısının üzerinde kurucu mürşid Niyâzî-i Mısırî'yi tanıtan mısralar var:

O Bismillah ile çekmiş 'ilm-i erbâb-ı irfâna
Cemî-i kudsîyâna muktedâdır Hazret-i Mısırî

Kamu aktâb evtâda tasarruf müsellemdir
Celîs-i taht-ı gavsîyyet fezâdır Hazret-i Mısırî

Odur evvel Mısırî-i sâhib-i zamân u nokta-i devrân

Gubârdır gehî kuhl-i cilâdır Hazret-i Mısırî

'Avâlim mülkini itmiş ihâta nûr sırrıyle
Anınçün Halvetîde pîşvâdır Hazret-i Mısırî

Rızâ bâbı cû feth oldı hilafet sırrıyle ey şâh
Hakkâ sâlikîne feyzin revâdır Hazret-i Mısırî

Bu dergâhların yerlerinde bugün yeller esiyor...

Bir güzel haberimiz de var. Ahmed Gazzî dergâhının yakınında, Pınarbaşı mezarlığının yanında Osmangazi Belediyesi tarafından satın alınan bir Osmanlı evi, onararak Kültür merkezi olarak kullanılacaktır. Bu eser "GAZZÎZÂDE (VEYA AHMED GAZZÎ) KÜLTÜR MERKEZİ" adıyla bu şehrin insanlarına hizmet verecektir inşallah..

"Vakf-ı Hazreti Mısırî
Dergâhı 1334" (M.1915)
yazılı Mısırî Dergâhı
Mührü. Ahmet Erdönmez
koleksiyonu

Bursa sokaklarında tasavvuf dersi

Daracık kaldırımlardan iz sürerek 'sabrın acı meyvesi' Muradiye'ye ulaşıyoruz.

Yanı başındaki ağacın yıkılmasıyla zarar gören ihtişamlı saçaklarına bakıyoruz türbenin. Açık bıraktığı kubbenin altında rahmeti nûş eden şehinşâha bir merhaba sunup Açık Hava Mezar Taşları Müzesi'ne geçiyoruz.

Güzel bir Cumartesi günü. Mustafa Kara Hoca'nın her bahar tekrarladığı Bursa Dergahları gezisinin ilk durağı Zeyniler Camii'nde hanımeli esintileri arasında laflıyoruz. Restorasyondan daha az nasiplenip aslını daha fazla korumuş olan kabirlerden birinin ayaklığına geçip soruyor Mustafa Hoca 'Bizim gezilerin başlangıç noktası niçin burası?' ve cevabı geciktirmiyor; 'Şehrin en doğu noktası burası. Daha yukarıda, üç abdalın biri olan Abdal Musa'da buluşmak zor olduğu için burayı tercih ediyoruz.' Bursa'lı Abdal Musa, Antalya Elmalı'daki Abdal Musa ile karıştırılmış meğer, ilk kez duyuyorum. Hoca, Elmalı Bektaşî Tekkesi'ndeki ihtişamlı mezar taşlarına değindikten sonra, Abdal Musa'nın az ötesindeki Pîr Emîr'e işaret ediyor eliyle.

Buhara'dan gelip 'Emir Sultan'ın hemşirezadesiyim ve post benim' deyince huzursuzluk hasıl olan Pîr Emîr'e *sana şurada bir tekke yapalım* diyerek Uludağ'ın eteklerinin gösterildiğini anlatıyor. Hoca ile yarışır-casına kuşlar da kendi girizgahlarını yapıyorlar, etraf yeni yeni uyanıyor.

Hazîrenin önemi pek çok ulemanın istirahatgâhı olmasından kaynaklanıyor. O kadar ki yatan zevat ile ilgili hususî risaleler yazılıyor. Abdülatîf Kudsi'den sonra burada medfûn ikinci meşhur zat, civarda medresesi bulunan büyük fakih Mol-la Hüsrev. Sinan Paşa'nın mür-

Cemal Nadir Güler, Bursa'da Temenyeri'nde Hüsamettin Dergâhı, tuval üzerine yağlı boya, 1922, İstanbul Resim-Heykel Müzesi, Env. No.151/555.

şîdi Şeyh Vefa da burada yetişip İstanbul'a gidenlerden. Müfessir Molla Hayalî'nin **köşedeki şebekeli kabri başında Mustafa Hoca anlatmaya devam ediyor:** 'Sağ tarafta karîn-i sâni **şehriyârî** Hacı Ali Efendi Hazretleri yazdığını görenler onun türbesi sanıyor. Karîn-i sâni padişahın yakını, özel kalemi anlamında halbuki. Sultan II. Abdülhamid'in adamlarından biri, devlet adına gelip birçok yeri ihya ediyor o yıllarda. XIX. asır mezar taşları arasında da burada görüldüğü üzere kalem gibi sivri olanlar var; İsmail Hakkı Bursevî ve Süleyman Çelebi'nin mezar taşı da buna benziyor. Taşların da bir dili var. Tevhidin sembolü, mezarlığın dört bir yanına yayılmış uzun, ince servi ağaçlarının da! Var mı onları konuşturabilecek olan?'

Zeyniler'in kurucusu Türkistan'lı Zeynüddîn Hâfî'nin mürîdi Abdullatîf Kudsî'nin bugün artık hazîre dışındaki kalan türbesi var sırada. Kendisi İstanbul'un fethinden evvel, Kudüs üzerinden önce Konya sonra Bursa'ya gelip yerleşiyor ve kurduğu tekke 1925'e kadar ayakta kalabiliyor. Sola kıvrılıp Emir Sultan'a doğru yol alıyoruz. Güney cephesinden bakıp o ihtişamlı ağaçla birlikte külliye'nin bütününe görmek ne saadet! Asırlara hayat aşılayan büyüklü küçüklü kol-

ları seyre dalmışken ben, Hoca başlıyor: 'Emir Buhari, Bursa ile özdeşleşen en büyük isim dense sezâdır.' **İstanbul'un Eyüp sultanı, Bursa'nın Emir Sultan'ı** diyerek halkayı kuruyor türbe girişindeki odada, cama doğru sarkan beyaz akasyalar altında. 'Yesevîlik gibi Emir Sultan'la Anadolu'ya gelen Kübrevîlik bu toprakların manevi fethinde mühim bir rol olsa da zamanla ışığını yitirip başka bir tecelli ile, vakıfları sayesinde güçleniyor. Seyyid oluşu şehrin bir numaralı merkezi yapıyor burayı. Osmanlı sultanlarının ilk ziyaret yeri burası, dergâh modern ifadeyle 'protokolde yer tutuyor'. Sultan Mehmet Reşat'ın da burada çekilmiş bir fotoğrafı var. Emir Sultan'ın bu şöhretine karşılık eseri bulunmuyor, tıpkı namazını kıldırıldığı rivayet edilen yakın dostu Hacı Bayram Velî gibi. 1429'da vefatına düşürülen tarih türbe iç kapısının solunda asılı duruyor: **İntikâli Emir Sultan'a, Oldu tarih intikâl-i emir.**

Meşayih Mezarlığı'nın olduğu batı kapısına doğru ilerliyoruz. 1925'den sonra tekkelere defin yasak olduğu için o tarihten sonra vefat edenlerin çoğu buraya gömülüyor. Tekkeler sırlanınca müezzinlik vazifesi alan Emir Sultan Tekkesi'nin son şeyhi Hüsamettin Fındıkoğlu hemen ön safta. Arkasında Emîniyye dergâhının

şeyhlerinden mesnevîhan olanlar serpuşlarından belli ediyor kendilerini. Karşıya geçip mezarlığın içinden biz yola revan olurken, salâ okunuyor. On beşinci asrın büyük alimlerinden, adı **Tehâfüt** tartışmalarına karışan Hocazade'nin kabrini gösteriyor hoca. **Yadigar-ı Şemsî**'nin kapağında ki mezar taşı bu, Kara Abdurrezzak Dergâhı son şeyhi İsmail Hakkı Elal, nâm-ı diğer Evliya Dede'nin başucuna oturduğu taş. Hem kendi dergâhında hem de Ulu Cami'de kütüphane kuran Abdullah Münzevî dergâhından gelip şebeke içine alınan kabirler çıkıyor önümüze. Nakşî deynice söz Murad-ı Buharî'ye uzanıyor: 'Maceralı bir hayatı var, **sırr-ı kader**. Uludağ'ın eteklerinde Hüsameddin Bursevî'nin mesken tuttuğu Temenyeri'nde misafir olmuş bu zat.' Diyor Hoca. Hızlı adınlarla hazîreden çıkarken Zeyniler'deki kuşlar müteakiben bizi uğurluyor.

Seyfeddin Cami'ni arkamızda bırakıp Yıldırım'a varıyoruz. Rüzgardan **yıkılan minarelerin yerine bahçede ikame edilen iki minareyi gösteriyor hoca. Külliye'nin medresesi sağlık ocağı olarak kullanılıyor 1953'den bu yana. Yıldırım camii de Ulu Cami gibi depremde yıkılmayıp ayakta kalanlardan.** Zeyniler'deki mezar

taşlarında olduğu gibi buraya has sanat tarihi stillerinden bahsediyor hoca: *Bursa kemerinin en iyi görüldüğü yer burası, ne tam yuvarlak ne de köşeli. İstanbul'un fethinden önce yapılan bu tip camilere çok fonksiyonlu, zaviyeli ya da ters T tipi camiler deniliyor. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre bu camilerin en muhteşemi Orhan Cami. Birçok hizmeti içine aldığından kitabelerinde mescid değil imaret, buk'a gibi isimler veriliyor buralara.* Yıldırım'ın Huzurunda'yı, gelenek haline geldiği üzere Yıldırım'ın huzurunda hocanın sesinden dinliyoruz. Nureddin Topçu'nun, 1952'de mürşidi Abdülazîz Bekkine'yi kaybetmiş olmasının hüznüyle dile getirdiği hissiyatına hoca da bigâne kalamıyor, 'Ulu Atam, ben perişan bir neslin derdiyle ya-nıyorum' derken sözler boğazında düğümleniyor.

On beşinci asırdan kalma Molla Yegân medresesini sağımızda bırakarak yürümeye devam ediyoruz. Yol üzerinde garîb Ali Mest Edhemî'nin nasıl Elmas Dede'ye dönüştüğünü şaşkınlıkla izliyoruz. Abdal Mehmed'e kadar süren Deveciler mezarlığından tek bir taş dahi kalmadığını belirtiyor Mustafa hoca ve gürültü bulutunun içinde İranlı tüccarlar tarafından yapılan Acem Reis Cami'ni gösteriyor. Abdal Fırını'nda mola verip türbeyi ziyaret ediyoruz. *Emir Sultan ile muasır olan Abdal Mehmet'in diğer abdallara kıyasla izini sürmek daha mümkün. Menakıba göre Eşrefzâde, Yeşil Medrese müderrisliği yaparken Abdal Mehmet'e başvuruyor. O da kendisini Emir Sultan'a, Emir Sultan Hacı Bayram'a, Hacı Bayram da yıllar sonra Hama'da bulunan Hüseyin Hemevî'ye gönderiyor.* Numaniye dergâhından başlayarak Abdal'a, oradan Emir Sultan'a yürümenin Eşrefîlerin bayramların ikinci günü icrasına devam ettiği bir gelenek olduğunu öğreniyorum. Dağlı sufilerin senede bir gün Emir Sultan'da sabahlara kadar zikir çektikten sonra birer gece Üftade, Üçkozlar ve Mevlevîhane'de kalması ayrı bir meşayih alayı. Bir de Evliya Çelebi ve Tanpınar'ın bahsettiği erguvan faslı...

Az ileride İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri'nin yanı başında hafızlık öğrencilerinin gönlünüze hoşluk veren kıraatleri Emir Sultan hazîresindeki kuşlar kadar dinlenilesi. **Üftade** hazretlerinden sonra ikinci büyük Celvetî

İsmail Hakkı Bursevî Dergâhı

dergâhı burası. Tasavvuf tarihi boyunca altı asır içinde sûfler **açısından velûdiyet noktasında altın madalya İsmail Hakkı Bursevî'nin. Arapça da yazdığı için bütün İslam dünyası tanıyor kendisini.** **Çilehane'de** halkayı kuruyor bu kez ve devam ediyor: *Geniş mekanlı tekkelerde erbaîn çıkartmak için küçük küçük odacıklar oluyorken -Kastamonu'da halen ayakta olanlar gibi- kimi de buradaki gibi daha mütevazî oluyor. İnsanın karantinaya alınması bedeni kadar ruhu için de gerekli. Kişinin hastalıklarına göre değişen tedavilerin kimi kırk yıl, kimi kırk saat, kimi dört saat sürüyor. Halvet, teşhis konduktan sonraki tedavi zamanı. Bazen halvet yerine seyahat veriliyor; ilaçlar kişilere göre yani. Bursevî'nin el yazmalarını barındıran kütüphanesinden gördüğü nüshaları da vurgulamadan edemiyor Hoca.*

Tekke pilavı tadıp ayrılıyor buradan. İl Müftülüğü'nün karşısındaki Bedreddin Pars Bey türbesinden önünden Kadirî-Eşrefî dergâhı Numaniye'ye geçiyoruz. Tevhidhane'de, mihrabın önündeyiz. *Bursa'da ve bana göre Türkiye'de de orjinal yapısını koruyan, Cumhuriyet devrinde kurcalanmayan tek dergâh, diyor Mustafa Hoca. İki yüz küsür yıl önce kurulmuş. Farklı isimleri olsa da, en tanınmış ismi Numaniye. 1925'de tekkeler sırlanınca yirmi beş yıl imamlık yapıyor Safiyüddin (Erhan) Bey'in dedesi burada. Yeni Deniz*

Mecmuası getirecektim varak-ı sebz olarak diyor unuttuğuna hayıflanarak ve olanca tetikliğiyle Altıparmak kavşağındaki arabalara aldırmadan yola koyuluyor. Yerkapı'ya doğru çıkan yolu kuşun başındaki merdivenleri çıkıyor, Üftade Hazretlerinin türbe kapısında soluklanıyoruz. Arnavut kaldırımlı sokağın sonuna doğru sağda kalan ve restorasyonu henüz biten Zincirî Ali Tekkesi hazîresine ayaküstü selam verebiliyoruz ancak. Halvetî ışığı ile uyandırılan tekke daha sonra Sâdî şeyhlerinin eline geçince Dondurma tekkesi oluveriyor, anlayanlar anlıyor! Sol köşedeki Darü'l Kurra hazîresindeki haşmetli mezar taşlarını es geçmek mümkün mü peki? Ya su deposuna çevrilen Bursa Mevlevîhanesi'ni? Camdan kafamızı uzatarak zar zor okuyabiliyoruz mevlevîhanenin bânisi Cünûnî Ahmet Dede'nin yanı başındaki diğer canların adlarını.

Tamam mı devam mı faslındayız. Pınarbaşı mezarlığı yanında **Üftade** Hazretleri'nin yaylağına minibüsle çıkmayı teklif etse de hoca kabul etmiyoruz. *Peki buyrun o zaman!* Mevlevîhane'nin son şeyhi Şemseddin Efendi'ye el edip yokuşa vuruyoruz yine kendimizi. *Hem devlet adamı hem mimar, az bulunur cinsten olan Yeşil Cami'nin mimarı İvaz Paşa'nın türbesinde mola veriyor, o güzelim mahallenin havasını içimize çekiyoruz. Gezi halkamızı fark eden insanlar Hoş geldiniz, Allah kabul etsin temenlilerinde bulunuyorlar. Rakımın yanı*

sıra insanlık da irtifa ediyor. Hele bir amcanın *Allah Hacc'a nasip etsin* demesine ne demeli? *Hep beraber inşallah!*

Üftade tekkesi püfür püfür! Sur içinde kuşbakışı bir tur yaptırıyor bize hoca: *En sağda Üftade caminin yanından sur geçiyor. Saat kulesine doğru Osman ve Orhan Gazi, Şehadet Cami, Ordu Evi ve Devlet Hastanesi. 1326'da fethedilen Bursa, sur içinde bulunan önümüzdeki düzlüktür. Hisariçi denilen yer burası. Mevlevîhane'nin sol tarafı Pınarbaşı, fetih buradan başlamıştır. İçeri girip tekkenin Pembe Oda'sı ile başlıyoruz. Bursa'nın bu en büyük tekkesi, ailenin yaşlı kadınları yakın zamanlara kadar içinde yaşadığı için bugünlere kadar varlığını korumuş neyse ki. Arkadaşlar hatları çözmeye çalışırken Mustafa Hoca da ilahilerin en güzeli dediği Ali Şîrügânî Dede'nin Rast makamında bestelediği ilahinin güftesini mütebessimâne mırıldanıyor: *Sen bir koçuk servis, Hemen şöyle durursun/ Sen bir palaz yavrusun, Kuş kanatsız uçar mı? Türkiye'de başka eşi olmayan ahşap künde-kârî kubbeyi görmek için kalabalığın çıkmasını bekliyoruz. İlim ve irfanın mücessemleştirdiği o büyük ruh medeniyeti bütün derinlik, incelik ve revnakıyla bu küçük kubbede toplanmış sanki. İnsan hayret etmez de**

ne yapar? Mescidin ruhaniyetinden güç alınca Abdal Murad'a yürümek gözümüzde büyümüyor. I. Dünya Savaşı sırasında dul kadınlar için İnegöllü Safvet Bey'in Alacahırka'da yaptırdığı Erâmilhâne'yi **gösterirken bize, diğer yandan Yakup Han Kaşgarî'nin** kayıp mezar taşının izini sürüyor Mustafa Hoca. Abdal Murad şadırvanında gün boyu yokuşa sürdüğümüz nefsimizin susuzluğunu gideriyoruz ki aşağıya salınivermek kolay olsun!

İkinci ezanı vadide yankılanırken teyzeler ellerindeki ekmek poşetleriyle salına salına dönüyorlar evlerine, bize laf atmaya ihmal etmeyerek. Yanımız sıra akan dere Abdülkadir Kadri'nin saydığı Cilimboz deresi mi acaba? Yol düzleşir gibi olduğunda kalkanlı cami tipinin güzel bir örneği olan Koca Naip Camii ile karşılaşıyoruz. Çaprazında Kediler Tekkesi tabelası asılı. Şemseddin Mısrî Efendi'ye göre tekkenin isminin kediye dönüşmesinin nedeni kurucusu Ahmet Herevî'nin nisbesinin 'hirre' yani kedi ile karıştırılması. Türkçe tabelada böyle yazarken karşıdaki celi sülüs hatta Halidî Dergâhı yazıyor. Halveti olarak kurulan tekke zamanla başka tarikata mensup şeyhler tarafından yönetiliyor. Tekkeler sırlandıktan son-

ra karşısındaki Koca Naip Cami'nin imamlığına atanan, Bursa Örücüler Kooperatifi'nin kurucusu ve başkanı olan Şeyh Şemsettin Efendi İstiklal Harbi yıllarında askerler için çorap ve fanila dokuyarak zanaatinin zekatını veriyor bir nevî. El duası bitmeden dil duasına başlamayanlardan. Okudukça kendisini ilmek ilmek dokuyan, bir düz, bir haroşa dokudukça kendisini okuyanlardan o da. Mustafa Hoca'nın kitaplığında asılı olan Kutuz Hoca'nın el emeği, göz nuru yün çoraplar geliyor gözümün önüne.

Daracık kaldırımlardan iz sürerek 'sabrın acı meyvesi' Muradiye'ye ulaşıyoruz. Yanı başındaki ağacın yıkılmasıyla zarar gören ihtişamlı saçaklarına bakıyoruz türbenin. Açık bıraktığı kubbenin altında rahmeti nûş eden **şehinşâha** bir merhaba sunup Açık Hava Mezar Taşları Müzesi'ne geçiyoruz. Kalenderî taşları başı çekiyor; **bîserüpa** denen başsız, ayaksız ve yazısız taşlar. Hoca her biriyle ayrı ayrı hatırası varmış gibi, yalnızca dokunmuyor başlarını okşayıp hatırlarını soruyor. Gün kararmadan oturduğumuz karşıdaki çay bahçesinde 'dem'lendikten sonra vedalaşıyorum artık. Süleyman Çelebi, Sultan I. Murad, Ulu Camii ve Yeşil'in de olduğu başka bir gezi sözü aldıktan sonra yola çıkmıyor, 'yol'a **düşüyorum**.

Etkiler eleştiriler

Tasavvuf tarihini incelemek bir anlamda bazı kentlerin bilim, din ve sanat tarihini incelemek demektir. Mekke, Medine, Kahire, Kurtuba, Şam, Bağdat, Buhara, Herat, Konya, İstanbul gibi, Bursa da bu uygarlığın ana kentlerindendir.

Tasavvufi Ahlâkı gerçekleştirmek için kurulan tekke ve tarikatların, zaman içinde sohbet ve kitapların da yardımıyla sadece din, ilim ve irfan alanıyla sınırlı kalmayıp, toplumun her kesimine uzandığı bilinmektedir. Bu konuyu biraz daha açmak gerekir, şöyle ki:

1-İktisadî hayat: İlk bakışta tekke ile atölye, derviş ile esnaf arasında bir ilişki kurulamayacağı düşünülebilir. Ancak esnaf organizasyonu olan “Fütüvvet” örgütüne ve bu örgütün tüzükleri durumunda olan Fütüvvet-nâme'lere bakıldığı zaman, durumun sanıldığı gibi olmadığı görülür. Fütüvvetnamelerle, çalışan kesime, esnafa, tüccara aşıl原因 ahlâk, tasavvuf ahlâkıdır, tekke âdabıdır, tarikat erkânıdır. İktisadî zihniyetle fütüvvet örgütü ve tarikat anlayışı arasında yakın bağ vardır. Eğer işine ibâdet şevkiyle bağlı, işyerine tekkeye gider gibi giden, ustasına şeyhine davrandığı gibi davranan işçi varsa, bu atmosferin ürünüdür. İşçisini evlâdı, müridi gibi seven bir işveren de, yine tekke ve tarikat dünyasının armağanıdır.

nıdır. Çünkü ona sadece “işçini seveceksin” kuralı öğretilmemiş, “Yaratandan ötürü yaratılanı seveceksin” ilkesi de benimsetilmiştir. Fütüvvetnameler insana yırtıcı bir hırsı, yok edici bir israfı değil; kazandığını dostlarına ikram etmeyi, sürekli çalışmayı, çalışmayı bir ibadet psikolojisi ile yapmayı; ama bunun yanında tevekkülü, kanaati öğretmiştir. Kısaca tarikat ve tekke, işçi olsun işveren olsun, insana hem dünyayı, hem âhireti öğretmiştir. Tasavvufî Hayatın “iç tüzüğü” niteliğinde olan Tarikatnâme adlı eserlerle, iş hayatının iç tüzüğü niteliğinde olan Fütüvvetnâme'leri karşılaştırmak yukarıda belirtilen beraberliği açıklığıyla ortaya koyacaktır. Fütüvvetnâme adıyla eser yazanlardan biri olan Eşref b. Ahmed'in oğlu Eşrefoğlu Rumî de Tarikatnâme adlı eserin yazarıdır.

2-Askerî hayat: Askerle tarikatın, tekke ile kışanının yan yana gelişi de ilk bakışta tuhaf karşılanabilir. Ancak dervişler başından beri cihat ile birlikte olmuşlardır. Gerçi onların cihadı kılıçtan çok gönüllerle olmuştur. Ama

bu, onların maddi cihattan kaçtıkları anlamına gelmez. Dervişlerin, Anadolu'nun manen fethedilmesinde gösterdikleri himmet ve Osmanlı'nın kuruluş yıllarında sergiledikleri gayret bilinmektedir. Bundan daha dikkat çekici olanı ise Yeniçeri-Bektaşî ilişkileridir. Çağında dünyanın en güçlü ordusu olan Yeniçeri'nin bütün moral gücünü Bektaşîlik'ten aldığını söylemek bir abartma değil, gerçeğin ta kendisidir. Bundan başka Osmanlılarda şöyle bir gelenek de vardı: Savaşa giden padişah, döneminin ünlü şeyhlerini müritleriyle birlikte sefere katılmaya çağırırdı. Bu insanlar askerin moral kaynağı olurdu. Söz konusu davranış tarikatla siyasi mekanizma arasındaki ilişkiler açısından da önemlidir. Sarayın tekke ile zaman zaman sorunları olmuşsa da, genel olarak birbirlerine karşı saygıyla davranmışlardır.

Daha sonraki yıllarda Yeniçeri ordusu lağvedileceği zaman, devlet öncelikle

Bektaşiliği yasaklamış, bazı Bektaşî tekkelerini yıkmıştır. Çünkü Bektaşîliği çökertmeden bu orduyu saf dışı etmenin imkânsızlığını devlet biliyordu. Yeniçerilikten sonra kurulan yeni ordunun tarikatı ise Mevlevilik olacaktır.

Öte yandan Birinci Dünya savaşında da, sadece dervişlerden oluşmuş alaylar kurulduğu bilinmektedir. Halkın nabzını elinde tutma konusunda mu tasavvıfların önemini bildiği içindir ki, Atatürk'ün 1919'da Kurtuluş Savaşı'na başlarken yaptığı ilk işlerden biri de, Anadolu'daki ünlü şeyh efendilere mektuplar yazarak onların desteğini istemek olmuştur.

3-Sanat hayatı: Kültür ve uygarlıkların can damarlarından biri de sanat hayatıdır. Güzel sanatları olmayan bir uygarlık yoktur, düşünülemez. Güzel sanatlar, İslâm ugarlığının da en dikkat çekici yönlerinden biridir. Mimarî, edebî, bedîî şaheserleri olmayan bir İslâm uygarlığını düşünmek imkânsızdır. İslâm uygarlığının güzel sanatlar akademileri tekkelerdir. Tekke güzel sanatlarımızın hem koruyucusudur, hem de eğitim-öğretim yeridir. Şiir ve musiki tarihimizdeki dehaların tarikat dünyasıyla beraber yaşadıkları görülür. Yunus, Eşrefoğlu, Fuzulî, Niyazî Mısırî, Şeyh Galib'ten etkilenmeyen bulunmadığı şiirimiz olmadığı gibi bir İtrî'nin, bir Hafız Post'un, bir Dede Efendi'nin adını anmadan musiki tarihimiz yazılamaz. Bütün bunlar tekkelerin ve tarikatların yetiştirdiği büyük sanatçılardır.

Tarikatların zikir meclisleri en güzel şiir ile en güzel bestenin birleşimini mümkün kılıyordu. Sanatkârların «güzel»i aradıkları bilinmektedir. Tekke, bu üstün yaratılışlı insanlara şunu öğretmişti: "Allah güzeldir, güzeli sever."

Onlar da, güftelerinde olsun, tezhiblerinde olsun, bu "güzeller güzeli" aramışlardır. O'nu bulmanın verdiği zenginliği, kardeşleriyle paylaşmışlardır.

4-Sosyal Hayat: Tasavvufi hayat ve tarikat terbiyesinin hedeflediği insan tipinin çoğalması ve hayatın değişik alanlarında varlığını hissettirmesiyle, sadece "Allah'a âşık" bir cemaat değil, birbirini Allah için seven, birbirlerini Allah'ın bir yaratığı olarak saygı

"Ayinedir Bu Âlem Her Şey Hak İle Kâim Mirât-ı Muhammed'den Allah görünür Daim" Allah Celle Celâluhu Muhammed Sallallâhu Aleyhi ve Sellem" yazılı ahşap kesme dekapaj hat. 19. yüzyıl.

"La ilahe İllallah Muhammedun Rasulullah" yazılı ahşap kesme dekapaj hat, 19. yüzyıl

duyan, değer veren kitleler oluşturulmuştur. Madde-manâ ilişkilerini dengelemiş, kulluk şuurunu yakalamış, yaratılışın sırlarını çözmüş olan kişilerin meydana getirdiği bir toplumda herhalde kabalık, kin, kibir, haset, taassup, gösteriş gibi hastalıkların yeri yoktur. Çünkü onlar “ballar balı”nı bulduktan sonra “kovanım yağma olsun” diyenlerdir.

Tasavvufi hayatın değişik manzaralarına eleştiri yöneltme ve onların İslâm açısından yanlış olduğunu söyleme konusunda İbnü'l Cevzî (öl. Bağdat, 1200) öncülük etmişse de, konunun en büyük temsilcisi İbn Teymiye'dir.

İki tür eleştiri

Toplumlari derinden etkileyen fikir sistemlerinin bir yönü de eleştirilerle beraberdir. Tepki görmeyen fikir ve sistem olmadığı gibi, büyük şahsiyet de yoktur. Çünkü insanoğlu çok mükemmel şeyler ürettiği gibi, yanlış şeyler de üreten bir yaratıktır. Dolayısıyla şu tespit yapılabilir: Tasavvuf ve tarikatlar, bir yandan insanları etki altına alırken, bir yandan da bazı insanların tepkisini çekmişlerdir. Burada eleştiriye ikiye ayırarak incelemek daha doğru olacaktır:

1-İç eleştiri: Sûfilerin sûfilere yönettiği eleştiriler. Tasavvufi düşüncenin kurucuları ve ideologları her konuda aynı fikirde değildir. Temel görüşlerin ayrıntılarında birbirinin tam tersini savunan mutasavvıflar az değildir. Öte yandan “Hallaç, İbn Arabî nasıl bir kimsedir?” sorusu sûfilere sorulduğunda üç değişik cevap alınır:

a) Büyük bir sûfidir. b) Bazı görüşlerinde yanılmıştır. c) Allah bilir.

Buradaki soru “Vahdet-i vücud nasıl bir sistemdir?” şeklinde sorulsa da sonuç böyle çıkar. Sûfilerin iç eleştiri mekanizması bu düşünce için bir

emniyet sübabı olmuştur. Çünkü kalbî, hissî tarafı ağır basan bir tekke düşüncesinin üzerinde böyle bir kontrol olmasaydı, dinî esasların çok uzağına düşen yorumlara pekâlâ gidilebilirdi.

Sûfilerin sûfilere yaptığı eleştiriler, ilk yüzyıllarla birlikte başlamıştır. Yukarıda adı geçen Kelabazî ve Serrac ile başlayan bu tavır, Kuşeyrî ve Hucvirî ile devam etmiş, Gazalî ile kemale ermiştir. Eser veren sûfilerle bu gelenek devam etmiştir, etmektedir. Her mutasavvıf kendi döneminin dervişlerinden şikâyetçidir. Bu eleştirilerinde, öze değil şekle takılıp kaldıklarını söylemektedirler.

2-Dış eleştiri: Tekke mensupları, kendilerinin dışında olan bilginlere “zahir ulemâsı” adını verirler. Medrese ilimlerini temsil eden ulemâ da, tasavvufi hayatın birçok uzantısını dini esaslara aykırı bularak eleştirmişlerdir. Mutlak tevekkül anlayışı, ricalü'l-gayb sistemi, istiğâse, vahdet-i vücud, melâmiye gibi terimlerin yanında çok sert tartışmalara neden olan bir konu da zikir meclisleridir. Oturarak, sallanarak ve ayakta ilâhilerin eşliğinde yapılan zikirlerin de, ulemâyâ göre İslâm'ın tavsiye ettiği zikirle bir ilgisi yoktur. XVII. yüzyıl Osmanlı başkentinde böyle zikreden dervişlerin tekkelelerinin resmen kapatıldığı söylenirse bu “dış eleştiri”nin ulaştığı boyut daha iyi anlaşılmış olur. Sûfiler ise derin vecd hayatını bu meclislerde yaşadıkları için söz konusu tenkitlerin geçersiz olduğunu söylemiş ve şu kuralı hatırlatmışlardır: “Tatmayan bilemez.”

Tasavvufi hayatın değişik manzaralarına eleştiri yöneltme ve onların İslâm açısından yanlış olduğunu söyleme konusunda İbnü'l Cevzî (öl. Bağdat, 1200) öncülük etmişse de, konunun en büyük temsilcisi İbn Teymiye'dir (öl. Şam, 1327). Haran'lı bu büyük hadis ve fıkıh bilgini, özellikle İbn Arabî ve Vahdet-i vücud'a çok sert eleştiriler yöneltmiştir. Ne var ki, şu kuralı unutmamak gerekir: Eleştirinin olduğu yerde canlılık var demektir. Tasavvufî hayat ve düşünceye yönelik tenkitler bugün de devam etmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması dolayısıyla, bu devletin dinî, ilmî, iktisadî, ticarî, askerî, siyasî hayatıyla yakından ilgili olan Bursa, Tasavvuf tarih ve kültürünün de önemli merkezlerindendir. Tasavvuf tarihini incelemek bir anlamda bazı kentlerin bilim, din ve sanat tarihini incelemek demektir. Mekke, Medine, Kahire, Kurtuba, Şam, Bağdat, Buhara, Herat, Konya, İstanbul gibi, Bursa da bu uygarlığın ana kentlerindendir. Son yedi yüzyılda Bursa'da yetişen yüzlerce bilim, ahlâk ve sanat adamının hayatına bakıldığında, birçoğunun tasavvuf ve tarikat dünyasıyla ilgili oldukları görülür. Tasavvuf ve tarikatın temel hedefi, insanın ahlâk dünyasıyla ilgili ise de, zamanla hayatın değişik alanlarına etkide bulunduğu da ortadadır. Kuşkusuz bunların en açık ve net olanı “estetik” dünyadır. Bu dönemde şiir ve musikimiz başta olmak üzere güzel sanatlarımıza kucak açan, teşvik eden merkezler, dergâhlar olmuştur.

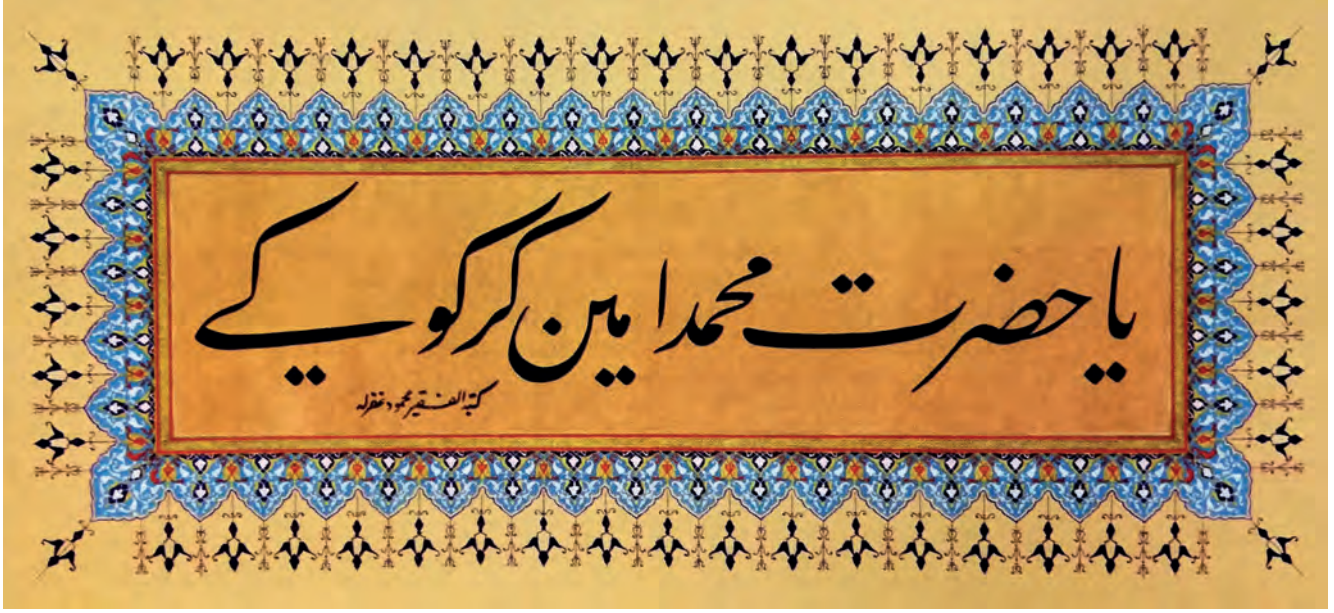
Şiir dünyamızın «en büyük»leri arasında yer alan Eşrefoğlu Rûmî, Süleyman Çelebi, Üftade, Lâmiî Çelebi, Mehmed Şemseddin, bu topraklarda doğmuş ve yaşamışlardır. Yine divan ve tasavvuf edebiyatının en güçlü temsilcilerinden olan Ahmed Paşa, Niyazi Mısırî, İsmail Hakkı Bursevî, Ahmed İlahî, Şeyh Vefa, Aziz Mahmud Hüdaî gibi birçok sanatkâr, hayatının önemli bir bölümünü bu kentte geçirmiş, burada yaşayan insanlardan feyz alışverişinde bulunmuşlardır.

Fethinin ilk yüzyıllarında Abdal Murad, Emir Sultan ve bazı Buhara'lı dervişleri ağırlayan, onlardan büyük ölçüde yararlanan Bursa, daha sonraki yüzyıllarda yetiştirdiği mutasavvıflarla, Bosna - Bağdat - Buhara Kosova Kahire Kazan üçgeni içinde kalan çok geniş bir alanda, tasavvuf kültürünün tanınmasına, sevilmesine ve yayılmasına katkıda bulunmuş, kaynak olmuştur. Kültür beraberliği şehirler arasındaki benzerlik ve kardeşliği de teşvik edecektir. Bunun tipik bir ifadesi Üsküp'lü şair Yahya Kemal'in Bursa- Üsküp benzetmesinde ortaya çıkmaktadır:

*Üsküp ki Şardağında devamıydı
Bursa'nın...*

Fausto Zonaro, Neyzen, Pastel, Suna - İnan Kır   K  leksiyonu

19. yüzyılda Bursa'da bir mesnevihan:

Mehmed Emin Kerkûkî

Mürşidi Mehmed Âgâh Efendi'nin vefatının ardından bir müddet Galata civarında bir evde irşatla meşgul olan Mehmed Emin Kerkûkî, mana âleminde aldığı bir işaret üzerine 1193 (1779) yılında Bursa'ya gitti. Hisar semtindeki Şehadet Camii yakınında bulunan Sarzâde Konağı'nı kiralarak irşat vazifesine burada devam etti.

Tasavvuf tarihine baktığımızda bazı sûfilerin yaşadıkları zaman diliminde değerlerinin bilinmeyip vefatlarından sonra kıymetlerinin anlaşıldığını; bazılarının hayatta iken değerlerinin anlaşıldığını ancak öldükten sonra unutulduklarını görürüz. Bununla birlikte bir kısmının ise hem hayatlarında iken, hem de vefatlarından sonra kıymetlerinin bilindikleri ve unutulmadıkları bir gerçektir. Seyyid Mehmed Emin Kerkûkî sözleri, görüşleri, yetiştirdikleri ve kurduğu tekke ile kendi dönemine damgasını vuran, sonraki asırlara da feyzini ulaştıran bir zât-ı muhteremdir.

Ailesi

1140/1727 yılında Musul vilayetine bağlı Kerkûk'te doğan Mehmed Emin Efendi'nin soyu, babası Seyyid İsmail Efendi tarafından otuz üçüncü kuşakta Hazret-i Hüseyin'e; annesi Seyyide Fatimatü'l-Aleviyye tarafından ise yir-

mi sekizinci kuşaktan Kâdiriyye'nin piri Abdulkadir Geylanî'ye dayanır. Hem anne hem de baba tarafından seyyiddir. İlk eğitimini doğduğu yerde babasının gözetiminde tamamladı. O dönem Irak bölgesinde idarî karışıklıkların sıkça yaşandığı bir zaman dilimidir. Safevî şahı II. Tahmasb Bağdat'ı işgal edip Kerkûk'ü yağmalayınca Mehmed Emin, ailesi ile birlikte vatanından ayrılmak zorunda kaldı. İstila sona erdikten sonra tekrar Kerkûk'e dönerek ilim tahsilini sürdürdü. Bu süre zarfında iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim babasının "Cenâb-ı Allah'tan dünya ve âhirette iftihar edeceğim bir evlat niyaz ettim. Allah da bana seni ihsan etti. Dünyada bana muîn ve iftihar vesilesi oldun. İnşallah âhirette dahi böyle olursun" sözleri bunu göstermektedir. Ancak bir müddet sonra [20'li yaşlarda] babasının vefatı üzerine yakın akrabalarından, 1746'da Rakka valisi olan Boyuneğri Abdullah

Paşa'nın yanına gitti. İlmî yetkinliği sebebiyle Abdullah Paşa tarafından adalet divanı kâtipliği görevine tayin edildi. Bir taraftan bu görevini sürdürürken, diğer taraftan şehrin önde gelen ilim adamlarını ve şeyhlerini tanımaya çalıştı.

Tasavvufa Yönelişi

Tasavvufa karşı çocukluk yıllarından beri meyli olan Mehmed Emin, Rakka'da Hamevîzâde Medresesi'nde halkı irşatla meşgul olan Nakşibendî şeyhlerinden Nebîh Efendi'yle tanıştı ve kısa süre sonra intisap ederek tasavvufî terbiyesine başladı. Bir yandan Abdullah Paşa'nın yanında kâtiplik görevine devam ederken diğer yandan şeyhinin gözetiminde terbiyesini sürdürdü. İki yılın ardından şeyhi ile birlikte Ruha'ya (Urfa) geldi. Nebîh Efendi 1203 (1789)'daki vefatına kadar Urfa Bıçakçılar Meydanı'ndaki tekkesinde irşat vazifesine devam etmiştir.

Boyuneğri Abdullah Paşa'nın 1759'da Halep valiliğine tayin edilmesi üzerine onunla birlikte Halep'e giden Mehmed Emin Kerkûkî, burada kaldıkları bir yıl boyunca şehrin ulemâ ve meşâyih sınıfıyla tanışma imkânı buldu. Abdullah Paşa'nın Halep'ten ayrılarak Diyarbakır'a gitmesi üzerine dostlarından Nihâlî Efendi'yle birlikte İstanbul'a gitti. İstanbul'da kimseyi tanımadığından ilk günleri zor geçen Mehmed Emin Kerkûkî yaşadıklarını şöyle dile getirmektedir: "İlk gece Üsküdar'da bir handa uyudum. Sabaha yakın seher vaktinde uyanarak İskele Camii'nin önüne geldim. Caminin açılmasını beklerken beni gurbette olmanın hüznü sardı. İstanbul'a bakarak ağlamaklı bir halde 'Ya Rabbi, bu şehirde garibim; ne yârim ne de yaverim var. Senden başka dayanağım ve yardımcım yoktur' diye yakardım. Sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra Nihâlî Efendi ile birlikte iskeleye indik. Halep'te tanışıp ülfet ettiğim ahabaplardan İsazâde isimde bir zatla karşılaştık ve onun Hocapaşa'daki konağında bir gece misafir kaldık."

İstanbul'da kaldığı dönemde Mehmed Emin Efendi, ilmine hayran kalanlar tarafından Sadrazam Ragıp Paşa'ya tavsiye edilmesi üzerine saraya davet edildi. Bir müddet sonra Ragıp Paşa tarafından kâtiplik görevine getirildi. Görevine devam ederken bir yandan da Farsça'ya olan vukufiyeti sebebiyle

başta Farsça olmak üzere tedris faaliyetine devam etti. Ramazan ayında Ayasofya Camii'nde Yasin-i Şerif tefsiriyle meşgul olduğu sırada Kulekapısı (Galata) Mevlevihânesi civarında oturan Tazıcıbaşızâde Mehmed Âgâh Efendi tarafından konağına iftara davet edildi. İftar sonrası Mehmed Âgâh Efendi'ye intisap eden Mehmed Emin Kerkûkî yeniden tasavvufî terbiyeye başlamış oldu.

Mürşidi: Mehmed Âgâh Efendi

Mehmed Âgâh Efendi, Enderun'da yetişmiş ve ağalığa kadar yükselmiştir. Mâbeyn-i Hümâyûn gibi devletin farklı kademelerinde görev ifa ettikten sonra ayrılarak Galata Mevlevihanesi yakınlarındaki evinde münzevi bir hayat yaşamaya başlamış; bu esnada Mevlevihane'de Nâyi Osman Dede'nin sohbetlerine katılmış ve Beşiktaş'ta Neccârzâde Dergâhı şeyhi Rızâeddin Efendi'ye intisap ederek Nakşibendî-Müceddidî üsûlü üzerine seyrüsülûkünü tamamlamıştır. Evinde bir yandan Mesnevî okuturken, diğer yandan da kendisine intisap edenlerin manevî terbiyelerini gerçekleştirmelerini sağladı. Mesnevî derslerine Sadrazam Ragıp Paşa dâhil olmak üzere İstanbul'un önde gelen ricalinin derslerini dinlediği belirtilmektedir.

1184 (1770) vefat eden Mehmed Âgâh Efendi Galata Mevlevihâne-

si'nin haziresine defnedilmiştir. Kaynaklarda hazireye defniyle ilgili şöyle bir olay anlatılmaktadır: Âgâh Efendi vefat edeceğine yakın evinin yanında bulunan kabristandan bir yer hazırlatır. Cenazesi büyük bir kalabalık eşliğinde defnedileceği yere götürülmek üzere Galata Mevlevihânesi'nin önünden geçirilirken Mevlevihâne'nin postnişini İsa Dede elinde buhurdanlıkla cenazeyi karşılar ve kendisine gelen manevi emir üzerine Mevlevihâne'nin haziresine gömülmesi gerektiğini söyleyerek hazireye defnedilmesini sağlar. Sandukasının üzerine de Mevlevî dedelerinin giydiği destarlı bir sikke koyar.

Mehmed Âgâh Efendi'ye büyük bir aşkla hizmet eden Mehmed Emin Kerkûkî, aynı zamanda mürşidinin torunu Ümmü Gülsüm hanımla evlenerek şeyhiyle akrabalık bağı kurmuştur.

Seyrüsülûkünü tamamlamasının ardından mürşidi tarafından kendisine icazet verilen Mehmed Emin Kerkûkî bu hususu şöyle anlatmaktadır: "Azizim Mehmed Âgâh Efendi iyice yaşlanmıştı ve kendilerinin icazetli bir halifeleri yoktu. Bir gün iki adet silsile-i Hâcegân yazıp huzurlarına getirdim. 'Efendim, bu silsileleri ben-delerinizden munasip olanlara ihsan buyursanız, böylece yolunuz zayi olmasa' diye niyaz ettim. Azizim bana 'Oğlum, bu iş bizim elimizde değildir.

Sahih bir işarete ve ilahî inayete muhtaçtır' buyurdular. Halvethanelerine girip bir müddet murakabe halinde kaldıktan sonra çıkıp silsilelerden birini bana ihsan buyurdular. Ben 'Efendim, bu büyük emanete ben layık değilim' diye kabul etmedim. O gece mana âleminde 'Sana verilen bu ilahî hediye niçin kabul etmedin?' diye beni azarladılar. Ertesi gün hemen müşidimin huzuruna varıp yüz sürüp silsileyi aldım. Bunun üzerine Âgâh Efendi 'Oğlum, senin pirdaş ve kardeşlerine olan hüsnü zan ve himmetinin bereketi sebebiyle Allah bunu sana ihsan eyledi' buyurdular."

Tasavvufî terbiyesini tamamlamasında özellikle müşidine olan hizmetinin ve bağlılığının önemini şu sözlerle dile getirmektedir: "Bu yolda her neye malik oldumsa, Şeyhim Mehmed Âgâh hazretlerine hizmet ile malik oldum" demektedir.

Bursa'ya Gelişi

Müşidi Mehmed Âgâh Efendi'nin vefatının ardından bir müddet Galata civarında bir evde irşatla meşgul olan Mehmed Emin Kerkûkî, mana âleminde aldığı bir işaret üzerine 1193 (1779) yılında Bursa'ya gitti. Hisar semtindeki Şehadet Camii yakınında bulunan Sarızâde Konağı'nı kiralarak irşat vazifesine burada devam etti. Bu dönemde Bursa'nın ileri gelenlerinden birçok kimsenin kendisine intisap ettiği kaydedilmektedir. Birkaç yıl sonra yine bir manevî işaret üzerine İstanbul'a gitti ve irşadını dönüşümlü olarak bir müddet Bursa'da, bir müddette de İstanbul'da sürdürdü. Nihayet 1216 (1801) yılında Bursa'ya döndüğünde Veled-i Habîb Mahallesi'ndeki mescide minber koyarak camiye çevirdi ve bitişğine de kargir bir kütüphane ile derviş hücreleri ilave ettirdi. Aynı yıl caminin önündeki Abdullah Ağa'nın konağını satın aldı ve burasını "Emîniyye Tekkesi" olarak bilinen Nakşibendiyye'ye bağlı bir dergâh hâline getirdi. Ayrıca mali destek sağlamak amacıyla cami ve tekke için bir de vakıf oluşturdu.

Emîniyye Tekkesinin dergâhların kapatıldığı 1925 yılına kadar Nak-

şibendî tekkesi olarak faaliyetini Kerkûkî'nin soyundan gelen şeyhler tarafından sürdürülmüştür. Günümüzde ise tekke binası, Kerkûkî'nin soyundan gelen Gökçen Ailesi tarafından onarılarak kültürel faaliyetler için kullanılmaktadır.

1804 yılına gelindiğinde Âsitâne-i Aliyye'den gelen davet üzerine İstanbul'a giden Mehmed Emin Kerkûkî, Fındıklı'daki Ayaz Paşa konağına yerleşerek irşat görevine başladı. Kısa sürede şöhreti hızla yayıldı, ulemâ ve devlet ricâlinden pek çok kişi kendisine bağlandı. Bu şekilde irşadına devam ederken, 1807 senesinde meydana gelen ve Kabakçı Mustafa isyanı olarak bilinen ihtilal ile III. Selim'in tahttan indirilişinin ardından Şeyhülislam Ataullah Efendi'nin yönlendirmesi üzerine IV. Mustafa'nın emriyle Bursa'ya gönderildi. Kerkûkî Bursa'ya nefyedilişini Niyâzî-i Mısırî'nin Limni Adası'na sürgüne gönderilmesine benzeterek, kendisini Abdal Köprüsü'nde karşılayan müritlerinden Gazzîzâde'ye "Oğlum, Hazret-i Mısırî'nin sırrı bizde dahi zuhur eyledi, elhamdülillah" diyerek dile getirmiştir.

Mehmed Emin Kerkûkî'nin Bursa'ya dönüşünden bir yıl sonra 1223'te

(1808) IV. Mustafa'nın boğularak öldürülmesinin ardından tahta geçen II. Mahmud tarafından kendisine bir ferman gönderilmiş ve bu fermanla ona "Peygamberimizin türbe-i saâdetlerini ferâset (süpürme)" unvanı verilerek bir anlamda gönül alınmıştır.

İrşadı

Bu tarihten itibaren tamamen Bursa'ya yerleşen Mehmed Emin Kerkûkî'nin irşad yönteminde dikkati çeken husus, ibadet ve taat, evrad ve ezkar konusunda büyük bir titizlik göstermesidir. On üç yıl yanından ayrılmayan halifelerinden Gazzîzâde müşidinin bu husustaki hassasiyetini anlatırken hiçbir zaman abdestsiz yere basmadığını, tasavvufî terbiyesinin başlangıcından vefatlarına kadar süren elli yılı aşkın sürede, hasta olduğu zamanlarda dahi namazlarını cemaatle kıldığını, seher vakitlerini mutlaka değerlendirdiğini ve bu hususta titizlik göstermelerini müritlerinden istediğini belirtir. Hatta ciddi bir rahatsızlık geçirdiği bir gün ahbablarından bir kısmı "Efendim, haliniz perişandır. Vücudunuza zahmet vermeyin, namazlarınızı evinizde kılsanız" dediklerinde onlara "Oğullarım, eğer ben bu hastalıktan öleceksem bari namazda seccade üzerinde vefat etmiş olurum. Zira biz bu tarik-i aliyyede böyle sa'y u gayret ve ihtimamla feyiz elde ettik. Bu sebeple hasta olur olmaz âyin-i pirânı terk etmeyin, zikrinize ve fikrinize hâlel getirmeyin" diye karşılık vermiştir.

İrşat yöntemlerinden biri diğeri tasavvufî eserleri belli vakitlerde mütalaa etmek şeklinde gerçekleşmiştir. Tekkesinde özellikle Hazret-i Mevlânâ'nın Mesnevî-i Şerif, İbnü'l-Arabî'nin el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye ve Fusûsu'l-hikem, İmam Şaranî'nin Uhûdü'l-Muhammediyye, Necmüddin Kübrâ'nın Usûl-i Aşere ve Atâullah İskenderî'nin Hikem-i Atâiyye isimli eserleri bizzat okuttuğu kitapların başında gelmektedir. Bununla birlikte özellikle tasavvufî terbiyesinin başında olan dervişlerine Arapça yazılan eserlerden İmam Şa'rânî'nin kitaplarını, Farsça'da Molla Camî'nin, Türkçe'de

Yusuf Suresi ayet 64, "Fallahu Hafızan ve huve Erhamu'r-Rahimin" yazılı, altın kesme dekupaj hat. 20. yüzyıl sonu

de Eşeroğlu Rûmî'nin kitaplarını okumalarını tavsiye etmiştir. Zira ona göre bu müelliflerin eserleri şeriatla tarikatı bir araya getirdiğinden dolayı mübtedî dervişler için daha uygundur.

Mehmed Emin Kerkûkî'nin tarikat uygulaması ise şöyledir: Her gün seher vaktinden işrak zamanına kadar dervişleriyle zikirle meşgul olur, yine her ikindi namazından sonra Nakşibendî âyini olan hatm-i hâcegân yerine getirilir, akşamla yatsı arası hatim okunur ve zikredilirdi. Aynı zamanda ilmî icazeti bulunan Mehmed Emin Kerkûkî sadece tasavvufî uygulamalarla yetinmemiş, dervişlerine ilim öğretmekle de meşgul olmuş ve tedris faaliyetlerini tarikat uygulamalarıyla birlikte yürütmüştür. Nitekim cuma geceleri akşamdan sabaha kadar dönüşümlü olarak ders ve zikir meclislerinin oluşturulduğu kaydedilmektedir.

Mehmed Emin Kerkûkî yaşadığı dönemdeki halkın nasihat kabul etmeyişinden ve dervişlerin gayretlerinin yetersizliğinden şikâyetçidir. Bir takım derviş ve şeyhlerin dünyevi faydalar temin etmek amacıyla sûflere mahsus elbiseler giymelerini ise şiddetle eleştirir. Onun nazarında önceki sûfler gibi tarikat âdâbının bütün kurallarını uygulamak suretiyle tasavvufî terbiye kendi zamanındaki müritler için oldukça zordur. Ancak olmuyor diye bütünü terk etmek de doğru değildir. Elden geldiği kadar âdâba riayet edip ilahî yardımı ve pirlerin himmetlerini beklemek gerekir. Eğer ilahî yardım ulaşırsa sâlik matlubuna elbette vasil olur.

Dini kurallara ve tarikat âdâbına son derece bağlı olmasına rağmen Mehmed Emin Kerkûkî, kendinden önceki birçok müşid-i kâmil gibi irşadında sıkıntılar yaşamış ve çeşitli iftiralara uğramıştır. Nitekim insanları aldatığı, sihir yaptığı, helal ve harama dikkat etmediği yönünde suçlanmış ve müritlerinden bazıları bu sebeple yanından ayrılmıştır.

Halifeleri

Eser yazmaktan ziyade mürit yetiştirmeye zaman ayıran Kerkûkî'nin halifeleri arasında dönemin önde gelen edip, şair ve mesnevihanı Hoca Neşet Efendi; Üsküdar Selimiye Dergâhı şeyhliğine tayin olunan Ali Behcet

Mehmed Emin Kerkûkî yaşadığı dönemdeki halkın nasihat kabul etmeyişinden ve dervişlerin gayretlerinin yetersizliğinden şikâyetçidir. Bir takım derviş ve şeyhlerin dünyevi faydalar temin etmek amacıyla sûflere mahsus elbiseler giymelerini ise şiddetle eleştirir.

Efendi; Mesnevî'ye olan vukufiyeti sebebiyle "Mesnevihân Hoca Hüsam" olarak tanınan, Mehmet Akif'in Safahat'ında "Hüsam Efendi Hoca" başlıklı şiirini kendisi için yazdığı Hoca Hüsameddin; Bursa'da Mısıriyye koluna bağlı Gazzî Dergâhı şeyhi Gazzizâde Abdüllatif Efendi; yine Bursa'da Kadiriliğe mensup Eşrefzade Tekkesi postnişini Necmeddin Efendi ve Emir Sultan Dergâhı şeyhliği yapan Ahmed Efendi öne çıkanlardır.

Vefatı

Mehmed Emin Kerkûkî'nin vefatıyla ilgili bilgiler; ölümü anında yanında bulunan halifesi Gazzizâde'nin sunduğu detaylarla ayrıntılı bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Gazzizâde şöyle demektedir:

25 Muharrem 1228 (28 Ocak 1813) Cuma gecesi yatsı namazını cemaatle kılıp usul üzere zikir olundu. Cümle aşıpla musafaha ettikten sonra mihrapta dua ettiler. Koltuklarına girip mâbeyn odasına götürülürken "Sizleri Allah'a emanet eyledim. Gayrı dua lazım, duadan unutmayın" sözleriyle bu aczi taltif ederek hücre-i sadetlerine teşrif buyurdular.

Ertesi gün cuma namazına camide

hazır olamadılar; halvethanele-
rinde meşgul olup
namazdan sonra oğlu
Ubeydullah Efendi'ye
"Oğul, ahababa kahve verin,
ikram edin, rahat etsinler. Bizi
gayrı affetsinler, biz de halimizle
meşgul olalım" diye dergâh-ı Hakk'a
kemâl üzere teveccüh olup "Hay-
yu'l-Kayyûm Allah" zikriyle saat sekiz
buçuk, dokuz gibi Rahman'a vâsıl
oldular.

Cumartesi günü Ulucami'de öğle namazının ardından büyük bir cemaatle kılınan cenaze namazından sonra kütüphaneye bitişik olan yerde kabri hazırlanmış; vasiyetleri üzere Üftade türbesinin yakınından temiz toprak taşınıp kabri şeriflerinin içine o topraktan serilmiştir. Toprağın üzerine de nice yıllar namaz kılıp zikrettiği, ayak ve secde yerleri yıpranmış olan keçe seccadesini serilmiştir. Vasiyetleri üzere mübarek vücutları onun üzerine konmuş; müşidi Mehmed Âgâh Efendi'den aldığı icazet de sinelerine bırakılmıştır. Bir müddet sonra kabirleri üzerine türbe-i şerif bina olundu.

Gazzizâde'nin tarifine göre Kerkûkî hazretleri orta boylu, yüzü nurlu ve mütebessim bir zattı. Alnında kuş yumurtası büyüklüğünde nuranî bir alâmet vardı. Sol gözlerinin alt kapağına yakın sarı bir ben bulunmaktaydı. Temiz, güzel ve kıymetli elbiseler giyer, başına Osmanlı kavuğu takar, üzerine de çatal yeşil sarık sarardı.

Âşık Yunus

Bursa'nın Yunus'u

Âşık Yunus seni ister
Lutfeyle cemâlin göster
Cemâlin gören âşıklar
Ebedî ölmez Allah'ım

Âşık Yunus

Evliya Çelebi'nin bir "aşk neşidesi" olarak bahsettiği, sadrazam Keçeci Fuat Paşa'nın "Osmanlı'nın dibacesi" dediği Bursa için söylenecek bir sıfat da "evliyalar şehri" olmasıdır. Üftade, İsmail Hakkı Bursevî, Eşrefoğlu Rûmî, Emir Sultan, Süleyman Çelebi, Somuncu Baba gibi isimler Bursa'yı böyle bir şehir yapan maneviyat büyüklerinden sadece birkaçıdır. Bundan dolayı Bursa, hem şiir hem de sûfluk kültürü açısından her zaman için çok önemli bir merkez olarak görülmüştür.

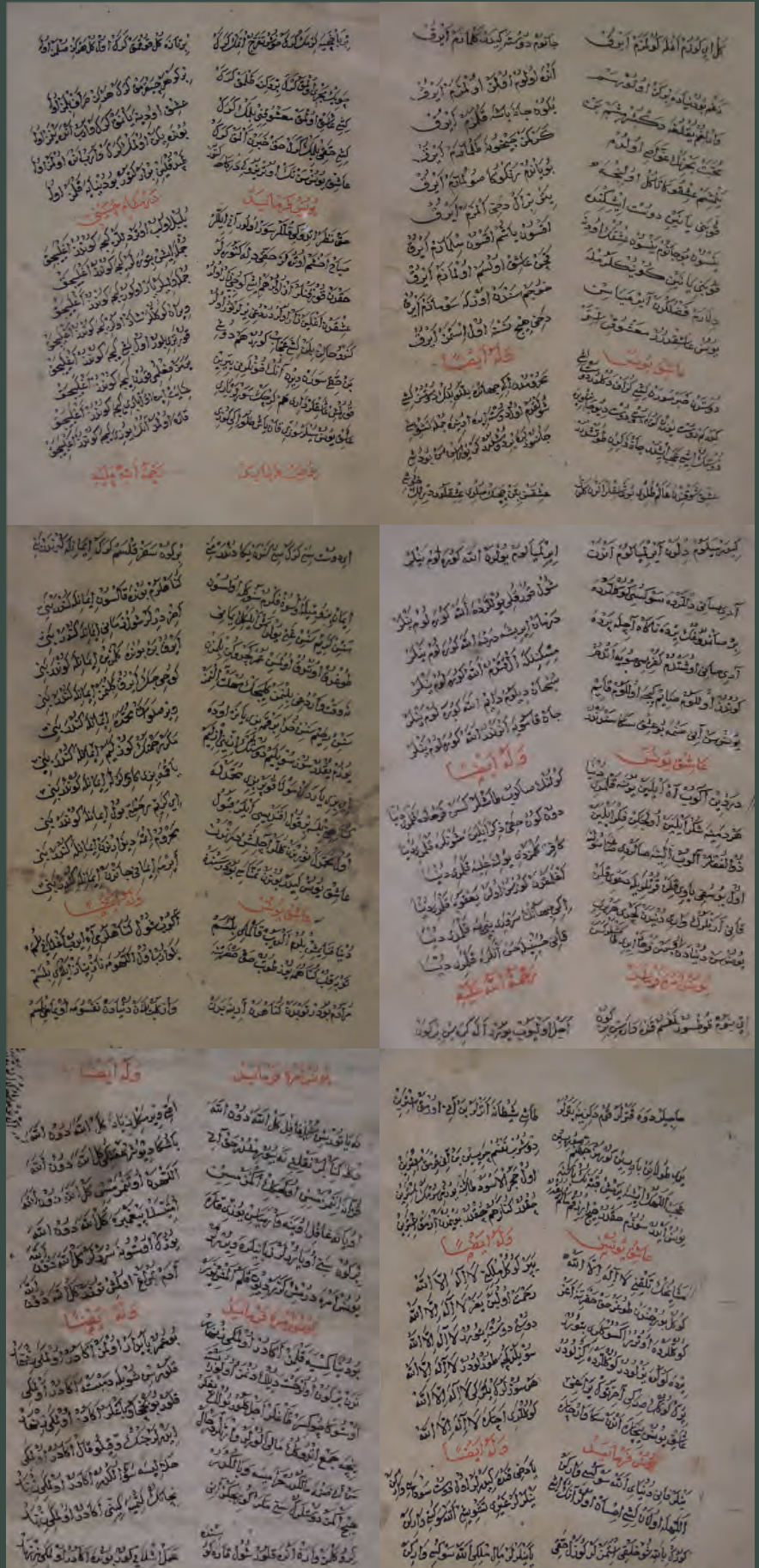
Böylesi bir şehirde Yunus Emre'ye ait bir mezar ya da kabrin olmaması elbette düşünülemezdi. Dolayısıyla biz Yunus'un izini burada da bulabilmekteyiz. Evet, Bursa'nın da bir Yunus'u var. O da Âşık Yunus'tur. Şunu bugün için biliyoruz ki tarihsel olarak iki Yunus Emre'nin var. İlki "Bizim Yunus" olarak da bilinen 13. Yüzyılın sonlarıyla 14. Yılın ilk çeyreğinde yaşamış olan Sarıköylü Yunus Emre, diğeri ise mahlas olarak daha çok "Âşık Yunus"u kullanan, bazen de kendini "Yunus", "Derviş Yunus" ve "Yunus Emrem" diye anan XV. Yüzyıl'da yaşamış Âşık Yunus. İşte bu Yunus'un kabri Bursa'da bulunmaktadır. Sözün burasında bu iki Yunus'tan başka Yunusların da bulunduğunu ve sayının daha da arttığını da söyleyelim. Bu bilgi, tarihsel gerçeklikle örtüşmese bile çok önemlidir. Zira başka Yunuslar meselesi Yunus'un Anadolu'nun her yerine ulaştığını, oralarda da sevilip benimsendiğini, vefatından sonra da buralarda ona ait makamların inşa edilerek hatırasının yaşatıldığını göstermektedir.

Nasıl tanıdık?

Âşık Yunus, tasavvuf çevrelerinde bilinen, adı hürmetle anılan ve ilahileri dergâhlarda okunan bir isimdi elbette. Fakat mezarının bulunması ve bilinmesi bir sûfiye mal edilen ilginç bir manevî keşif hadisesine dayanır. Bahsi geçen isim, "Niyâzî'nin dilinden Yûnus durur söyleyen/ Herkese çü can gerek Yûnus durur cân bana" diyecek kadar onu içselleştiren ve bu sebeple Yunus Emre'nin en önemli takipçisi kabul edilen, 1661-1692 yılları arasında Rodos ve Limni sürgünlerinin ve Edirne ve İstanbul'da bulunduğu yılların dışında Bursa'da yaşayan ve burada adına kurulmuş dergâhta irşad görevinde bulunan, Halvetiyye'nin Ahmedîye kolunun Mısıryye şubesi-nin kurucusu ünlü sûfî Niyazî Mısıfî (Malatya, 1617-Limni, 1694)'dir. İşte Bursadaki Yunus'un kabrinin keşfi onun sayesinde gerçekleşmiştir. Önce bu hadisenin hikâyesini aktaralım:

Anlatılanlara göre Niyazî Mısıfî, Emir Sultan'a giderken buradan her geçişinde başını Karamazak aralığına çevirerek "Yunus'un kokusunu alıyorum" dermiş. Bir Cuma günü dervişleri bu kokunun nerden geldiğini göstermesini istemeleri üzerine, Abdürrezzak mezarının alt tarafını işaret etmiş. Burayı kazdıklarında iki mezar daha bulmuşlar. Niyazî Mısıfî "Hâzâ Kabr-i Yunus ve hâzâ kabr-i Yunus Emrem" şeklinde işaret ederek kabirlerin kimlere ait olduğunu söylemiştir. İşte Yunus'un kabri bu manevî keşif üzerine ortaya çıkarılmıştır. Bu durum bu kabirlerden birinin Âşık Yunus'un kabri, diğeri de tarihi Yunus'a ait bir makamın bulunduğu sonucunu doğurmaktadır.

Bu da göstermektedir ki bilhassa Bursa'daki Halveti çevresinde Âşık Yunus'la ilgili bir inanış ve telakki mevcuttur. Niyazî Mısıfî'nin Âşık Yunus'a verdiği önem, onun Yunus'un şiirlerini şerh etmesi, ona nazireler yazması, Yunus'un bestelenmiş ilahilerinin Mısıfî dergâhında okunması Âşık Yunus'un bu çevrelerde bir hayli önemli görülmesini sağlamış, bu muhitteki Âşık Yunus'un kabrinin Bursa'da oluşu şeklindeki kabulü daha sonra halk kitlelerine de sirayet etmiş, bulunan kabirler üzerine buraya bir kitabe yapılarak etrafı çevrilip bir ziyaretgâh haline getirilmiştir.

Böylece Bursa'da zaten var olan Yunus Emre sevgisi bu olay üzerine daha da artmıştır. Buranın Âşık Yunus'a aitliği genel bir kabul görmüş olmalı ki meşrutiyetten birkaç yıl önce saraydan Cemile Hanım Sultan, bu türbeyi ziyaret etmiş ve on beş sarı lira sarfiyla tamir ettirmiştir.

Rıza Tevfik ve Âşık Yunus

Bursalı Yunus hakkında sözünü etmemiz gereken diğer bir isim ise filozof ve şair Rıza Tevfik'tir. Zira Âşık Yunus'un Bursa'daki kabrinin ilim ve edebiyat dünyasında gündeme gelmesi daha çok onun sayesinde olmuştur.

Rıza Tevfik, Bursalı Âşık Yunus'u yazdığı iki makale ile ilim âlemine tanıtır. Onun "Büyük Duygu" mecmuasının Temmuz 1913 tarihli 10. sayısında "Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat" ve Temmuz 1914 tarihli "Peyam" dergisinin edebiyat ilavesinde yazdığı "Yunus Emre'yi Ziyaret" başlıklı yazıları sayesinde Yunus Emre konusu ilim ve edebiyat âlemine taşınmış olur.

Rıza Tevfik'in "Yunus Emre'yi ziyaret

yazısı", "koca Türkmen şair-i sofisi" ve "mübarek âşık" dediği Yunus Emre'nin Bursa'da bulunan kabrini ziyaret için yaptığı yolculuğu anlatır. "Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat" yazısında ise Yunus Emre'nin sûfi telakkileri üzerinde durur.

Onun işte bu iki yazısıyla Âşık Yunus etrafında ilim ve edebiyat çevrelerinde yazılar yazılmaya, tartışmalar yapılmaya başlandı. Dola-

yısıyla biz, Âşık Yunus'un daha geniş kitlelerce tanınmasını ona borçluyuz.

Burada Rıza Tevfik'in bu iki yazısının dışında Yunus'a adadığı "Yunus'a Armağan" adlı bir şiirinin de bulunduğunu belirtelim. "Yüce dağlar ardından/Deniz aşırı geldim/Evliyalar yurdundan/Selâm taşıru geldim" Dörtlüğüyle başlayan bu şiir, çok samimi bir Yunus sevgisini dile getirmesi açısından bu tür metinler arasında özel bir yerde durur.

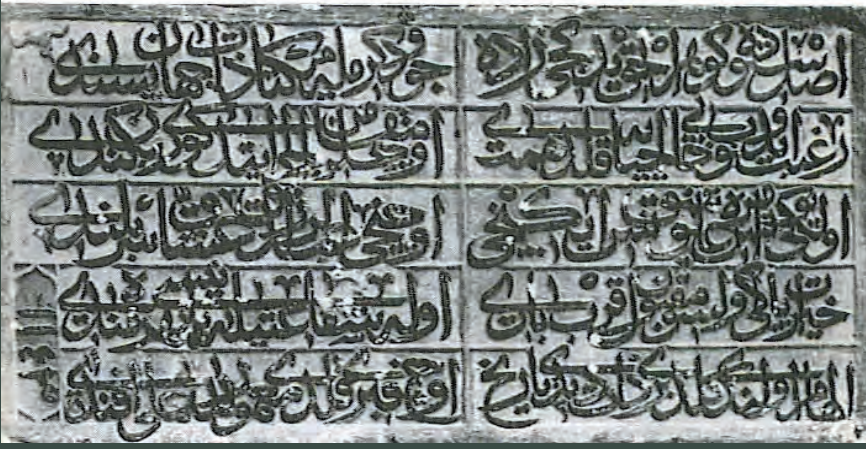
Diğer tanıklar

Bursalı Âşık Yunus konusunda bize malumat veren tek isim sadece Rıza Tevfik değildir. Fuat Köprülü, Raif Yelkenci, Abdülbaki Gölpınarlı, F. Kadri Timurtaş gibi daha pek çok isim bilinen tarihi Yunus Emre'den başka bir Yunus'un da bulunduğunu ve bunun da Bursalı Âşık Yunus olduğunu söylerler. Bir örnek olması açısından Köprülü'nün söylediklerine bakalım.

O, bu konuda başka Yunusların da olduğundan bahisle şöyle

demektedir: "Bunlardan ilki "Yunus Emre, yahut şiirlerinde ekseriya kullandığı gibi Kul Yunus, Âşık Yunus veya Yunus Emrem adını taşıyan ve XIII. Asrın son yarısı ile XIV. Asrın başların-

Bursa'da, Sâ'di Tekkesindeki Mezar taşları. Sol taraftaki birinci (Yunus Emre) ye, ortadaki (Aşık Yunus)'a en nihayetdeki (Abdürrezzaka) aittir.

yaptırılan Sadi tekkesidir. Sadiye tarikatına bağlı "Yunus Emrem" yahut "Yunus Efendi Türbesi", "Karamazak tekkesi" (Karamazak, Kara Abdürrezzak'ın muhaffefidir) adıyla da bilinen bu dergah zamanla harap olmuş, daha sonra onarılarak mescit haline getirilmiş, caminin batı tarafında ahşap bir türbe içinde üç kabire birer taş dikilmiştir.

Buradaki kitabeden anlaşıldığına göre bunlardan biri Âşık Yunus'a, öbürü Yunus Emre'ye, üçüncüsün ise burayı yaptıran ve türbedarlığını yapan ve bu mahalledeki caminin banisi olan Kara Abdürrezzak'a aittir. Burada bir de taşı olmayan bir mezar bulunmaktadır. Bu mezar da Karamazak dergâhı kurucusu Sadi şeyhi Esad Efendi'ye ait olduğu sanılmaktadır.

Âşık Yunus'un şiiri

Bursalı Yunus da diğer tarihi Yunus gibi coşkulu bir şairdir. Rıza Tevfik onu tanıtırken şu ifadeleri kullanır: "Açmış olduğu Türkçe şiir çığırında bütün Türk şuarâ-yı sûfiyesi bu koca Türkmen'in cazibesine tutulmuş ve izinden ayrılamamıştır. Türkçe nefes söyleyenler, gerek tavr-ı ifadeyi, gerek tarz-ı tefekkürü Yunus'tan öğrenmişlerdir."

Rıza Tevfik, söz konusu olan şiir olunca onun şiir dili ve Türkçesi hakkında da malumat verir:

"Lisanına gelince, tamamen o zaman konuşulan Türkçe'nin düzgüncesi-

dir. Yunus, söylemek istediği şeyleri ifade için bu dili kifayetsiz bulmamıştır; bilâkis kaba saba görünen bu lisanın, ifade-i mecâzîyeye ne derece kabiliyeti olduğunu -hayret-bahş bir surette- ispat eylemiştir. Kinaye ile söz söylemek marifetinin anahtarı Yunus'un elindedir."

Âşık Yunus, Yunus Emre takipçisi bir şairdir. Timurtaş'a göre Bursalı Yunus, mahlas olarak daha çok Âşık Yunus'u kullanmakta, bazen de kendisini Yunus, Derviş Yunus ve Yunus Emrem diye anmaktadır. Şiirlerini dörtlüklerle ve genellikle 7+7; 6+5 vezinleriyle yazmıştır. Bu iki Yunus'un şiirleri üslup bakımından benzerlikler gösterir. Aralarındaki en önemli fark, Âşık Yunus'un şiirlerinin daha sade ve daha zahidane olmasıdır. Zaman içinde iki Yunus'un şiirleri birbirine karışmıştır. Fakat, Yunus'la Âşık Yunus'a ait şiirleri ayrı başlıklar altında toplayan şiir mecmualarından anlaşılacağı üzere bugün çok şöhret bulmuş ve bes-telenerek icra edilen "Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed", "Sordum Sarı Çiçeğe", "Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür", "Dervişlik Başta'dır Taçta değildir", "Garip Garip Ötme Bülbul", "Allah Emrin Tutalım", "Şol Cennetin Irmakları", "Göçtü Kervan Kaldık Dağlar Başında", "Yemen İllerinde Veysel Karani"..." gibi şiirler işte bu Yunus'a aittir.

Âşık Yunus şiirlerinin en önemli kaynağı ise XV. Yüzyılda istinsah edilen "Bursa mecmuası"dır. Bu eserde her iki Yunus'un şiirleri ayrı başlıklar altında toplanmıştır. Bu da Âşık Yunus'un diğer Yunus'un takipçisi yahut halifesi bir şair olduğunu göstermektedir. Nitekim Turan Alptekin bulduğu bir yazma nüshada Yunus Emre ile Âşık Yunus isminin ayrı ayrı zikredildiğini söyler. Bahsini ettiği yazmada "İlâhiyat-ı Yunus Emre maa Âşık Yunus" (Yunus Emre ve Âşık Yunus ilahileri) bilgisi yer almaktadır. Aynı şekilde Risale-i Nushiyye adıyla anılan mesnevinin yer aldığı bir başka yazmada da yer almaktadır. Yine Karamazak türbesindeki mezar taşında yer alan "Evvelki Yunus Emre, Âşık Yunus ikinci" ifadesini de Yunusları ayırmayan bir ifade olarak aktarmaktadır.

Tarikatı

Âşık Yunus'un varlığına inanan araştırmacılardan Timurtaş'a göre o, Emir Sultan'a (Buhara, 1368- Bursa, 1430) mensup bir Kübrevî dervişidir. Müntesibi olduğu Emir Sultan'ı öven şiirleri mevcuttur. "Emir Sultan dervişleri/Tesbih ü sena işleri/Dizilmiş hüma kuşları/Emir Sultan türbesinde" Yahut; "Aşkın fırtınası aşdı başımdan/Yeşil donlu Emir Sultan Merhaba/Gündüz hayalimde gece düşümde/Yeşil donlu Emir Sultan

Merhaba" şeklindeki bu söyleyişler, Âşık Yunus ile Emir Sultan arasında var olan münasebetini de bir göstergesidir.

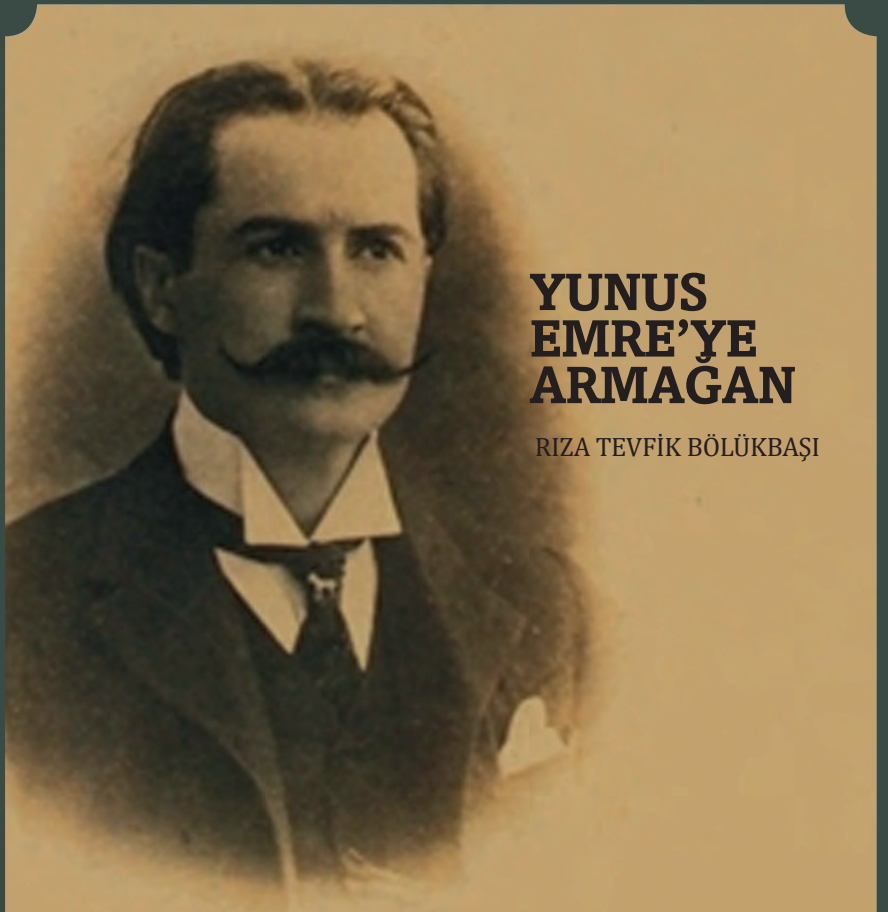
Sonuç yerine

Buraya kadar yapılan izahattan Bursadaki Yunus'un başka bir Yunus olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu Yunus, hemen bütün araştırmacılar tarafından Âşık Yunus olarak isimlendirilmektedir. Dolayısıyla Bursa

da bir Yunus Emre şehridir. Fakat bu noktada söylenecek bir sözümüz daha var. O da şudur: Yunus Emre'nin mezar veya makamına sahip olan Eskişehir, Karaman, Kırşehir, Manisa (Kula) gibi şehirlerde hemen her yıl Yunus Emre adına anma törenleri yapılmakta ve Yunus kültürü yaşatılmaktadır. Bunu ne yazık ki Bursa'da göremiyoruz. Hazretin türbesi, apartmanlar arasında sıkışmış ve nerdeyse harap denilecek bir haldedir. Dahası Yunus'u anmak adına hiçbir etkinlik yapılmamaktadır. Şunu anlayabiliriz: Bursa bu tür isimler konusunda çok zengin bir şehrimizdir. Bundan dolayı belki her biri ayrı ayrı anmalara konu olamayabilir. Fakat, mesela "Bursa'nın Gönül Sultanları" gibi bir üst başlık altında içinde yapılacak etkinliklerde Yunus'a da bir bahis açılabilir. Bursa'dan en azından bunu beklemekteyiz.

KAYNAKÇA

- Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre, Risalet'ün-Nushiyye ve Divan, İstanbul, 1965
- Kenan Erdoğan, Niyazi-i Mısri, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanı Ankara, 2008
- Mecmua-i Eşar, Bursa İl Halk Kütüphanesi Nu. 882
- Mehmed Şemseddin(Ulusoy), Bursa Dergâhları-Yâdigâr-ı Şemsi, (Haz. M. Kara, K. Atlansoy), Bursa, 1977
- Mustafa Kara, Niyazi Mısri, Ankara, 1994
- M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1976
- Mustafa Özçelik, Bursa'nın Yunus'u Âşık Yunus, Bursa, 2013
- Turan Alptekin, Bir Ene'l-Hak Şairi Olarak Yunus Emre-Âşık Yunus ve Yunus'lar, İstanbul, 2007

YUNUS EMRE'YE ARMAGAN

RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI

*Yüce dağlar ardından, / Deniz aşırı geldim.
Evliyalar yurdundan, / Selâm tapşırı geldim.*

*Ulu bir şara vardım. / Dosta armağanım var.
Erenlerin bağından. / Gülleri devşiri geldim.*

*Boz-bulanık bir çaydım, / Aşk iline baş urdum.
Çalkalanıp safa buldum, / Süzülüp duru geldim.*

*Yunus'un toprağına. / Vardım yüzüm sürmeye.
Sildim gönül pasını, / Yanuben aru geldim.*

*Cûşa geldim çağlarım, / Âşık oldum ağlarım.
Canda coşan esrarı. / Döküp taşuru geldim.*

*Rıza Tevfik Allah'tan, / Ayrılma ol dergâhtan.
Ben kurtuldum günahattan. / Eğriydim, doğru geldim.*

Emir Sultan

Gönüllerin Sultanı

Asıl adı Şemseddin Muhammed olan Emir Sultan, yaklaşık 1368’lerde Buhara’da doğdu. Kaynaklar Hz. Hüseyin neslinden geldiğini belirtirler. Bu yüzden kendisine “el-Hüseyinî, es-Seyyid” denilmiştir Babası, Buhara’lı ünlü mutasavvıflardan Seyyid Ali’dir.

Seyyid Şemseddin Muhammed b. Ali el-Hüseyinî el-Buhârî-Emir Sultan Hazretleri, onbeşinci asır Türkiye’sinin halk muhayyilesine en fazla mâl olmuş çehresidir. Emir Sultan, Osmanlı Sultanlarından Yıldırım Bayezid, I. Mehmed (Çelebi Mehmed) ve II. Murad devirlerinde Bursa’da yaşamış ünlü bir mutasavvıftır.

Asıl adı Şemseddin Muhammed olan Emir Sultan, yaklaşık 1368’lerde Buhara’da doğdu. Kaynaklar Hz. Hüseyin neslinden geldiğini belirtirler. Bu yüzden kendisine “el-Hüseyinî, es-Seyyid” denilmiştir Babası, Buhara’lı

ünlü mutasavvıflardan Seyyid Ali’dir. Bu zat, *Seyyid* olduğu için “*Emîr*”, geçimini karşılamak üzere çömlekçilik yaptığından dolayı “*Külâl*” diye tanınır. Emir Sultan Hazretlerinin, ilk eğitimini babası *Emîr Külâl* ve çevresindeki ilim - irfan sahibi seçkin şahsiyetlerden aldığı, iyi bir tahsil gördüğü, tasavvufî terbiyeyi de küçük yaşlarda edindiği söylenebilir. Emir Sultan Hazretleri, büyük bir mutluluk eseri olarak çocukluk yıllarını *Buhâralı* mutasavvıfların, erenlerin ve âlimlerin sohbetlerini dinlemek suretiyle geçirmiştir.¹ Bu sebeple olmalı ki, Emir Sultan Hazretlerinin

zihninde ve kulağında hep bu sohbetlerin aydınlatıcı etkileri ömür boyu sürüp gitmiştir:

Babası Seyyid Ali, Allah ve Resûlü'nü seven, Kur'an'ın gösterdiği yolda yürüyen bir zât idi; *Buhara'nın seçkin din adamları, âlimleri ve mutasavvıflarıyla sohbet meclislerini paylaşırdı. Şöhretten, gösterişten kaçınır, halkın hizmetine koşardı. Kıt kanaat da olsa alın teri-el emeği ile geçinmeğe özen gösterir, çömlekçilik yapardı. Oğlunu Kur'an-ı Kerim ve Sünnet ışığında yetiştiriyordu. Sürekli, ona, "Hz. Kur'an rehberin olsun! Hadisler sana yol göstere, Kur'an'ın buyruğunu yerine getir, Resûl-i Ekrem'in Sünnet'ini ihyâ et!" diye öğüt verirdi.*

* * * * *

Emir Sultan Hazretleri tahminen 17 - 18 yaşlarında iken babası vefat etti. İhtimal ki o, bir süre baba mesleği olan çömlekçiliği sürdürdü. Daha sonra baba dostlarıyla helâlleşerek aralarında diğer bazı âlim ve mutasavvıfların da bulunduğu bir kafilâ ile hac ibadetini ifâ için *Buhara'dan ayrıldı. Hicaz'a ulaşır hac görevini yaptıktan sonra birkaç yıl Medine'de kalan Emir Sultan Hazretleri, orada yerleşmeyi düşündüğü günlerde manevî bir işaretle kendisine ömrünün geri kalan kısmını geçireceği hizmet sahasının başka bir diyar olacağı gösterildi. - Menâkıbnâmeler göre- nurlu Medine gecelerinden birinde bu genç insana rüyasında Sevgili Peygamberimizin sünnetini ve nurlu yolunu insanlara takva üzere açıklaması hatırlatılıyor; hizmet sahası olarak da yeni bir ad-res gösteriliyordu.*

Emir Sultan Hazretleri, kendisine yapılan manevî telkin üzerine çevresindeki zevatla Anadolu'ya hareket etti. Uzun süren yolculuk esnasında Kudüs'e uğrayıp Mescid-i Aksâ'da ve Câmî-i Ömer'de namaz kıldılar; civarındaki peygamber ve sâlih zatların kabirlerini ziyaret ettiler. Şam'a uğrayıp ashâb-ı kiramdan orada medfun bulunan Hz. Bilâl-i Habeşî'nin, Muhyiddîn-i Arabî gibi veli kulların ve diğer sâlih zatların kabirlerini ziyaret ettiler, şehrin camilerinde namaz kıldılar. Bağdat'ta Seyyid Muhammed en-Natta'nın misafiri oldular. Humus'ta Hâlid b. Velid Hazretlerinin, Halep'te Zekerîyya aleyhis-selâm'ın, Antakya'da Habîb-i Neccar Hazretlerinin, Konya'da Sadreddin Konevî ve Mevlâna Celâleddîn-i Rumî Hazretlerinin kabirlerini ziyaret ederek Karaman, Hamid ili, Kütahya güzergâhından yol aldılar, nihayet İnegöl üzerinden Bursa'ya ulaştılar. Kaynaklara göre yol boyunca kafilâyâ kandil şeklinde bir ışık rehberlik etmiş ve Emir Sultan Hazretlerinden çeşitli kerametler görülmüştür.

* * * * *

Emir Sultan Hazretleri Bursa'ya gelince ilkönce Gökdere Vadisi'ndeki

bir mağaraya yerleşti; -Evliya Çelebi'nin ifadesiyle- kafilâdekilere: "Ey ihvân-ı bâsefâ! Bizim ömrümüz kandili bu şehirde sönecek, makamımız bu şehir olacak, işaret-i cedd-i mütebâ böyledir: Ey kardeşler! Bizim ömrümüzün kandili bu şehirde sönecek, makamımız bu şehir olacak (Allah'ın iradesiyle bu şehirde öleceğiz ve kabrimiz bu şehirde olacak)! Cenâb-ı Hak tarafından seçilmiş olan ceddimizin (Peygamber Efendimizin) işaret-i böyledir" dedi.² Orada bir süre gözlerden ırak yaşadı. Ancak, ilahî muhabbete erişmiş bir gönül adamı olarak kaldığı yer halk tarafından keşfedilince çok büyük bir ilgi gördü. Bu sıralarda tahminen 22-25 yaşlarında bir genç olan Şemseddin Muhammed, çeşitli mesleklerden çok sayıda insanın yoğun ziyaretine muhatap oldu. Sohbetine katılanlar giderek çoğaldı ve "Emir Sultan" diye anılmaya başladı. İşte bu sıralarda bugünkü türbesinin olduğu yere yerleştiği söylenebilir. Emir Sultan Hazretlerinin, Yıldırım'ın kızı Hundi Hatun'la evlenmesi de bu döneme rastlar. Nikâhın Molla Fenarî tarafından akdolunduğu söylenir.

* * * * *

Emir Sultan Hazretleri, saraya damat olduktan sonra şehrin manevî imârî için yoğun çalışmalar yaptı; tedris (eğitim - öğretim) ve sohbet halkası oluşturarak hem halkın bilgilenmesine hem de ilmî - akademik bir çevrenin gelişmesine yardımcı oldu. Bu cümleden olarak Molla Fenarî (ö.1431), Hacı Bayram Veli (ö. 1430), Somuncu Baba (ö.1412) Hazretleri ve şeh-

re zaman zaman misafir gelen ilim ve tasavvuf ehliyle sohbet ve kitap müzakere ederek bir çeşit ilmî toplantıların-seminerlerin örneğini verdi. Emir Sultan Hazretlerinin başarı ile gerçekleştirdiği söz konusu faaliyetlerin *Bursa*'nın ilmî ve sosyo-kültürel hayatına çok olumlu katkıları olduğunda hiç şüphe yoktur.

Diğer yandan Emir Sultan Hazretleri, dervişlere, öğrencilere, kendisini severek sohbetine katılan halka, din ve devlete sadâkat ve bağlılık anlayışını kazandırmayı gaye bildi. Bu anlayışı ile o, her kesimden halk kitlelerinin sevgisine erişirken, devlet büyüklüğünün de derin ilgi ve saygısına mazhar oldu. Nihayet dualarla *Osmanlı Padişahlarına* kılıç kuşattı. "*Emir Sultan*" diye tanınmasının bir sebebi de budur.

* * * * *

Kaynaklarda yer alan menkıbevî anlatıma göre *Niğbolu Savaşı*'ndan (25 Eylül 1396) önce Yıldırım, sayet düşmana karşı zafer kazanırsa Allah'a şükür niyetiyle yirmi adet cami yaptıracağına söz vermişti, yani bir çeşit *adâk* adamıştı.

Niğbolu Savaşı'nda zafer elde edilince *Bursa*'ya döndüğünde söz konusu yirmi adet cami meselesini (adağını) devrin ünlü bilim ve tasavvuf adamlarından damadı Emir Sultan Hazretlerine iletti. Yapılan istişare sonunda Emir Sultan Hazretleri, *yirmi cami yerine yirmi kubbeli büyük bir cami yapılması durumunda verilen sözün (adağın) yerine getirilmiş olacağını* Yıldırım'a söyledi. Bunun üzerine

Emir Sultan Hazretleri 1429'da Allah'ın rahmetine kavuştu. Cenaze namazını, o sıralarda Bursa'da olan Hacı Bayram Veli Hazretleri kıldırdı ve şu andaki türbesinin olduğu yerde toprağa verildi.

Cami-i Kebîr (Ulu Cami)'in yapılmasına karar verildi.³ *Ulu Cami*'nin inşaat sahasının belirlenmesinden ibadete açılışına kadar çeşitli aşamalarda Emir Sultan Hazretlerinin görüşüne başvurulduğu hakkında *Vefeyâtname*'lerde bigiler vardır. Hatta *Ulu Cami*'nin inşaatı tamamlandıktan sonra *bir Cuma günü* açılışında ilk görev yapacak İmam-Hatîb'in *Somuncu Baba Hazretleri* olarak belirlenmesinde de Emir Sultan Hazretlerinin önemli rol oynadığı söylenir.

* * * * *

Emir Sultan Hazretlerinin sağlığında erguvanların bahar mevsiminde salkım salkım çiçek açtığı dönemde *Osmanlı Türkiyesi*'nin dört bir yanından dervişler ve kalabalık halk kitleleri *Bursa*'ya gelirlerdi. Taşradan gelen bu insanlar Emir Sultan Hazretlerini ziyaretle *dergâhta* topluca *zikr*

icra ederler, sohbet dinlerler, şehir çevresine tertiplenen gezilere katılırlar; Üftâde Âsitânesiyle, İncirli ve Üçkozlar Mevlevihânesi gibi dergâhların davetine icabetle oralarda sohbeti iştirak ederler, icra edilen *zikr u tevhîd* ve diğer etkinliklerde varlık gösterirlerdi. Böylece o dönemin sivil kuruluşları olarak çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunurlardı.

Bir hafta kadar süren bu *faslın*, adını, o dönemde her bahar şehrin tepelerini, bağ ve bahçelerini bir gerdanlık gibi kuşatan ve rengârenk çiçekleriyle göz ve gönülleri adeta büyüleyen erguvanlardan aldığı bilinmektedir. Bu sebeple bu faaliyet zamanla "*Erguvan Cemiyeti, Erguvan Faslı*" diye anılır oldu. Evliyâ Çelebi bu hususa, "*Senede bir defa Emir Sultan Hazretlerinin Erguvan Cemiyeti Faslı olup her taraftan deniz gibi insanlar toplanır ki, bu kalabalık cemiyeti anlatmakta kalem âcizdir. Böyle bir cemiyet ancak Emir Sultan sevgisiyle olur...*" sözüyle tarihe tanişlik etmektedir.⁴ Evliya Çelebi'nin de takdirle kaydettiği bu *fasıl*, *Bursa* halkının katılımıyla adeta bir şenliğe dönüştü. Bu şenlik *Bursa*'nın ekonomik hayatında bir canlılık meydana getirdiği için halk bu *fasla* katılımın çokluğunu *bereket sebebi* sayardı. Bu faaliyet, Emir Sultan Hazretlerinden sonra da yaklaşık beş asır boyunca devam etmiştir.

Emir Sultan Hazretleri 1429'da Allah'ın rahmetine kavuştu. Cenaze namazını, o sıralarda *Bursa*'da olan Hacı Bayram Veli Hazretleri kıldırdı ve şu andaki türbesinin olduğu yerde toprağa verildi.⁵

* * * * *

Emir Sultan Hazretleri her devirde büyük Osmanlı âlimlerinin övdüğü ve halk üzerinde müspet tesirinden bahsettiği seçkin bir şahsiyettir:

Osmanlı âlimleri onun hakkında şunları söylerler:

"*Sünnet-i Seniyye'yi hakkıyla yaşıyordu, nübüvvet pınarından kana kana içmişti, cezbe-i ilâhiyenin nuruna mazhar kılınmıştı, ârif-i billâh olup tasavvuf yolunda köklü bir yer tutmuştu... Bursalıların ve Osmanlı Türkiye'sinin gönlünde sevgi pınarı gibi çağıldadı, velayeti sabittir, sultanlar onu çok sevip saymışlar, sefere çıkarırken kılıcı ondan kuşanmışlar, duasını almışlardır, beyler-paşalar onu ziyaret*

edip elini öpmüşlerdir..."

Bir Osmanlı şairi ona hitaben, "Ey âlem-i velâyete sultan olan Emîr / Vey milk-i Rûm'a rahmet-i Rahman olan Emîr" diyerek Hz. Emîr'i, "velâyet tah-tının sultanı ve Anadolu'ya rahmet-i Rahman'ı taşıyan gönül" olarak nite-lendirir; çok şeyhler/mutasavvıflar gördüğünü, bunlar arasında sadece Hz. Emîr'i övmekte acze düştüğünü ifade ile şöyle der:

*Ne akdî Rûm'a bir ulu derya senin gibi
Ne âleme getirdi Buhara senin gibi⁶*

Bir başka Osmanlı âlimi ise onun hakkında, "Cenâb-ı Hakk'ın füyûzâtına mazhar, keramet sahibi, velayet tahtı-nın sultanı" ifadesini kaydeder.⁷

Şu dörtlük, eski devirlerde, Emir Sultan türbesi civarının çok renkli bir hayata sahne olduğunu gösterir: "Emir Sultan dervişleri / Tesbîh-ü sena işleri / Dizilmiş hüma kuşları / Emîr Sultan türbesinde". Karadeniz bölge-mizde annelerin, çocuklarına ninni olarak söylediği şu dörtlük ise Emir Sultan Hazretleri'nin Anadolu'daki tesiri hakkında bize yeterli bilgi ver-mektedir: "Çalkan Karadeniz çalkan / Gemilerde olur yelken / Bursa'daki Emir Sultan / Himmet et oğlum uyu-sun!-Himmet et kızım uyusun!"⁸

* * * * *

İsterseniz kısaca Emir Sultan Külliye-si hakkında da bilgi verelim:

Emir Sultan türbesini de içine alan külliye, Bursa'nın doğusunda şehre hâkim bir tepede kurulmuştur. Külliye bünyesindeki yapıların en mühim kıs-mını oluşturan tekke, Emir Sultan'ın Bursa'ya yerleşmesinden bir süre sonra kurulmuş olmalıdır. Külliye-yi tamamlayan bugünkü caminin ye-rindeki ilk cami, kuvvetli görüşe göre şeyhin hanımı ve Yıldırım Bayezid'in kızı Hundi Hatun (Fatma Hanım) tara-fından yaptırılmıştır.⁹

Külliye, cami, derviş hücreleri, tekke ve müstemilâtı (tasavvuf terbiyesinin verildiği yer), imâret (aşevi: Medrese talebelerine, fakirlere, âyende ve râven-deye/gelene geçene-yolculara yemek ikram edilen tesis), türbe, Hundi Ha-tun'un yaptırdığı hamam, Çelebi Meh-med'in torunu Hatice Hatun'un yaptırdığı mektep ile Cezerî Kasım Paşa'nın yaptırdığı medreseden oluşuyordu. 18. ve 19. Yüzyıllarda bunlara, muvakkithâ-ne (İçinde namaz vakitlerini doğru bir şekilde belirlemekle görevli, şahıslar

ve bunların kullandığı çeşitli araç ve saatlerin bulunduğu yer) ve kütüphâne ile caminin güney ve batı yönlerindeki çeşmeler eklenmiştir.

Külliye, asırlar içinde zaman zaman tamirât ve tadilât geçirmiştir. Kül-liyenin vakfiyesi 1470 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından tanzim ettirilmiştir. Vakfı besleyen gayrimen-kuller, Emir Sultan'la Hundi Hatun'un vakfettiği, başka hayır sahiplerinin vakfettiği ve Fatih'in eklediği emlak-ten oluşur. Dolayısıyla Emir Sultan Külliyesi, çok zengin kaynaklara sahip olan bir vakıfla sürekli desteklenmiştir.

* * * * *

Emîr Sultan Hazretleri hakkındaki bu özet incelemeyi ona ait olduğu söylenen ve eski devirlerde âşıkların dergâhlarda okuduğu bir manzumey-le tamamlamak uygun olur:

*Gerçek âşıklara "salâ" denildi /
derdi olan gelsin dermanı buldum,
Ah ile vah ile cevhlân iderken /
Canım içinde efendim cânânı buldum.*

*Açılmış dükkânlar kurulmuş Pazar /
Canlar mezar olmuş dellâlda gezer,
Oturmuş ümmetin berâtın yazar /
Cevahir bahş iden dükkânı buldum.*

*Erenler meydana doğru varırlar /
Anda cem' olûben verir alırlar,
Cümle enbiyâlar divan dururlar /
Hakk'a mahbub olan sultanı buldum.*

*Akar gözlerimden yaş yerine kan /
Zerrece görünmez gözüme cihan,
Deryalar nûş idüp kandırmaz iken /
Âşıklar kandıran ummanı buldum.*

*Emîr Sultan ne hoş pazar imiş /
Âşıklar seyr idüp gezerler imiş,
Cümlelerin maksûdu ol didâr imiş /
Hakk'a karşı duran divanı buldum.*

Dipnotlar

1 Baldırzâde, Vefeyetnâme, yp. 5 b. 1

2 Bk. Baldırzâde, Ravza-i Evliyâ, yp. 7 b; Evliya Çelebi, Seyahatnâme, II, 48; Mecdî Efendi, Terceme-i Şekâik-i Numâniyye, s. 76.

3 Kâzım Baykal, Bursa'da Ulu Cami, s. 21.

4 Seyahatnâme, I, 47-50. Ahmet Hamdi Tanpınar bu fasıl hakkında, "Erguvan Bayramı" unvanını kullanmayı tercih eder. Bk. Beş Şehir, s. 126-128.

5 Emir Sultan Hazretlerinin vefatından sonra 25 kadar zat sıra ile dergâhta post-nişin olarak hizmet vermişlerdir. Son postnişin Ragıp Efendi olup -Emir Sultan Hazretlerinin 15. Yüz yılda vefat ettiği dikkate alınırsa- dergâhtaki hizmetler bu zatla 20. Yüzyıla ulaşmış oluyordu. 18. Yüz yıldan sonra dergâhtaki usul değişik-liği hakkında bk. Güldeste, s. 70-95; Yâdi-gâr-ı Şemsî, s. 8.

6 Ahmet Paşa Divanı, (hzr. Ali Nihat Tar-lan, Ankara 1992), s. 38.

7 Güldeste, s. 69.

8 Bu ninni metni Mustafa KARA Hoca'dan alınmıştır.

9 İlk câmi, 1795 - 1796 depreminde yıkılmış ve III. Selim tarafından 1804 - 1805'te yeniden yaptırılmıştır. Bu süreçte tekke de onarım görmüştür. Keza şadırvanlı avlunun kiblesinde bulunan câmi ile kuzeyinde kalan türbe, 1855 depreminden sonraki tamiratla değişikliğe uğramıştır.

Hilye-i Şerif ve İsm-i Nebi

Büyükşehir Belediyesi'nin BUSMEK kursiyerleri desteğiyle Muradiye Külliyesi Kur'an Müzesi'nde oluşturduğu ve 12 adet Hilye-i Şerif ile 21 adet İsm-i Nebi'den oluşan sergi, büyük ilgi gördü.

Bursa Sanat ve Meslek Eğitimi kursları (BUSMEKk) Bursa'da otuz farklı mekânda 256 branşta 10 bin kursiyer ile faaliyetlerine devam ediyor.

Geleneksel sanatlarımızdan olan hat ve tezhip branşlarında bugüne kadar 33 grupta 950 kursiyere eğitim verildi.

Bu eğitim öğretim döneminde ise 175 kesin kayıtlı geleneksel sanatlarımızın yaşatılmasına katkı sağlama-ya devam ediyor.

Bursa Büyükşehir Belediyesi, unutulmaya yüz tutan geleneksel sanatları yaşatma vizyonuyla düzenlediği faaliyetlere hilye-i şerif ve ism-i nebî sergisini de ekledi.

şerif ile dört halifenin isimlerinin yer aldığı güzel hatlarla yazılmış levhaları ihtiva eden eserler, "hilye-i saâdet" veya "hilye-i şerîfe" olarak adlandırılıyor.

Hz. Peygamber'i göremeyenlerin yaptıkları ortak şey, onu görenlerden sormak oldu.

Bu noktada Hz. Ali önemli bir misyon yüklendi.

Çünkü Hz. Ali küçük yaşından itibaren Hz. Peygamber'in yanında kalmış ve onun himayesinde yetişmiş ve Hz. Peygamberi en iyi bir şekilde tanıma fırsatını bulmuştu.

Hz. Peygamber de, sevenlerinin kendi hilyesini bilmelerini teşvik etmişti.

Hz. Ali peygamberimizin şu hadisini nakletmektedir: "her kim benden sonra hilyemi görürse, beni hayatımda görmüş gibidir. Ve kim ki bana şevkle bakarsa, Allah onun üzerine cehennem ateşini haram kılar..."

Hattatlar arasında Hz. Ali'nin daha çok bilinen tarifinin hilye şeklinde yazılması bir gelenek halini almıştır.

İsm-i Nebî ise Peygamber Efendimiz'in mübarek isimleri anlamına gelmektedir.

Esmâ-ûn Nebî Kur'an'da, diğer mukaddes kitaplarda ve hadislerde geçen, ashabın onun için kullandığı, dinî ve edebî eserlerde onu vasfetmek için zikredilmiş, derlenmiş isim ve sıfatlarına verilen bir genel kavramdır.

Allah Resulü'nün (s.a.v. mübarek isimleri genelde övgü anlamı taşımaktadır.

Onda var olan, onu metheden ve olgunluğunu ifade eden bir takım sıfatlardan oluşmaktadır.

Zamana ilmek atan hünerli eller

Tarihi ve kültürel mirasın ayağa kaldırılması noktasında Türkiye’de artık referans alınan bir konuma ulaşan Bursa Büyükşehir Belediyesi, sekiz yıl önce başlattığı konservasyon çalışmaları ile depolarda çürümeye terk edilmiş, adeta zamana direnen mukaddes emanetleri günümüze taşıyor. Büyükşehir Belediyesi konservasyon atölyesinde adeta zamana ilmek atan Konservatör Levent İnan ile hem kumaşın tarihi seyri hem de korumacılık çalışmaları üzerine konuştuk.

Kumaş sizin için ne anlam ifade ediyor?

Tekstil aslında doğaya ait bir parça. Doğadan alıp kendimize adapte ettiğimiz, günlük hayata adapte ettiğimiz yumuşak bir malzeme. Ve her biçime, her şekle, her renge bürünebiliyor. Doğayı taklit edebildiği gibi doğaya karşı gelip, bariyer de oluşturabiliyor. Sanatsal bir obje haline de dönüşebiliyor. Bir mevkii de gösterebiliyor. Hayat içinde insanların yaptığı işleri temsil ederek, görsel bir nitelik haline de dönüşebiliyor. Bugün elimizde kartvizitler var. Kostümleri ile insanlar hangi mesleğe sahip baktığınızda anlayabileceğiniz dönemler yaşamış bu ülke. O dönemin kartvizitleri kıyafetler.

► İZLEMEK İÇİN
QR KODU TARATIN

Günümüzde restore edilen saray, han, hamam, medrese ve şifahaneleri görerek bundan yüzlerce yıl öncesinin mimari akımları hakkında fikir sahibi olabiliyoruz. Peki yüzlerce yıl öncenin moda akımları neydi? Ecdadımız nasıl kıyafetler giyer, hediyelik kumaşları nasıl işlerdi? Eski gravürlerden veya çizilmiş resimlerden fikir sahibi olmanın ötesinde, 300 – 500 yıl öncesinden kalma tekstil ürünleri konservasyonla günümüze taşıyor.

İşinizi nasıl tarif ediyorsunuz?

Taşınabilir kültür varlığı niteliğindeki eserlerle çalışıyorum. Onların korunması, kollanması, teşhiri, tanzimi... Çalıştığım alan dünyada çok önemli bir alan. Türkiye’de ise yeni yeni ivme almaya, hızlanmaya başladı. Çok iyi örneklerin olduğu, çok yetenekli, bilgili, becerikli arkadaşlarımızın ortaya çıktığı bir disiplin haline dönüştü.

Eski kıyafetleri neden korumalısınız?

Çünkü onlar tarihimizin bir parçası. İnsanların kimliklerini, rütbelerini gösteren, yer yer yaşadığımız mekanların iç mekan düzenlemelerinde dekorasyonunda kullanılan objeler olduğunu düşünürsek bu önemli bir fayda. Bunları alıp kullandığımız gibi geleceğe de taşımamız gerekiyor. Bugünkü tekstili hoyratça kullanabiliriz ama eskiden kalma tekstili anlayabilmemiz ve gelecek nesillere sözel değil somut olarak aktarabilmemiz için böyle bir çalışma yapmamız gerekiyor.

Eski eserler size ne anlatıyor?

Dönemin kamerası bunlar. Baktığımda o dönemi yaşama hazzı veriyor bana. Düşünün bugün altından bir kuşak yapmak çok ütöpik bir şey. O dönemde altın kullanarak, değerli bir maden kullanarak törensel bir kumaş yapılabilmiş, onu görüyorsunuz. Ve onun kalitesini görebiliyorsunuz. Üzerinde çalıştığım Murat Hüdavendigar’ın sanduka örtüsü erken dönem değil, neredeyse Osmanlı’nın son dönemi, 18. Yüzyıl örneği. Motiflerin Avrupa’dan etkilendiğini, zevklerin değiştiğini görmeye başlıyorsunuz. Bir esere baktığınızda, eserin bir üretim serüvenini görüyorsunuz, bu çok önemli bir şey. Yani böyle bir deseni o dönemde ortaya çıkarmak için bunun üzerinde birden fazla sanatçı çalıştı. Demek ki bunu organize eden bir sistem vardı. Burada tel var demek ki altın telleri üretin ocak var. Alt kısmında deri var yani dericilikle ilgili uzantısı var. Bunun üzerine çizilmiş desen var demek ki sanatkarlar bunun üzerine kompozisyonu çizdi. İlk önce deriye aktardı, kesti, üzerine birleştirdi. Özetle bir eserin üzerinde ne kadar farklı kişi ve disiplin birleşiyor ve bir eser meydana getiriyor. Baktığınızda bir dikdörtgen parça. Ama bunu alıp 1. Murat Hüdavendigar gibi bir kimliğin sandukasının üzerine

koyarak, onun makamını temsil eden, onun kudretini, zevkini temsil eden obje haline getiriyorsunuz. Baktığınız sadece sanduka örtüsü. Ama aslında sanduka örtüsü ile kalmadığını değişik zevkler, değişik disiplinler silsilesi olduğunu ve mükemmel sonuç çıkarabildiklerini görüyorsunuz.

Osmanlı tekstilde ne durumdaymış?

Osmanlı diğer devletlerden farklı olarak tekstilde o kadar ileri gitmiş ki dış devletlerden gelen misafirlerine tekstil hediye etmiş. Neredeyse bir zümrüitten değerli madenlerden ileri sevide bir zevkle döşenmiş, zevkle yapılmış objeler hediye etmiş. Bu Avrupa’da bir akım haline dönüşmüş. Osmanlı kıyafetleri giyip, baloya katılan insanlar olmuş bunlar çok önemli.

Eserler size ne durumda geliyor?

Üzerinde çalıştığımız malzemeler genelde bir poşete doldurulmuş, tanımsız bir şekilde geliyor. Mesela Bursa’da Üftade Tekkesi’nden gelen eserler iki sandık içerisinde birbirine karıştırılmış, biriktirilmiş halde geldi. Ne bir kayıt ne de kimlikleri hakkında bir bilgi vardı. Biz çalışmaya başladıktan sonra, ilerlemeye başladıktan sonra eserlerin kimlikleri ortaya çıkmaya başladı. Maalesef ülkemiz kültür zengini olmasının yanında kültür müsrifi bir ülke. Yeni yeni bunun kıymetini anlamaya başladık. Eserlerimizin yitip gitmemesine yavaş yavaş izin vermemeye başladık. Onun için çevremizde çok çeşitli müzeler oluşuyor. Bir sürü koleksiyonerimiz var. Eski tarihi anılarımızı toplamaya başladık. Kimisi tablo heykel, kimisi taşınabilir kültür varlıkları, kimisi taşınmazlar topluyor. Anılara artık önem var. Bizim de tekstilde ne toparlayabiliriz ona bakmamız lazım.

Maalesef ülkemiz kültür zengini olmasının yanında kültür müsrifi bir ülke. Yeni yeni bunun kıymetini anlamaya başladık. Eserlerimizin yitip gitmemesine yavaş yavaş izin vermemeye başladık. Onun için çevremizde çok çeşitli müzeler oluşuyor. Bir sürü koleksiyonerimiz var. Eski tarihi anılarımızı toplamaya başladık.

Bursa'da hangi çalışmalara imza attınız?

Bursa'ya Üftade Hazretlerinin tekkesinden gelme malzemelerin çalışılması projesi için geldim. Ve 8 yıldır da Büyükşehir Belediyesi ile ortak çalışmalarımız devam ediyor. Osmanlı'ya başkentlik yapmış bir kentten bahsediyoruz. Büyükşehir Belediyesi de bunu himaye eden önemli bir kurum. Büyükşehir Belediyesi'nin kurduğu bu atölye de önemli bir çekim noktası, bütün malzemeler buraya geliyor. Burada Üftade Tekkesi'nden gelen eserleri yaptık. Emirsultan'dan gelen malzemelerimiz vardı onlar üzerinde çalıştık. Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Vakıflar Müzesini açtık. Yine Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün elindeki malzemelerle ilgili çalışmamız oldu. Ulucami içinde Kabe kapı örtüsü vardı. Böyle çok kıymetli bir eseri dünyanın gözleri önüne koyduk. 1 Murat Hüdavendigar'ın sanduka örtüsü üzerinde çalıştık. Elimizde daha çok sayıda eser var ve sırasıyla hepsini kent belleğine kazandırmaya devam ediyoruz.

Biraz da çalışma tekniğinizden bahseder misiniz?

Burada yaptığımız en önemli şey materyalin üzerindeki yılların getirdiği birikimin ve yıpranmanın neler olduğun tespit ederiz ve bu tespitin üzerine bir çalışma şekli ortaya çıkarırız. Bizim sistemimizin adı pasif korumacılık. Hiçbir kimyasal kullanmadan,

yumuşak fırçalarla, bezlerle, yünlerle, vakumlama sistemleriyle, filtreleme sistemleriyle santimetrekare santimetrekare tek tek bu birikimleri alırız. Sonuçta kalan eserin bizzat kendisidir. Kalıcı olan lekelerle, yırtılmalarla yapılacak olan çareler varsa uyguluyoruz yoksa o halde kalması, gelecek nesillere ulaşmasını sağlayacak yapılar kurarız. Tarihin bugüne katılmasını, bağlantısını kuruyoruz yaptığımız iş o. Yani attığımız ilmek sadece tekstile değil zamana da bağlantı. Eski zamanı günümüze bağlıyoruz. Kopmuş olan halkaları tekrar birleştiriyoruz. Biz yeni bir ürün üretmiyoruz geçmişle ilgili kopuşu bugünle bağlayarak bir kompozisyon haline dönüştürüyoruz. Çünkü biz bu uygarlığa biranda buradan başlamadık bir geçmişimiz var bunu görüyoruz.

Bir anlamda cerrah titizliğiyle çalışıyorsunuz

Aslındaki buradaki alanımıza yoğun bakım alanı diyebiliriz. Çok ağır hasta olan materyalimiz bu alana gelir. Üzerindeki hastalıkları tespit ederiz. Ondan sonra bu yoğun bakım içinde nasıl kurtarabiliriz, hangi girişime ihtiyacı var. Hastayı kurtarmak için elimizden gelen bütün çalışmayı yaparız. Sıklıkla kullandığımız ekipmanlar belli. Esere yaklaşıırken tıp sektöründe de kullanılan soğuk buhar sistemlerini kullanırız çünkü eser artık ısı şoklarını kaldıramayacak haldedir. Nitrojen çadırlarımız

var burada materyal üzerindeki mikroskobik canlıların ve zararların yaşamaması sağlarız. Çok hasarlı eserler geldiğinde tekstil ve metalde üzerindeki korozyonun ortadan kaldırılması için lazer sistemlerimiz var. Nasıl bir cerrah hastasını sağlığına kavuşturmak için çalışıyorsa biz de çok ağır hasta olan bu eserleri sağlığına kavuşturmak için çalışıyoruz.

İşinizle ilgili çevrenizden nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Benim için kumaş sadece kumaş değil. Bir hayat ve hayatlar silsilesi. Bilgisayara bir bilgiyi yüklemek için nasıl flaş bellek yerleştiriyorsunuz. Ben tekstile baktığımda bir flaş belleğe bakar gibi oluyorum. Çünkü bilgi bombardımanı var içerisinde. Onun üretim serüveninin neler olduğunu bildiğim için basit bir kumaş değil. Arkadaşlarım daha çok deli diyorlar. Bu kadar zor bir şeyi nasıl yapabiliyorsun, ne kadar sabrın var diyorlar. Evet bu iş sabır işi. Ama insan hangi işi yaparsa yapsın sabırlı olduğunda başarılı oluyor. Galiba karakterime de uygun sabırlı olmak. Deliliğinizi akılcı olarak kullandığınızda kimsenin normalde dikkat etmediği, görmediği

şeyleri görmeye başlıyorsunuz onu yapar hale geliyorsunuz. Standart bir şey yapmadığınız için de adınız deliye çıkıyor. Türk insanına en büyük tavsiyem müzeleri gezsinler. Müzelerde hepimizden bir parça var. Buna emin olsunlar. Yani bu parçalar sadece kağıdın üzerine basılmış yazılardan ibaret değil. Her vitrinin içine baktığında kim olursa olsun insanımız mutlaka kendisine ait bir şey bulacak.

Süleyman Nazif'in Gözünden **Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bursa**

Süleyman Nazif için Bursa'nın
apayrı bir yeri vardır ve hayatının
geri kalan yıllarında Bursa'yı hasret-
le hatırlamıştır.

Meşhur şair Süleyman Nazif, Bursa ile bütünleşmiş önemli edebiyatçılarımızdandır. İlk defa Vilayet Mektupçusu olarak tayin edilmesi üzerine 29 Kasım 1897'de Bursa'ya gitmiştir. Bu görevine on iki sene boyunca devam etmiştir. Nazif, ömrünün sonuna doğru, 1924 yılında Bursa'da geçirdiği uzun yılları yâd etmek ve maziye yeniden hatırlamak amacıyla bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu seyahatinde edindiği Bursa izlenimlerini de kendisinin baş muharrirlik yaptığı ve haftalık olarak neşredilen *Resimli Gazete*'de, 28 Haziran- 9 Ağustos 1924 tarihleri arasında "*Bursa'da Bir Hafta*" başlıklı yedi seri yazı olarak tefrika etmiştir. Biz bu yazımızda Süleyman Nazif'in "*Bursa'da Bir Hafta*" tefrikasından yola çıkarak onun Bursa hakkındaki düşüncelerini ve seyahatini ele alacağız.

Süleyman Nazif ve Bursa

Süleyman Nazif için Bursa'nın apayrısı bir yeri vardır ve hayatının geri kalan yıllarında Bursa'yı hasretle hatırlamıştır. Bu hissiyatını "*Bursa'da Bir Hafta*" tefrikasında "*Bursa benim huzur ve sükûn ile millî ve feyyaz [berketli] bir melâz-ı [sığınılacak] fikir ve ruhum olmuştur... Bursa bana ve aileme, tam yüz kırk dört ay, müşfik bir ana kucağı oldu.*" şeklinde ifade etmektedir.

Malta'da sürgün olduğu 1920'de kaleme aldığı "*Dâüssıla*" manzumesini Bursa'yı düşünerek ve özleyerek kaleme aldığını ise şu satırlarla anlatmaktadır:

"Malta adasında Dâüssıla manzumesini yazarken hep Bursa'yı düşünmüş, Bursa'yı anmış ve Bursa'nın hasretiyle yanıp durmuştum, daha doğrusu Avrupa ile Amerika arasında tıkmış olan o küçük ve Türkler için daima meş'um [uğursuz] kaya parçasının üstünde Dâüssıla neşidesini [manzume] bana Asya'nın en güzel cennetlerinden biri olan Bursa yazdırmıştı:

"Zevâhirin beni ta'zib eden güzelliğine, Taaccüb etme, melâlim durursa bigâne Dumanlı dağların, ağlar gözümde tüttükçe / Olur mehasin-i gurbet de başka işkence.

Bizim diyar-ı tahassürden etmemiş mi güzer? / Acep neden yine lâkayd eser nesim-i seher?

Verirdi belki tesellâ bu ömr-i me'yusa, Çiçeklerinden uçan ıtra âşına olsa..."¹

Beyitleri Bursa'nın dağlarına, rüzgarlarına, çiçeklerine ilan edilmiş bir aşk ve iştiyaktan başka bir şey değildir. Manzum yazılarım içinde en çok bu eserimi severim. İhtimal ki Bursa'yı her yerden ziyade sevdiğim için..."

Süleyman Nazif, 1924'te gerçekleştirdiği seyahatini anlatırken önce eski Bursa'dan yani 1897'de Vilayet Mektupçuluğu yaparken gördüğü şehirden bahseder. Elbette şimdiki Bursa eskiyi anımsatmakla beraber aynısı değildir. Daüssıla manzumesi de o dönemki Bursa'dan esinlenilerek yazılmıştır. Araya savaşlar girmiş, hatta Bursa bir de işgale uğramıştır. Zaman Süleyman Nazif'in gözünden bir şerit gibi geçmektedir. Nihayet sözü Bursa'nın hâl-i hazırına getirerek seyahatini anlatmaya başlar.

Süleyman Nazif Malta'da sürgün olduğu 1920'de kaleme aldığı "Dâüssıla" manzumesini Bursa'yı düşünerek ve özleyerek kaleme aldığını anlatmaktadır.

Galata Rıhtımından Mudanya'ya Hareket

Bursa seyahati için hazırlıklarını tamamladıktan sonra Süleyman Nazif, 6 Haziran Cuma günü sabahleyin Galata yolcu salonuna gelir. Bir mahşer yerini andıran yolcu salonundaki düzensizlik ve intizamsızlıktan haklı olarak çokça şikâyet eder. Galata rıhtımından Seyr-i sefain idaresine ait Kocaali vapuruna binerek ayrılır. Yirmi sekiz sene evvel 1897'de Mudanya'ya gittiği Edremit vapuru ile Kocaali vapurundaki seyahatini mukayese ederek Kocaali vapurundaki hizmetten memnuniyetini dile getirir. Vapurda eski dostlarından Ahmet Rıza Bey² ile karşılaşır ve birlikte seyahat ederler. Bunları kaleme alırken Süleyman Nazif, Ahmet Rıza Bey'den ve Meşrutiyet zamanında yaşanan siyasi hadiselerinden de bahseder.

Mudanya Şehitler Abidesi

Yola çıktıktan dört saat sonra Süleyman Nazif Mudanya iskelesine ulaşır. Zamanın Bursa valisi Kemal Bey, o esnada imar ve iskân işlerini takip için Mudanya'da bulunmaktadır. Nazif, Kemal Bey ile tanışır. Ardından Vali Bey ile beraber Mudanya iskelesinin yakınında, Millî Mücadele döneminde İngilizlerle savaşırken şehit olan sekiz asker anısına yapılmış abideyi ziyaret eder. Bu ziyaret esnasında Ahmet Rıza Bey de Süleyman Nazif ile beraberdir. Şehitlerin huzurunda Süleyman Nazif ve Ahmet Rıza Bey müteessir bir ruh haline bürünür.

Bursa'ya Varış

Aynı gün öğleden sonra Mudanya'dan trenle Bursa'ya doğru yine birlikte hareket ederler. Tren yolculuğu boyunca Yunanlılar tarafından tahrip

olmuş köylerde yeniden imar ve ziraat faaliyetlerinin yapıldığına şahit olur. Bursa'ya vardıklarında Nazif, Bursa ile Çekirge arasındaki yolun bozukluğundan yakınır. Belediye tarafından yolun taşla döşenmeye başlandığını söyler. Süleyman Nazif Bursa'da Vali Kemal Bey tarafından makamında kabul edilir. Bu esnada Bursa valilerinden söz açarak o zamana kadar öne çıkan dört Bursa valisini şöyle ifade etmektedir:

"Bursa, payitahtlığı evvela Edirne'ye ve pek az fasıla ile İstanbul şehrine devr ettikten bugüne kadar, oraya gitmiş olan yüzlerce valiler arasında yalnız dört isim kalmış: Ahmed Vefik Paşa, Nazif Paşa, Mahmud Celaledin Paşa, Reşit Mümtaz Paşa."

Bursa Kaplıcaları

Ardından Bursa'nın kaplıcalarından söz açan Süleyman Nazif, kaplıca sularının sağlık için pek faydalı ve önemli olduğunu söylemektedir. Ancak bu kaplıcaların bakımsız, hamamlarındaki buhar aletlerinin de eski olduğundan yakınmaktadır. Kaplıcaların Avrupai tarzda tanzim edilmesi gerektiğini ve Allah'ın bu beldeye ihsanı olan bu kaplıcaların böyle perişan bir halde bırakılmaması gerektiğini dile getirmektedir.

Karanlık Günlerden Aydınlığa Yeşil Bursa

Süleyman Nazif, işgale uğramış ve kara günler geçirmiş olan Bursa şehrine giderken onu harap ve sükût içinde bulmayı beklerken Bursa'yı canlı ve yemyeşil bir halde bulduğunu şöyle ifade ediyor:

"Mütarekenin karanlık senelerinde Yeşil Bursa da pek çok çekmiş, pek çok inlemiş. Hâlâ çehrelerin sükûn ve tevekkülünde o kabuslu rüyanın izleri ve işmi'zâzları [ürperme] izleri görünüyor. İhtilaf-ı edyân ile tezat-ı menafianın beşeriyeti kudurttuğu gün ve senelerde Bursa'nın masum gözleri ne kadar faciaya şahit olmuş!.. Bursa'ya giderken o hatıratın hâlâ menazırı teellüm [acımak] ve izlâm [zulüm] etmekte olduğunu zan ediyordum. Hayır, kara günlerden hiçbir eser bir nişane kalmamış. Tabiat, müşfik ve gafur bir tecahül-i arifle o kara günleri unutmaya unutturmaya çalışıyor. Yine her taraftan baştan başa yemyeşil... Hava-i nesimiyeyi gaşy-aver [bayılma] ıtırarla dolduran gülistanlarda bülbüller aşkın en müteheyyic ve mü-

52 Bursa Günlüğü

şakinleri tarafından iftihar vesilesi olduğunu söyleyen Süleyman Nazif bu durumu şöyle dile getiriyor:

“Şehrin kalbi olan Hisar, Osmancık ile iftihar eyler; Yeşil Türbe’ye gelenleri oranın halkı, Çelebi Sultan Mehmed’in birer aziz misafiri imiş gibi mahzuziyetle karşılar; Yıldırım mahallesinin -ekseriyetle Tatar muhacirlerinden müteşekkil bulunmak gibi bir cilve-i nevine mazhar olan- seknesi mağlup padişahın kabadayılığı Timurlenk’in galibiyeti fevkinde bir meziyet sayar; kendilerini Muradiyeliler Murad-i saninin evladı, Çekirgeliler Hüdavendigar’ın türbedarı zannederler.”

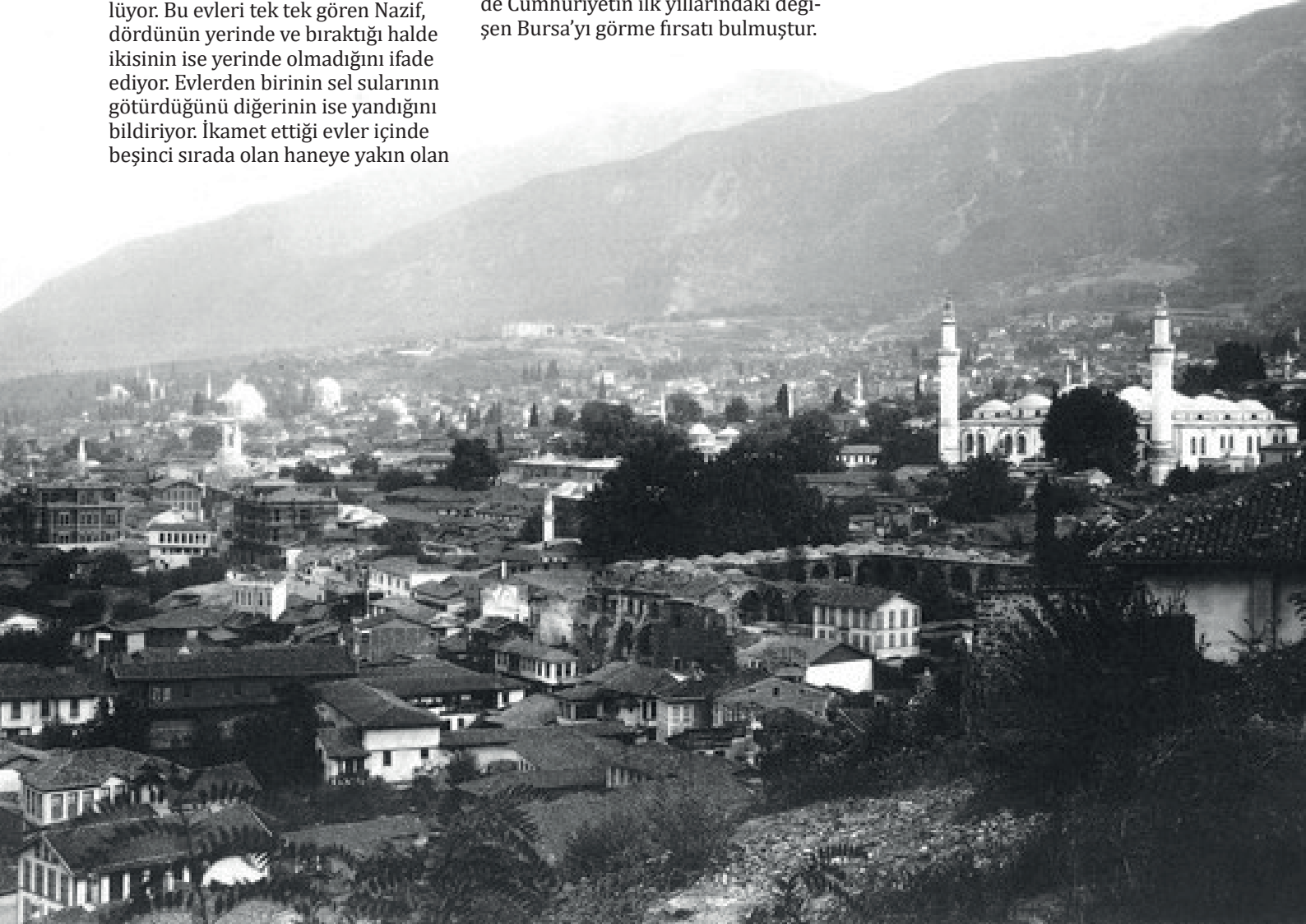
Hisarlı ihtiyardan ayrıldıktan sonra Süleyman Nazif, Cami-i Kebir (Ulu Cami) karşısındaki caddeden yukarı doğru çıkmaya başlıyor. Bursa’da kaldığı yıllarda toplam altı evde ikamet ettiğini ve bunları yeniden görmek arzusunda olduğunu söylüyor. Bu evleri tek tek gören Nazif, dördünün yerinde ve bıraktığı halde ikisinin ise yerinde olmadığını ifade ediyor. Evlerden birinin sel sularının götürdüğünü diğerinin ise yandığını bildiriyor. İkamet ettiği evler içinde beşinci sırada olan haneye yakın olan

Maksem köprüsüne ulaşan Nazif, köprünün parmaklıklarına dayanarak derin düşüncelere dalar. Gökdere’yi seyrederken kendi hayatını ve geçen elli beş senelik ömrünü gözünün önüne getirir. Nazif, burada Bursa seyahati hakkındaki tefrikasına son veriyor. İstanbul’a dönüş yolculuğu hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir.

Bursa seyahatinden birkaç sene sonra Süleyman Nazif 4 Ocak 1927’de elli sekiz yaşında hayata veda etmiştir. Seyahat notlarını sonunda *“Adına ‘dünya’ dedikleri bu menfa-i ervahı, Bursa’yı bir kere daha göremeden, terk etmek ruhuma maâd-i ebediyesinde bir dert, bir hicran olacaktır.”* diyerek, ölmeden önce Bursa’yı bir kere daha görmek arzusuna ulaştığını belirtmektedir. Böylece uzun yıllar kaldığı Bursa’ya ömrünün sonlarında bir haftalık seyahatte bulunmuş ve hem maziye yeniden hatırlama hem de Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değişen Bursa’yı görme fırsatı bulmuştur.

Dipnotlar

1. Bu manzume Süleyman Nazif’in *Malta Geceleri* eserinde “Dâüssıla” ismiyle yer almaktadır. Teşrin-i Sani 1920’de yazılmıştır.
2. Türk siyaset adamı Ahmet Rıza Bey, 1859-1930 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Sultanisini bitirdi. Bursa Maarif Müdürlüğü görevinde iken 1897’de istifa etti. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nde yer aldı. Çeşitli dergi ve gazetelerde Osmanlı idaresini eleştiren yazılar yazdı. Paris’te Meşveret gazetesinin Fransızca ekini çıkardı. II. Meşrutiyet ilan edilince İstanbul’a geldi. Ayan Meclisi üyeliğinde ve daha sonra başkanlığında bulundu. Meclis-i Mebusan’da İstanbul mebusu olarak yer aldı. Bir aralık Meclis-i Mebusan reisliği yaptı. 1919’da Fransa’ya gitti. Lozan Antlaşmasından sonra yurda döndü. Siyasî hayattan çekilerek anılarını yazdı.

Tuz Pazarı'ndaki kitapçılar

Geçmiş zaman olur ki, hayâl-i cihan değer. İnsan yaşlandığını geçmişinde önemli yer etmiş kişilerin vefatı ve hayatının parçası olan mekânların kapanmasıyla anlar. Sokağın adının değişmesi, anılarını biriktirdiği evlerin ve işyerlerinin yıkılıp yerine 'yeni' ev ve iş yerlerinin yapılmasıyla birlikte saçlardaki ve sakallardaki aklar çoğalınca toprak olacağını hissetmeye başlar.

Bursa'da kitapla haşır neşir olmuş kişilerin hafızasında Tuz Pazarı'nda Pazar günleri açılan kitap sergileri yer etmiştir. 2000'li yıllara kadar Bursa'nın Çarşı merkezli ekonomik ve sosyal hayatının olması nedeniyle öğrencilerin yanı sıra Ramis Dara, Cemşit Suvar, Nahit Kayabaşı, Hasip Sönmezalp gibi şehrin kültürel hayatını önemli yeri olan kişilerin dışında ailelerin de gezip kitap aldığı, daha alış veriş merkezlerinin açılmadığı yıllarda sosyalleşme yeri olmuştur.

Tuz Pazarı'nda 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar birçok kişi kitap sergisi açar. Zaman geçtikte başka işlerle geçimini sağlayanlar olduğu gibi, Sönmez İş Sarayı'nda ve başka bir yerde kitabevi açarak kitapçılığı meslek haline getirenler de olur.

Nasıl Başladı?

Nasıl başladığı konusunda en önemli kaynak kişi Hasan Dişsiz'dir. 1942 yılında Emirsultan mahallesinde doğar. Babası mutfaktır. İlkokulu Bursa'da ortaokulu Söğüt/Bilecik'te okur. 1962 yılında Bursa Erkek Lisesi'nde öğrenciyken Bat Pazarı'nda bekçi kulübesinin yanındaki ikinci dükkânda terzilikle geçimini sağlayan Süleyman Bey'in yanına gider. Eskiçiler pazara eski kitaplar, mecmualar getirir. Süleyman Bey de kendi işine yarayacak bir şey varsa alır. Hasan Dişsiz de satabileceği eski kitap ve dergileri alır, işine yaramayacak olanlarıysa kese kâğıdı olması için hurdacıya verir. Aynı tarihte kitap sergisi açan bir kişi daha vardır. Tom Miks, Teksas çizgi romanlarını değiş tokuş yapan iki, üç çocuk da vardır. Asıl mevzu

Hasan Dişsiz

Hasan Dişsiz'in adını hatırlayamadığı o kişidir. Bir zaman sonra o kişi Yeni Sinema'nın köşesinde (bugün Sönmez İş Sarayı'nın olduğu yer) çeşmenin dibinde (bugün Halkbank'ın olduğu yerde eskiden Sarı Abdullah Camii, Camii'nin önünde ise çeşme vardı) barakadan kitabevi açar. Hafta içi burada kitap satarken, Pazar günüyse Tuz Pazarında sergi açar. Hasan Dişsiz'in mülâkat sırasında "kitapları esas o arkadaş satardı" demesi önemli bir ayrıntıdır. O kişi daha sonra memur olmak için müracaat eder.

Hasan Dişsiz 1964 yılında Bursa Erkek Lisesi'nden mezun olur. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazanır, ancak hukuku sevmediği için okula gitmez. Gazetecilik okumak ister. İki puanla kazanamaz. Hafta içi Kocaeli/Karamürsel'de faaliyet gösteren Amerikan Üssünden çıkan dergileri, kitapları Beyoğlu'nda Galatasaray Lisesi'nin önünde kitap sergisi açarak satır. Pazar günüyse Yalova üzerinden Bursa'ya gelip kitap sergisi açar.

1968-1970 yılları arasında askere gider. 1972 yılında Yapı Kredi'de çalışmaya başlar. Maaşı 560 liradır. Bu bilgi kenarda dursun. Birazdan işe yarayacak. Bursa'ya döndükten sonra da İstanbul ile bağlantısını koparmaz. On beş günde bir Beyazıt'taki sahaflardan ve yayınevlerinden kitap tedarik eder. Bir çuval kitap, dergiyi sırtında ambara taşır. Çuvalın ağırlığının 80 kiloya kadar çıktığı olur. Yeşil Bursa ambarına verir. İki gün sonra Bursa'da teslim alır. Tuz Han'ın karşı sağ tarafta sergi açar. 15 metrelik sergi açarak, 80 kiloluk çuvalı iki haftada satır. Bankadan kazandığını dört katını, ayda iki bin lira kazanır. Kitapları satarken şapka takar, pazarcı önlüğü bağlar. Kazandığı paraları pazarcı önlüğünün içine bozuklar ve kâğıtlar olarak ayırıp koyar. Okurların dikkatini çekmek amacıyla 'Okuyun'

diye bağırır. Hasan Dişsiz Beyazıt'taki bir sahafla yaşadığı olayı şöyle anlattı: "İstanbul'a Beyazıt'taki bir sahafaya gittim. Sahaf beni görünce 'Ooo Bursa'lı hoşgeldin' dedikten sonra 'Paran var mı?' diye sordu. Cebimde 500-600 lira para vardı. Çıkarıp verdim. Kitap alacak parası yetmediği için alamamış. Sahaf 'sen otur' deyip gitti. Bekliyorum. Gelen giden yok. Bir taraftan parayı getirmezse ne yaparım diye düşünüyorum. Bütün sermayem o para. Sahaf bir çuval kitapla geldi. 4-5 kitabı ayırıp birine verdi. O kişi kitapları satıp benim verdiğim paradan daha fazlasıyla geri geldi. Sahaf benden aldığı parayı geri verdikten sonra çuvalı gösterip 'bunlar senin olsun' dedi. Hem parayı geri aldım hem de üstüne kitap aldım."

1976 yılına kadar kitap sergisine devam eder. Bir Pazar günü bankada mesaiye kalır. O gün Tuz Pazarında sağcılarla solcular kavga eder. Sergiler dağılır. Bu olaydan sonra sergi açmayı bırakır. 1976 yılında İvaz Paşa Camii'nin köşesinde Şebnem Kırtasiye'yi açar. Kırtasiye malzemesi ve ders kitabı satır. 1979 yılında bankadan istifa edip kırtasiyenin başına geçer. İki deposu vardır. İlki Meydancık mahallesine Tatarlar köprüsünün yakınındadır. Bu depoda kitaplar durur. At arabası olan biriyle anlaşıp. Kitapları sabah Tuz Pazarı'na taşır, akşam da depoya. İkinci depo kırtasiyenin altındadır. 1985 yılında kırtasiyeyi bırakıp kumaş satmaya başlar. 2002 de dükkânı kapatır.

Mecit Bilgin

Mecit Bilgin'in anlattığı bir anıyı aktarmak istiyorum. 1978 yılında Ali Haydar Kitabevi kapanır. Kitapları Hasan Dişsiz satın alıp, ikinci depoya koyar. O yıllarda Mecit Bilgin de kitap sergisi açmaktadır. Hasan Dişsiz'in deposuna gidip kitapları ayırır. Bir yerden para bulup kitapları almayı plânlar. Aynı günlerde İstanbul'dan

biri gelir. Ali Haydar Kitabevi'nden kalan bütün kitapları alır. Ali Haydar Kitabevi'nin önemi şudur. 1899-1978 yılları arasında faaliyet gösteren Bursa'nın en önemli kitabevidir. İstanbul'a giden kitaplar Bursa'nın kültür hayatı için büyük bir kayıp olmuştur.

Kitapçı Eyüp Sabri Yaraşan mülâkatta kendisinden önce iki kişinin sergi açtığını söyledi; Hasan Dişsiz ve Osman Bey. Hasan Dişsiz'e Osman Beyi sorduğunda, kuyumcu çıraklığı yaptığını, Pazar günleri Tom Miks, Teksas ve eski kitaplar sattığını ve Eski Fakülte'nin oralarda oturduğunu söyledi.

1970'li yıllarda sergi açanlara beş kişi daha eklenir; Eyüp Sabri Yaraşan, Nevzat Çalığıuşu, Mecit Bilgin, Cevat İnkaya, Hüseyin Bey ve Remzi Bey.

Eyüp Sabri Yaraşan

1970'li Yıllar

Eyüp Sabri Yaraşan 1946 yılında Alaattin mahallesinde doğar. Hamzabey İlkokulu ve Osmangazi Ortaokulunda okur. Bir süre Hamzabey İlkokulu'nun karşısındaki Terzi Abdullah'ın çırağı olur. Ardından Çanakkale Öğretmen Okulu'nu kazanır. Bir öğretmeniyle sorun yaşayınca 1966 yılında yarım bırakıp Bursa'ya döner. Bursa Ticaret Lisesi'nde verilen Akşam Lisesinde eğitim alır. 1967-1969 yıllarında askere gider. İhsan Çizakça Lisesi'nde muhasebe yardımcısı olarak çalıştıktan sonra, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün muhasebe servisinde kısa süre çalışır. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun muhasebesine geçer. 1973 yılının Mart ayında PTT'de çalışmaya başlar. Ardından Renault'nun muhasebe servisinde çalışır. 1978 yılında seyyar olarak Milli Piyango bileti de satır. 1980 yılında Renault'taki işinden ayrılır.

1972 yılına kadar Hasan Dişsiz ve Osman Bey'den satın aldığı kitapları çocuklarının da okuyacağını düşünüy-

saklar. Bir gün gelir maaşı yetmez. Kitapları satmaya karar verir. Bir Pazar günü evindeki kitapları poşete koyup Tuz Pazarı'nda kitap satan Hasan Dışsız'ın yanına gider. Üst fiyattan 240 liralık kitap vardır elinde. Hasan Dışsız'e 80 liraya satmak istediğini söyler. Aldığı cevap "orada 8 liralık kitap yok" olur. Israr eder ancak Hasan Dışsız kitapları satın almaz. Eyüp Sabri Yaraşan "Ver bana iki üç gazete de karşında satayım" der. Gazeteleri alıp yere serer. Akşama kadar kitap alır satar, alır satar. Akşam olunca cebinde 150 liraya yakın para ve elinde bir torba dolusu kitap, bir de gazete paketi halinde getirdiği kitap olur. Keyfi yerindedir. Gelecek pazarı iple çeker. Tuz Han'ın kapısında 1972 yılının ilkbaharından 1978 yılına kadar Pazar günleri kitap sergisi açar. İlk zamanlar kitapları evinden bebek

arabasının içinde taşır. Arabanın içine kitapları koyar. Üstüne tahta koyup, tahtanın da üzerine kitap koyup evinden çarşıya taşır. Bir süre sonra pır pır ile taşımaya başlar. Yavaş yavaş sergiyi Ulu Camii'ye doğru genişletir. Edebiyattan tarihe her kitabı ve dergiyi satar. Bursa'da satın alacak kitap bulamayınca, İstanbul/Beyazıt'taki sahaflardan ve yayınevlerinde kitap satın alıp Bursa'ya getirir. Daha sonra Ulu Camii'nin karşı tarafında Türkiye İş Bankası'nın önüne geçer. 1980'li yılların ilk yarısında Ekrem Barışık Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı oluncu İş Bankası'nın önündeki sergiyi kaldırmasını söyler. Mecburen denileni yapar.

1970'li yıllarda kitap sergisi açan ikinci kişi Mecit Bilgin'dir. 1959 yılında Bulgaristan/Kırcaali'nin Mahmutlar Köyü'nde doğar. İlkokula köyünde başlar. Aile 1970 yılında Bursa'ya gelince ilkokulu 1971 yılında Bursa'da bitirir. Bir süre ayakkabı çıraçlığı yapar. Babasının dokuma atölyesinde çalıştıktan sonra hayat mektebine devam eder. Kitapçılığa 1973 yılından 1990'lı yılların ortalarına kadar Pazar günleri Tuz Pazarı'nda kitap satar. Yeri Tuz Han'ın sol tarafıdır. Sönmez İş Sarayı Pazar günleri de açılmaya başlayınca kitap sergisini bırakır. Mecit Bilgin'in anlattığı iki hâtıra önemlidir.

Ressam Muhittin Sever Paris gitmeyi plânlar. Mecit Bilgin evine gidip kitaplarını alıp Tuz Pazarı'nda satar. Yıllar sonra ressam Bursa'ya tatile gelince Sönmez İş Sarayı'ndaki kitapçıları gezer. Asa Kitabevi'nin vitrinini incelerken Mecit Bilgin fark edip kitabevine davet eder. Sohbet ederler. Ressam Muhittin Sever, Mecit Bilgin'e Koza Hanı konulu resmini hediye eder. Asa Kitabevi kapanana kadar duvarda asılı durur. Kitabevi kapandıktan sonra evine götürüp kitapçılık hatırası olarak saklar.

Cevat İnkaya Sipahi Çarşısı'nda amcasının yanında mobilyacı olarak çalışır. İnkaya Kitabevi adıyla kaşe bastırır. Adres Tuz Pazarı'dır. Sinan Yayınlarının kitaplarını satar. Yeni yazar Oğuz Atay'ın yazdığı Tutunamayanlar romanından çok sayıda alıp Tuz Pazarı'na getirir. Kitap ucuzdur. Aniden yağmur yağınca sergisini toplamaya vakit bulamaz. Kitap okunamaz hale gelir.

Mecit Bilgin'in Bursa Marmara gazetesinin Sanat sayfasında hikâyeleri yayımlanır. Asa Kitabevi'ni Sönmez İş Sarayı'nın 3. zemin katındaki 30 numaralı dükkânda 3 Ağustos 1991'de açar. Asa Yayınları'nı kurarak şehrin en önemli yayıncıları arasına girer (Hayatıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Prusa Şehrengiz, Haziran-Temmuz 2016). Mecit Bilgin'in kitabevi açması Eyüp Sabri Yaraşan'ı da teşvik eder. 1994 yılında Sönmez İş Sarayı'nda Ferah Kitabevi'ni açar. Bir zaman sonra kitabevinin yeri ve adı değişir. Yeni adı Çatı Arası Kitabevi olur. 1999 yılında kitapçıların işleri bozulmaya başlar. 2001 ekonomik krizinden sonra devletin ders kitaplarını vermesinin sonucu olarak 2003 yılında kitabevini kapatır. Mecit Bilgin ise emekli olduktan sonra -2016 yılında- Asa Kitabevi'ni kapatır.

Şair, eleştirmen ve kitapçı Nevzat Çalıkuşu 1955'te doğar. Şerif Artış İlkokulunda, Çelebi Mehmet Ortaokulu'nda ve Yıldırım Bayezid Lisesi'nde eğitim görür. Ortaokul yıllarında liseye kadar (1965-1974) Tuz Pazarı'nda kitap sergisi açar. 1974 yılında Necdet Çubuk ile birlikte Fetih Kitabevi'ni, 1975 yılında Hüseyin Kurt ile birlikte Ülkü Kitabevi'ni açar. İlkinden bir yıl, ikincisinde iki yıl sonra ayrılır. 1980 yılında Tuğ Kitabevi'ni açar. Aynı yıl kitabevinin adını Sanat olarak değiştirir. 2014'te emekli olduktan sonra aynı yıl kitabevini kapatır (Hayatıyla ilgili bilgi için bkz. Prusa Şehrengiz, Haziran 2018).

Hüseyin Bey Tekin Yayınlarının ve Bilge Yayınevinin kitaplarını satar (Aziz Nesin, Fakir Baykurt gibi). Adını tespit edemediğim bir sinema filminde rol alır.

Remzi Bey oğlu Kemal ile birlikte Hasan Dışsız'ın yerinde 1990'lı yıllara kadar kitap sergisi açar.

1980'li Yıllar

1980'li yıllarda Eyüp Sabri Yaraşan ve Mecit Bilgin kitap sergisi açmaya devam ederken sekiz kişi daha eklenir; Hasan Boyacı, Orhan Kazma, Kemal Adlı, Gültekin Uran, Rafet Armağan, Mesut Kosifoğlu, Ahmet Bey, Burhan Bey.

Hasan Boyacı 1960 yılında Konya'da doğar. 1967-1971 yılları arasında ilkokulu ve 1971-1974 yılları arasında ortaokulu Konya/Cihanbeyli'de, 1974-1978 yılları arasındaysa Kara-

Hasan Boyacı

man İmam Hatip Lisesi'nde okur. Liseden mezun olduktan sonra mecburi hizmetini yapmak için Uşak'ın merkezine bağlı Susuzören köyüne tayin olur. Dört ay imamlık yapar. 1979 yılında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kayıt olur. 1979-1980 yıllarında Ulu Camii'nin yol tarafındaki köşesinde bulunan Millî Türk Talebe Birliği Kitapçısı'nda çalışır. 1980 yılından 1995 yılına kadar Tuz Pazarı'nın hemen girişinde sağa tarafta yer alan üçüncü-dördüncü dükkânların olduğu yerde kitap sergisi açar. 1980 yılında Menzil Kitabevi'ni açtıktan iki yıl sonra payını ortaklara devreder. Daha sonra Furkan Kitabevi'ni açar. Sönmez İş Sarayı'nda faaliyet gösterdikten sonra, 2002 yılında kitabevini kapatır (Hayatıyla ilgili bilgi için bkz Prusa Şehrengiz, Kasım 2016).

Orhan Kasma'nın kitap sergisi

Orhan Kasma 1962 yılında Erzurum'da doğar. Rize'de büyür. Bursa İmam hatip Lisesi'ni kazanınca 1970 yılında ailesiyle birlikte Bursa'ya gelir. Kitap okumayı çok sever. 1980'li yılların başından 2000'li yılların başına kadar kitap sergisi açar. İlk olarak Kardeşler Triko'nun önünde sergi açar. Daha sonra birkaç yer değiştirir. Tuz Pazarı'nda dini, tarihi, edebi kitaplar satır. Kitapları Bursa'da Nafiz Şahin, Hasan Boyacı, Cahit Çollak ve İstanbul'da Ali Kemal Temizer'den alır. Öncelikli amacı para kazanmak değildir. Kitabı ücretsiz verdiği dahi

olur. Mehmet Şevket Eygi, Yavuz Bahadıroğlu müşterileri arasındadır. 1986 yılında Emek İlköğretim Okulu'nun karşısında Kitabevi açtı. Daha sonra birkaç dükkân daha açıp kapattı.

Kemal Adlığ

Kemal Adlığ 1965 yılında Bursa'da doğar. Ziya Gökalp İlkokulu'nda, ortaokulu Cumhuriyet Lisesi'nde, Demirtaş Meslek Lisesi Elektronik Bölümü'nde 1982 yılında mezun olur. Ortaokul zamanı katalog toplamaya başlar. Lisedeyken de devam eder. Tuz Pazarı'nın girişinde ilk sağda kolonyacının yan tarafında 1982-1990 yılları arasında katalog satır. 1 Ocak 1990'da Sönmez İş Sarayı'nda Yeni Dünya Yabancı Yayın Merkezi'ni açar. Kataloglar, yabancı dergilerin eski sayılarını ve poster satır. 2001 yılındaki kriz olumsuz etkiler. 2005 yılında Yeni Dünya Yabancı Yayın Merkezi'ni kapatır.

Gültekin Uran 1967 yılında Diyarbakır'da doğar. Aslen Mardinlidir. Babası Devlet Su İşleri'nden emekli olunca aile 1983 yılında Bursa'ya gelir. İlkokul, Ortaokul ve Lise 1'e kadar Diyarbakır'da, Lise 2 ve 3'ü Yıldırım Bayezid Lisesi'nde okur. 1985 liseden mezun olduktan sonra, 1986 yılında Tuz Pazarı'nda kitap satmaya başlar. Tuz Hanı'nın karşısında Paşabahçe'nin olduğu yerde, Ali-Engin Suvar kardeşler ise Tuz Hanı'nın önünde sergi açar. Gültekin Uran'ın yanında Seracettin Bey ve Mecit Bilgin vardır. Yakup Bey biraz daha ileridedir. Remzi Bey sokak arasındadır. Gültekin Uran'ın tezgâhı yoktur. Bir gün de asgari ücret kadar parayı kazanır. İzmir'den, İstanbul/Cağaloğlu'ndan, Beyazıt'taki sahaf-

lardan kitap alıp Garaja (şimdi Kent Meydanı) getirip Bursa'da satır. Para biriktirir. İki yıl sonra Yıldırım ilçesinde Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu'nun karşısında Sahaf Evi adıyla kitabevi açar. O bölgede okuyucu potansiyeli düşük olduğu için kitabevinde kitabı satmaktan daha çok kiralar. Otobüs bileti, jeton da satır. 1992 yılında askere gidince kitapçılığı bırakır.

Rafet Armağan, yazar ve araştırmacı Mustafa Armağan'ın babasıdır. 1970'li yıllardan 2000'li yıllara kadar sergi açar.

Ahmet Bey'in soyadını öğrenemedim. Mimarlık eğitimi alır ancak mesleğini yapmaz. Tuz Pazarı'nın unutulmaz simaları arasındadır.

Bu bölümü Ahmet Aktürk'ün anlattığı hikâyeyle bitirmek istiyorum. Yıl 1984. Çizgi roman satan sergiciler ile okuyucular arasında oyun vardır. Okur çizgi romanın üzerine para atar. Para çizgi romanın üzerinde durursa para vermeden alıp gider. Aksi olursa hem para hem de çizgi roman sergicide kalır. Paranın durmamasının da yöntemini bulunmuştur. Çizgi romanın üzerine ayakkabı cılası sürer. Bazı kişiler bu işte o kadar ustalaşmışlardır ki cila sürülse dahi para çizgi romanın üzerinde durur.

Sami Kaynar

1990'lı Yıllar

1990'lı yıllarda kitap sergisi açanlar; Sami Kaynar (Eser Kitabevi-Sahaf), Süleyman Kaymaz (Öykü Kitabevi), Burhanettin Ganioglu (Bilge Kitabevi-Sahaf), Gürsel Delice (Çağdaş Kitabevi), Umut Okumuş (Hazan Kitabevi), Bünyamin Seyrik (Atlas Kitabevi) Seracetin Ala (Bursa Teknik Kitabevi), Yakup Bey (Atlaslık Kitabevi-Sahaf), Rafet Armağan, Sırrı Kaymaz, Metin Kaymaz, Serkan Kaymaz, Ali Suvar, Engin Suvar, Sedat Alkin, Muhammet Hoca (Gemlik'ten gelir), Şükrü Bey, Fikret Bey, Nizamet-

tin Bey, Ünal Bey, Harun Bey ve adını tespit edemediğim birçok kişi.

Gürsel Delice 1964 yılında Samsun'da doğar. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Samsun'da okur. Bursa'ya çalışmak için gelir. 1990 yılında fabrikada çalışırken Pazar günü de Tuz Pazarı'nda Filiz ve Çelik Kunduraların önünde sergi açar. Kültür kitapları ağırlıkta olmak üzere her kitabı satar. 1996 yılında Tuz Pazarı'nda kitap sergisi açmayı bırakıp bir yıl sonra Sönmez İş Sarayı'nda Çağdaş Kitabevi'ni açar.

Süleyman Kaymaz 1975 yılında İstanbul/Gaziosmanpaşa'da doğar. Çocukluğunda Taşlıtarla'da bir sinemanın önünde kitap satarak mesleğe ilk adımını atar. Amacı kitap satmaktan ziyade okumaktır. Ailesiyle birlikte Bursa'ya geldikten sonra Burhanettin Ganioglu ile birlikte daha 17-18 yaşlarındayken Eyüp Sabri Yaraşan'dan kitap alıp sergide satarlar. Satılan kitap başına para alırlar. 1997 yılında askerden dönünce Mayıs ayında yeniden kitap sergisi açmak ister. Tuz Pazarı'nda yer bulamayınca,

Sami Kaynar kendi sergisindeki kitapların bir kısmını kaldırıp yer açar. 1999 yılında Eyüp Sabri Yaraşan'ın deposundaki kitapları satın alır. Üç yıl boyunca hafta içi tekstil fabrikasında çalışırken, Pazar günleri Tuz Pazarı'nda kitap sergisi açar. Yeri Evkur'un çaprazındaki havlucunun önüdür. O yıllarda aileler çocuklarıyla beraber çarşıya gezmeye gelir. Bu sırada sergilerden kitap alır. Yavaş yavaş CD'cilerin çoğalmasıyla birlikte kitapçılar Okuçular Çarşısı'na doğru yayılır. 2000 yılının Şubat ayında Sönmez İş Sarayı'nda Nehir Kitabevi'ni açar. Üç yıl sonra adını Öykü Kitabevi olarak değiştirir. 2004 yılına kadar kitap sergisi açmaya devam eder.

Sami Kaynar 1970 yılında Muş'ta doğar. Ailesi 19 Mayıs 1976'da Bursa'ya göç eder. Askerden döndükten sonra 1993 yılının yaz mevsiminde Faruk Giyimin önünde kitap sergi açar. Tarih, edebiyat, dini ve Osmanlıca kitaplar satar. Kazandığı parayı babasının bakkalına harcar. 1999 yılında Sönmez İş Sarayı'nda Eser Kitabevi-Sahaf'ı açar. 2001 yılına kadar Tuz

Burhanettin Ganioglu

Bünyamin Seyrik

Süleyman Kaymaz

Pazarı'nda kitap satmaya devam eder. Burhanettin Ganioglu 1974 yılında Samsun'da doğar. Aile kökeni Erzurum'ludur. 1989 yılında ailesi Bursa'ya göç eder. 1996 yılında askerden döndükten sonra pazarcılık yapar. Sonrasında fabrikada işçi olarak çalışırken Pazar günleri de kitap sergi açar. Babasının ve kendi kitaplarını satarak başlar. 2007 yılında Alacamescit mahallesinde Bilge Kitabevi-Sahaf'ı açar.

Bünyamin Seyrik 1966 yılında Yenişehir'de doğar. Çizgi roman okurudur. Evdeki koleksiyonunu satmak ister. Tuz Pazarı'ndaki kitapçılara götürür. Bir iki kişiye gösterir, ancak düşük para verirler. Kitapçı Nizamettin Bey'den gazete alıp yere kendi sergisini açar. Satmak istediği miktarın üzerinde para kazanınca her Pazar günü sergi açmaya başlar. 1997 yılında askerden döndükten sonra hafta içi fabrikada çalışır Pazar günleri ise sergi açar. Yeri Tuz Hanı'nın önüdür. Yanında Seracettin Ala vardır. 2001 krizinden sonra işler azalır. Kitap satmadığı günler olur. En son sergisini dört yol ağzında taşır. 2004'te Tuz Pazarı'nda kitap satmak yasaklanınca kitapları depoya koyar. 2015 yılında Sönmez İş Sarayı'nda Atlas Kitabevi'ni açıp depodaki yeniden kitapçılığa döner.

Sonsöz

Bandrol yasasında yer alan sokakta kitap satılmayacak maddesinin uygulanmaya başlamasıyla artık yolun sonuna gelinir. Tuz Pazarı'nda kitap sergisi açanların okuyucuların dışında yeni ziyaretçisi polisler olur. Kitapçılara para cezası kesilir. 2003 yılında Kapalı Çarşı yönetiminin talebi üzerine belediye yönetimi cd satılmasını yasaklar, sergi açan kitapçılara ise yeni yer gösterir; İsmail Hakkı Sokak. Belediye kitapçılara tek tek yer ayırır. Bazı kitapçılar sokağın yerini beğenmediği için gelmez. Geriye kalan 12 kitapçı kalır. Kitapçılar okuyucuyu İsmail Hakkı Sokağına getirebilmek için Tuz Pazarı'na İsmail Hakkı Sokağı gösteren, üzerinde '2. El Kitap Pazarı 10 metre' yazan tabela koyar. Yer değişimi kitapçıları olumsuz etkiler. 40 yıldır halkın ayağı Tuz Pazarı'na alışmış, şehrin hafızasında yer etmişlerdir. Pazar günleri Tuz Pazarı'nın olduğu alan hareketlidir. Kitapçılar 2004 yılında belediyeden izin alıp, yeniden Tuz Pazarı'nda kitap

Umut Okumuş, Burhanettin Ganioglu, Sami Kaynar (Burhanettin Ganioglu Arşivi)

Hasan Boyacı'nın kitap sergisi. 1988 yılı (Hasan Boyacı Arşivi)

satmaya başlar ancak aynı yıl tamamen yasaklanır.

Geriye anılar kalır.

Not: Kemal Adlığ ile 23 Aralık 2016'da Özlem Çay Bahçesi'nde; Eyüp Sabri Yaraşan ile 31 Ocak 2017'de Mehmet Zahid Kotku Camii'nin kahvehanesinde; Gültekin Uran ile 20 Şubat 2017'de bir Çay Ocağında; Gürsel Delice ile 25 Mayıs 2017'de Çağdaş Kitabevinde; Mecit Bilgin ile 29 Temmuz 2017-7 Temmuz 2018'de Özlem Çay Bahçesi'nde ve 9 Ekim 2018'de Kayhan'da Çay Ocağında;

Hasan Dışsız ile 15 Ağustos 2017'de Güzelyalı'da Çayırbaşı Camii'nde; Ahmet Aktürk ile 7 Ekim 2017'de Öykü Kitabevi'nde; Süleyman Kaymaz ile 16 Mayıs-26 Eylül 2018'de Öykü Kitabevi'nde; Sami Kaynar ile 27 Eylül 2018'de Eser Kitabevi ve Sahaf'ta; Burhanettin Ganioglu ile 16-28 Eylül 2018'de Bilge Kitabevi ve Sahaf'ta; Bünyamin Seyrik ile 29 Eylül 2018'de Atlas Kitabevinde, Orhan Kazma ile 8 Ekim 2018'de Öykü Kitabevinde görüştim.

Bursa'dan Erzincan'a uzanan can eli

79 yıl Önce Türkiye büyük bir felaketle yeni yıla girmişti. 1939 Erzincan depremi... O kara günün yıl Dönümü dolayısıyla yaşananları ve Bursa'nın Erzincan'a uzattığı can elini siz okuyucularımız için kaleme aldım.

2 6 Aralık'ı 27 Aralık'a bağlayan gece, saat 02:00 de 7,9 şiddetindeki deprem, Erzincan'ı 52 saniye boyunca sallamıştı. Yerle bir olan Erzincan'da ve depremin etkilediği diğer illerde toplam 32 bin 962 kişi ölmüş, yaklaşık 100 bin kişi yaralanmış ve 116 bin 720 bina yıkılmıştı.

2. Dünya savaşı arifesinde gelen bu felaket, ülkeyi derinden sarsmıştı. Erzincan ve bölgesini yerle bir eden bu büyük depreme o günün koşullarında karşı koymak pek mümkün gözük-müyordu. Kerpiç ve ahşap binaların çoğunlukta olması, ağır kış koşullarının getirdiği olumsuzluklar, yaşanan

felaketin boyutlarını unutulmayacak faciaya dönüştürmüştü. Depremden kendini kurtaranlar gece yarısı -30 derecede karlar içinde yarı çıplak, perişan bir vaziyette göçükler altında kalan yakınlarını çıkarmaya çalışıyorlardı. Devrilen mangal ve sobalardan çıkan yangınlar şehri sarmış yanan binalara müdahale etmek mümkün olmuyordu. Şehirde zarar görmeyen bina kalmamıştı. Depremin artçıları da bir yandan korku ve zarar verme-ye devam ediyordu.

Erzincan valisi korku ve panik içinde "İmdat" telgrafi çekti. Bu telgrafi Sivas'ın Zara ilçesi aldı ve ilk

yardım olarak 500 çadır ve 5 bin lira Kızılay tarafından yola çıktı.Elazığ,Erzurum ve Sivas'tan da birer vagon dolusu ekmek gönderildi.Dönemin Başbakanı Refik Saydam büyük hasar olduğunu bildiriyor ve vatandaşlardan deprem bölgesi için yardım istiyordu.Ülkede adeta depremlere yardım için seferberlik ilan edilmişti.Kızılay o günün şartlarında elindeki bütün imkanları kullanmıştı.Vatandaşlar ve kurumlar yardım için büyük duyarlılık gösteriyordu.Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından "Milli Yardım Komitesi"kurulmuş,il ve ilçelere şubeler açılmıştı.Yardımlar Kızılay aracılığıyla depremzedelere ulaştırılıyor,gazeteler yardım kampanyaları düzenliyor,yaraları sarmak için organizasyonlar düzenleniyordu.

O döneme ait bir dergideki yazı yaşanan acının büyüklüğünü gözler önüne seriyor;"Bu kara günler içinde radyolardan yalnız felaket haberleri dinlendi ve 1940 yılına girdiğimiz gece sinemaya gitmeyi bile suç sayacak kadar kendini Milli yasa verenlerin sayısı ekseriyeti aşan bir miktara vardı için,Türkiye'nin hiç bir yerinde tek eğlence yapılmadı.Çocuklar oyunlarını,gençler eğlencelerini,yaşlılar istirahatlarını bırakarak,tabiatın müthiş darbelerini yiyenleri düşündüler,onlar için çalıştılar onlar için yandılar ve onlar için dua ettiler..."

Bursa'dan Erzincan'a can eli...

Bursa'da bütün Türkiye gibi yaralı ve üzüldü...Fedakâr Bursalılar ellerinden gelen yardımı yapmak için birbirleriyle yarıştıyordu.Kızılay yetkilileri kapı kapı dolaşıp depremedelere verilmek üzere evlerden giyecek ve çeşitli ihtiyaç malzemeleri topluyordu.Ayrıca yardım malzemeleri;Namazgah caddesinde bulunan Kızılay merkezine,Setbaşı'ndaki halk evi binasına,Atatürk Caddesi'ndeki yeni yeni tayyare otobüsleri yazıhanesine,Ulucamii karşısında yer alan Ömer Lütfü Başsoy Mağazası'na,Uzun çarşıdaki saatçi Nurettin Ögünç ve Tuzpazarı'nda Pazar yerindeki hırdavatçı Süleyman Niyazi beylere emanet ediliyordu.Dönemin Bursa Uludağ Halk Evi Dergisi'nde "Bursa bütün Türk ülkesinin her yeri gibi yaralı,müteessir(üzgün)ve yashıydı.Bütün Türk Ülkesinin her yeri gibi iane(yardım amaçlı para)verdi.şya topladı,yarıma koştı.Anadolu'nun derin felaketini,-kendi yüreğinin sızısı gibi içten duydu

ve milli vicdanın engin varlığını öz kardeşlerinin engin matemine bağladı."İfadelerine yer vererek Bursalıların duygularını yansıtmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'da sel felaketi

Bursa,depremden birkaç gün sonra,-yılbaşı sabahına büyük bir felaketle uyandı.1939 yılını 1940'a bağlayan yılbaşı gecesi Mustafa Kemalpaşa ilçesi ile köy ve civar bölgeleri büyük bir sel baskını yaşadı.Sel baskınında 22 kişi boğularak hayatını kaybetti.120 ev yıkıldı 2 bin 500 evin alt katları oturulmaz hale geldi... O günün gazetesinde felaketle ilgili şu cümleler yer aldı;

"Bu yakın felaket,pek ansızın ve amansız oldu.Birden bire kabaran dereler,bir gece içinde,görülmedik bir saldırıyla kasaba ve köylere hücum ettiler.M.Kemalpaşa kasabasının yüksek mahalleleri,ovası bir deniz gibi kaplayan azgın suların ortasında,yer yer adacıklar halinde kaldı ve yedi mahalleyi kâmilten sular kapladı."

Kendi felaketini unutan fedakar köylü

Sel felaketinin yaşandığı bölgeyi ziyaret eden dönemin Bursa valisi Şefik Soyer dönüşte Karacabey merkezine uğrar.Oturdıkları kaymakamın odasına Akhisarlı bir köylü gelir.Köylere su bastığını,halkın damlara çıkarak afetin geçmesini beklediklerini ve nüfusça zayıf vermediklerini söyledikten sonra,elindeki ufak bir çıkını masanın üstüne koyar: "Bunun içinde seksen lira var zelzele için toplamıştık.Daha erken getirmeye sel mani oldu.Daha da topluyoruz.İnşallah geç kalmamışızdır!"der ve elindeki çıkını valinin masasına bırakır.Bursa Valisi Şefik Soyer ve yanında bulunanlar çok etkilenirler bu durumdan.Zelzele felaketi karşısında kendi felaketini unutacak kadar fedakâr olan Türk köylüsü,toplanan parayı Karacabey merkezine biran önce ulaştırmak için saatlerce sular içinde yürümüş ve zorlukları aşmıştı...

Kaynakça:

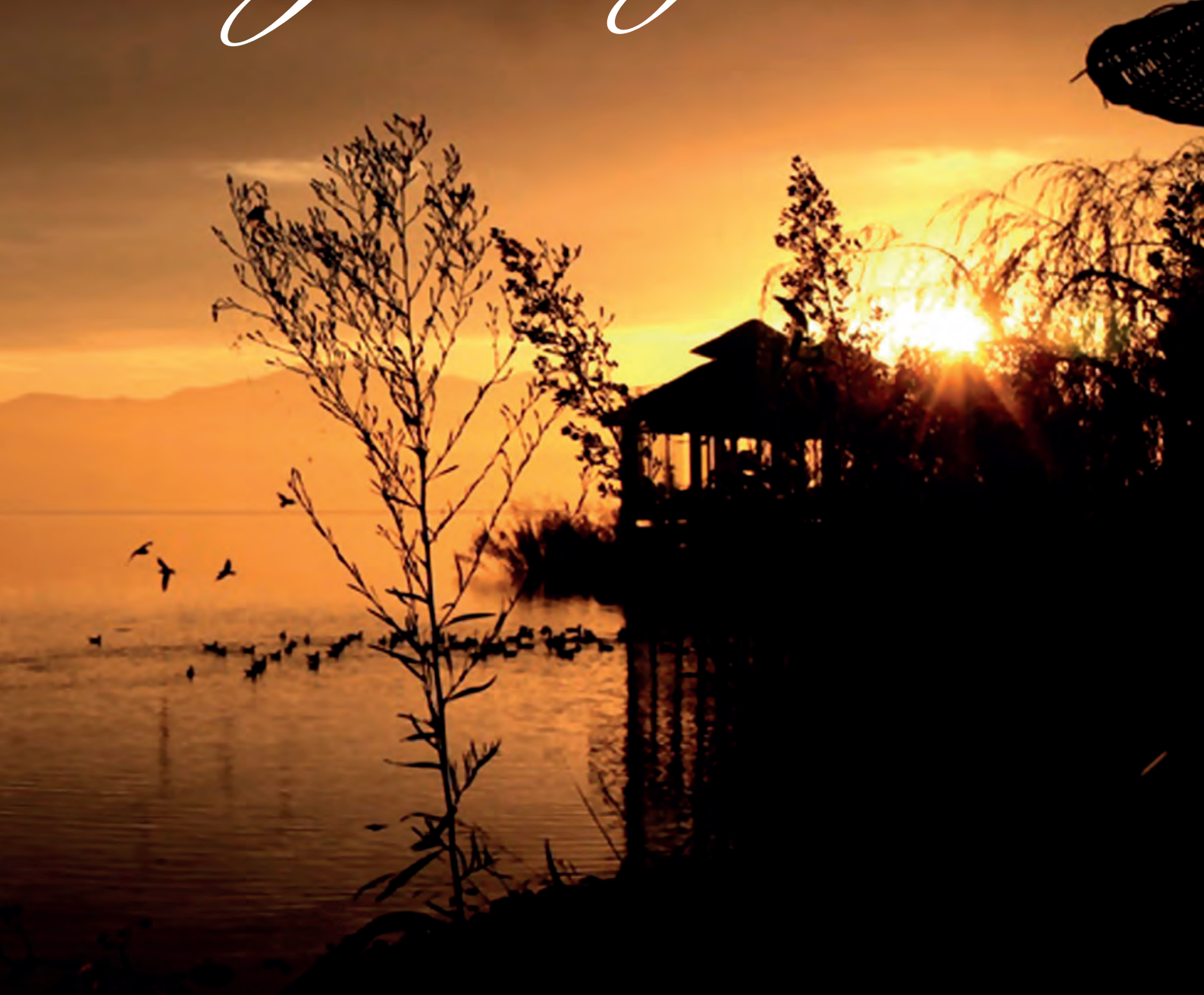
Uludağ Bursa Halkevi Dergisi 2 Ocak 1940 sayı:25
Mustafa Kemalpaşa Belediyesi
Erzincan Belgeligi
L'illustration 01.20.1940

Vakit gece oldu mu İznik'te, yer kapkara bir su gök ışıl ışıl yıldızdır. Yıldızlar doğar yıldızlar batır sabaha kadar böyle sürer gider. Gök âlemi göle ışık sağar gece boyunca yıldız yıldız, sabaha daha da parlasın diye mavisi. Ağaçlardaki zeytin adedince yıldız süzölmeden göle, İznik'te bitmez hiçbir gece.

Yeşil Mavi Bir Çini Tabak Dolusu Zeytin

İznik Gölü

Üstâd Yahya Kemal BEYATLI'nın, Endülü's'te Raks adlı muhteşem şiiri 'Zil, şal ve gül...' diye başlar. Şair bu üç kelime ile tasvir etmektedir İspanya'yı. Yahya Kemal'in izinden gidersek, rüzgâr, zeytin ve mavi diyerek başlamak gerekir söze. İznik Gölü'nü tanımlamak için işte bu üç kelime yeter de artar bile. Kıyıları boyunca sıralanan köyleri birer birer geçerken, üzerindeki tatlı çırpıntıları, balık peşindeki karabatakları görenler burayı denizden kolay kolay ayırt edemezler. Zaten bence İznik Gölü de kendisini deniz sanmaktadır içten içe. Denize bunca yakın fakat onun zenginliğine bunca hasretken başka yapacaktı ki zaten? Denizden gelen yelle yuna yıkana, huyundan suyundan bir şeyler kapmıştır bolca. Bir tuzundan kapmak kâbil olmamış bunca zamandır, gelecek günlerde neler olur bilemeyiz. İznik'ten gölün güney yoluna düşerseniz, burada birinden çıkıp diğerine belki on tane köyden geçersiniz. Göl-lüce, Müşküle, Narlıca diye gider ta ki siz Bursa-Yalova yolunu tutuncaya kadar. Sağınız ya alabildiğine uzanan göldür bu yolculukta ya da upuzun sazlık, dipleri kurbağalı, bataklık. Sol yanınızda dağ taş zeytindir göz gördüğünce. Tepelerde harabeyi andıran devasa kayalar vardır ki sanki kanlı canlı birer mahlûk gibi sizi gözledikleri hissi kaplar içinizi. Hepsine de söz açılmadık mâziden kalma masallar sinmiştir. Köy yeri hele ki buralar masaldan ötürü verimlidir. Öyle ya Koca İskender, Bitinya, Bizans ve Os-

manlı şuracıklardan geçmiştir daha dün. Köylülere denk gelirsiniz çokça, zeytine gider gelirler. Zaman zeytine göre ölçülür bu diyarda. Zeytinden öncedir ya da zeytinden sonra. Yol kıvrıla kıvrıla akarken, bükülüklerde yılanlar oynasirlar, iri iri yayınlar bı-yıklarını kaşırlar suyun dibinde. Böcü börtüsü, insan boyu kadar hatmilerde gölgelenir. Kuşlar su içer gölden, arılar, yusufçuklar ve sinekler yudum yudum. Ağustos böcekleri seslenirler karıncalara avazları çıktığı kadar yaz günlerinde. Rüzgârdan mı yıldıncı kavaklar, salkım söğütler yoksa onla-

ra da zamanın hastalığı mı bulaşmıştır? Söylerler kendi lisanlarınca belki, duyamayız, anlayamayız. Vakit gece oldu mu İznik'te, yer kapkara bir su gök ışıllı yıldızdır. Yıldızlar doğar yıldızlar batır sabaha kadar böyle sürer gider. Gök âlemi göle ışık sağar gece boyunca yıldız yıldız, sabaha daha da parlasın diye mavisini. Ağaçlardaki zeytin adedince yıldız süzülmeden göle, İznik'te bitmez hiçbir gece. Yılanlar ah yılanlar. Onlardan ayrı bahsetmek lâzım gelir yoksa gönül koyarlar. Sadece gönül koysalar iyi zâtımızı kem bellerler. Bildiğim odur

ki Fars ilinde canı sıkılan Şahmeran tam kırk gün gizlenip kırk gece sürüne sürüne bir gün varıp İznik Gölü'nü tutmuş sonra da Göllüce'nin karaca kayası mı yoksa Müşkülle'nin sarıca kayası mı işte bilinmez bunlardan birisini kendisine yurt edinmiş. Onca yoldan sonra bir dinleneyim diye uykuya dalmış koca Şahmeran. Anaları üzerinde gelen çoluk çocuğu uyku tutmamış akıvermiş hepsi de göle doğru. İrisi ufağı zebil gibi. Şimdi göldeki yılan milleti hep bunlardandır işte. Yalnız kalan Şahmeran ise mışıl mışıl uyumaktadır

kayanın kökündeki evinde. Ko uyusun ilişmemeli... Zeytinliklerin kendine has yeşiliyle suyun denize öykünen mavisi

arasında kalmak gibidir İznik Gölü. Kimi kendini kaybeder çoğu kendini bulur bu yollarda. Marmara'dan top top bulutlar gelir öğle üzerleri, uzak denizlerden nice haberler getirir göl ehline. Kıyılar serin, ağaçlar sessiz, dağlar mağrurdurlar. Yemiş dalları arasına hâtıralar saklanırlar. İyisi mi siz İznik çarşısına gidin. Kenarları yeşil ortası mavi bir derince kase satın alın çinicilerden. Sonra bu kaseye her biri erik gibi irice zeytinlerden doldurun, koyun sofranıza. İşte size tastamam İznik Gölü önünüzde...

Bursa elektrik tarihçesi

Bursa'da aydınlatma 20. yüzyılın başlarına kadar yağ kandilleri ve mumla yapılabilmıştır. O günün şartlarında en önemli sosyal sorunların başında kentin geceleri aydınlatılması geliyordu. Ülkemizde, 1902 yılında Tarsus'ta hidroelektrik santralının yapılması ile ilk kez elektrik üretilmeye başlamasının ardından, Bursa'da da hızlı bir çalışma başlamıştır.

Çocukluğumda duyduğum bazı sözlerin yaşlar ilerledikçe kafamda daha çok yer (anlamlar) ettiğine şahit olmuştum. Çocukluğumda, yani 1950-60 yılları arasında ev hanımları arasında akşam ev gezmeleri pek yaygındı. Haliyle biz de annelerimizle giderdik. Çocuklar kendi aralarında oynarken, büyükler de kendi aralarında ya sohbet eder ya maniler söyler ya da örgü örерlerdi. Aralarında anlattıkları bazen dikkatimi çekerdi. Rahmetli annemin arkadaşlarından biri "Bu ışığı kim buldu ise vallahi mekan cennet olsun" demişti. Bu sözleri duyduğumdan beri unutamıyorum. Evet, biri elektriği buluyor ve mekanının cennet olması isteniyor. Buna benzer

bir sözün de Yunan işgali sırasında rahmetli dedem hakkında söylendiğini duymuştum.

Her gün güneşin batması ile karanlık başlar ve insanoğlu gece ile tanışıp çevresinden tamamen kopardı. Ateşi bulması ile gecenin karanlığına bir parça çare bulmuştur. Zamanla önce bitkilerin sonra hayvan yağının, daha sonraları da petrol ve ürünlerinin yanışını keşfetmiş, bunların pratik şekline her geçen gün biraz daha yaklaşmıştır.

Bir şeyin yanışı ile oluşan ışık ve dolayısıyla aydınlık önceleri mutlu ederken, daha farklı buluşlar sonucu elde edilen elektrik akımı ve Edison'un iki metal elektrot arasına

bağladığı bir teli kızdırması ile farklı bir ışık kaynağı elde edilmiş oldu. Bu tip ışık kaynağı, 21. yüzyıla geldiğimizde cazipliğini yitirmiş ve son yıllarda farklı prensipler ile çalışan aydınlatma sistemlerini (led, floresan v.s.) görmekteyiz. Fakat tüm ışık veya aydınlatma sistemlerinde kullanılan kaynaklar; çeşitli seviyelerde "Elektrik akımı" olmaktadır.

Konumuz olan elektrik akımı ile ülkemiz ve kentimizde yaşayanların tanışmasını hatırlamaya çalışalım.

Avrupa ve Amerika kıtalarında şehirler 1800'lü yılların ortalarından itibaren elektrik ile aydınlanırken, ülkemizde ve Bursa'da aydınlatma 20. yüzyılın başlarına kadar yağ kan-

dilleri ve mumla yapılabilmıştır. O günün şartlarında en önemli sosyal sorunların başında kentin geceleri aydınlatılması geliyordu. Zira yağ lambalarına yağ temini çok zor olma-ya başlamış, mevcut olan bu sistem de pek pratik bir uygulama değildi. Ülkemizde, 1902 yılında Tarsus'ta hidroelektrik santralının yapılması ile ilk kez elektrik üretilmeye başlaması- nın ardından, kentimizde de hızlı bir çalışma başlamıştır.

Bursa'da elektrik üretimi için yapılan girişimler sonucunda 1906 yılında bir jeneratör ile elde edilen elektriğin, resmi dairelerin ve mevcut bazı işlet- melerin aydınlatılması için kullanıl- maya başlandığını öğreniyoruz. Diğer yerler lüks veya özel sokak gazyağı lambaları ile aydınlatılıyordu.

Bu yılların şartları gereği devletin bir yatırımı yapma ya da yaptırma şekli günümüzden biraz farklı idi. Devlet, belediye veya bir kuruma bir işi (pro- jeyi) yapması için izin verir, ardından da bu işin gerçekleştirilmesi, üstlenen kurum veya kişinin sorumluluğunda idi. Kentimiz sokaklarının aydınlan- ma işinin kent için çok önem arz et- meye başlaması sonucu, devlet 1906 yılında Bursa Belediyesi'ne elektrik ile aydınlatma sisteminin kurulma- sı için yetki vermiştir. Bu yetki 75 yıllık bir imtiyaz hakkı idi. Belediye bu yetkiyi ya kendisi yaparak ya da başka bir firmaya devrederek gerçek- leştirecekti. Bu aydınlanma projesi geniş tutulmuş, kent içi ulaşımını da rahatlatacak 5 hatlık, ilave olarak 4 hattın daha konabileceği bir tramvay hattı projesi de içeriyordu. Belediyeye bu projeyi bir anonim şirkete devret- mesi için de 28 aylık bir süre tanın- mıştı. Çeşitli sebeplerden sistemin kurulması ya da bir anonim şirket kurdurup ona devri 1914 yılına kadar gerçekleşmedi.

Bu proje geçen uzun süre zarfında gerçekleşmeyince, padişah devre- ye girer ve kendi yetkisini (İrade-i seniye) kullanarak belediyemize verdiği yetkiyi 2 yıl daha uzatır. Bursa Belediyesi, Mavromatis Efendi ile bu konuda mutabakata varır ve "Bursa Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi" kurulur, ardından bir sözleşme yapı- larak çalışmalar başlar. Kısa süre son- ra I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla boğazlardan geçişlerin yapılamaması ve Avrupa'da ulaşım imkanlarının yok olduğu gerekçesi ile şirket, sözleşme-

nin savaş bitimine kadar uzatılmasını ister. Bu istek kabul edilir fakat yukarıda da söz edildiği gibi, yağ temini ve savaşın getirdiği sorunlar, kentin gece aydınlanma sıkıntısını her geçen gün arttırmaktaydı. 1916 yılına gelindi- ğinde Nafia Nezareti (İmar veya Ba- yındırlık Bakanlığı) şirkete bir ihtar- name göndererek derhal aydınlanma projesine başlamasını, aksi takdirde sözleşmeyi iptal edeceğini bildirir. Mevcut şartlar gereği şirket işe başla- yamaz ve karşılıklı anlaşarak sözleş- me iptal edilir. Bu kez Bursa Beledi- yesi, kentin aydınlatılması için farklı arayışlara girer ve dönemin tanınan elektrik mühendislerinden Refik Bey ile farklı projeler üzerine çalışmalara başlar. Sonuçta, Muradiye 'de Cilim- boz köprüsünün yakınlarında önce derenin suyunun çevirdiği bir türbin çalışması, ardından kömürle çalışan buharlı bir sistemin döndürdüğü tribün kurulması için sözleşme yapılır ve bu düzen gerçekleştirilir.

Bu sistem 110 voltluk bir elektrik ürettiyordu ve bu da yakın yerlerin aydınlanmasına yetebiliyordu. Uzak mahallelerin aydınlatılması için hükümet binasının yakınına bir benzer sistem daha kurularak (1921) aydınlatılan saha genişletilir.

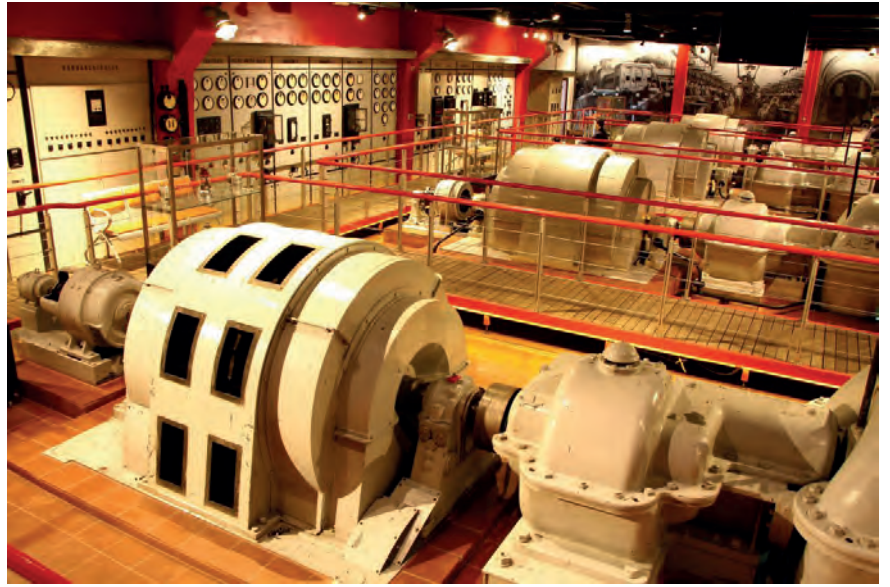
I. Dünya Savaşı'nın ve Kurtuluş Sa- vaşımızın bitmesinin ardından, daha önce sözleşmesi iptal edilen Bursa Osmanlı Elektrik Şirketi, savaş nedeni ile yaşadıkları zorluk- lardan sözleşme şartlarını yerine getiremediklerini, projede bazı değişiklikler yaparak çalışmalarına tek- rar başlamak istediklerini Cumhuriyet Hükümeti'ne teklif eder. Yapılan teklifin kabulü ile 1924 yılında yeni bir sözleş- me yapılır ve Türk-İtal- yan (bu şekilde belirtile de Fransa'nın devrede olduğu izleri mevcut) şirketinin ismi de "Bursa Cer, Tenvir ve Kuvve-i Muharriki- ye-i Elektriğiye Türk Anonim Şirketi" olarak belirlenir. Elektrik üretim yeri olarak yine Cilimboz Dere- si boyu, yalnız daha aşağıda ve doğusunda, şu gün Meri- nos Kavşağı olarak bilinen meydanın gü- neydoğusunda bulunan arazi belirlendi. Buraya elektrik üretim yeri, tramvay deposu ve tamirhane olarak kullanılmak üzere 3 bölümden oluşan bir bina kompleksi yapıldı. Savaşlardan yeni çı- kılmış, yeni bir devlet kurulmuş, dünya ve ülkemizin yaşadığı ekonomik krizler sonu- cu, öncelikli konu olarak projenin elektrik üretimi yatırımı öne alınmıştır. İlk etapta toplam güçleri 700 Beygir Gücü olan 3 adet İtalyan dizel motoru "Franko Tozo" şirke-

tinden alınırken, bu motorlara uygun Fransız "Fiu-Lil" şirketinden alınan alternatörler ile bir sistem kuruldu. Bu tesiste 3 fazlı, 5500 volt elektrik üretilir hale gelindi. Böylelikle elektriğin daha uzak mesafelere nakli gerçekleştirilecekti. Bu yüksek voltajlı elektriği kullanım mahallerinde 110 volta indirecek trafolar gerekiyordu. Bu trafolar için gereken bina yerlerinin bazıları belediyece alınırken, bazıları mahalle halkı (H.Sabri isimli şahıs) bazıları da fabrika sahipleri (H. Recep Farıkası) tarafından bağışlanmışlardır. Bu trafo binalarının bazıları da belediyenin arsalarına yapılmıştır. Sözü geçen trafo binaları "Fransız Trafo Binaları" olarak şu gün UNESCO tarafından koruma altına alınan tescilli tarihi yapı statüsündedirler. İtalyan ve Fransız şirketlerinin desteğiyle Bursa'nın değişik mahallerinde 12 adet trafo binası (bazı kaynaklarda 16 binadan söz edilir) inşa edildikten sonra şehre daha düzenli elektrik verilmeye başlanmıştır.

Bilinen trafo binaları;

1- Altıparmak Sakarya Cad. (Arap Şükrü Sok), 2- Cumhuriyet Cad. (Ertuğrul Bey Camii yanı), 3- Kayhan, 4- Yeşil (Akyokuş Sok. cami altı), 5- Umurbey Mah. Cıngılı Sok. (Bu binaların arsaları belediye tarafından verilmiştir), 6- Çekirge Camii yanı, 7- Muradiye (Çınar önü Meydanı), 8- Kükürtlü, (Yeni Kaplıca üzeri), 9- Çağlayan Fabrikası üzeri, bu trafoların binaları UNESCO kayıtlarına giriyor, 10- Çakırhamam karşı, 11- Hamza-bey Cad. cami karşı, 12- Top-hane, 13- Belediye Bahçesi, 14- Yıldır-

Çağlayan trafosu

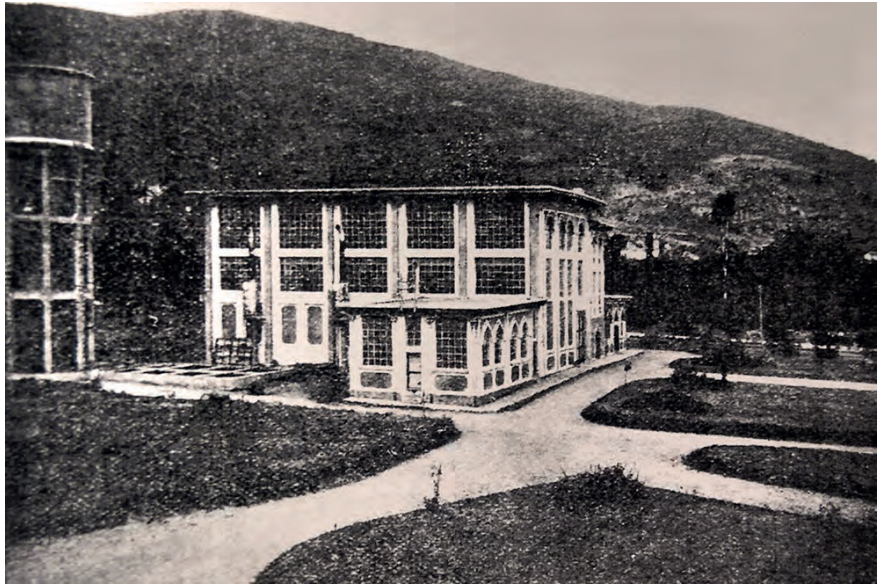
rım, 15- Eşrefiler, 16- Fevzi Çakmak.

Bir süre sonra belediye ve firma arasında mali ve çeşitli konularda sorunlar yaşanmaya başladı. 1939 yılına gelindiğinde, merkez bina (Merinos karşısındaki elektrik fabrikası) Nafia Vekaleti'nce (18.06.1939 tarihli gazete) satın alınarak kamulaştırılmıştır. Belediye ile şirket arasındaki mali sorunlarda böylece çözülmüş oldu. Bundan sonraki finans gereksinimi Belediyeler Bankası'ndan kredi alınarak giderilerek elektrik üretimine devam edildi. Bu kurulan sistem 1973 yılına kadar elektrik üretmiştir.

Kent gelişirken şehrin elektrik ihtiyacı da artmaya devam etmiştir. 1938 yılında hizmete giren Merinos Fabrikası'nın elektrik ihtiyacı için güçlü bir enerji santrali kurulmuştur. Bu enerji santrali için önce 2 adet (Borsig marka) kömürle buhar üreten ve bu basınçlı buhar gücünden elektrik akımı üreten 2 elektrik tribünü, 1953 yılında ise 2 adet (Steinmüller marka) benzer sistem alınarak ihtiyaca cevap verilmeye çalışılmıştır. Fabrika gündüz çalışırken kendi ürettiği elektriği kullanıyor, gece ise ürettiği elektriği kentin aydınlanması için mevcut düzene aktarıyordu. Bu paylaşım 1973 yılına kadar devam etmiştir. Bu fabrikanın kentin sosyal yaşamındaki etkisinin kalıcı olmasının nedeni, gündüz bu kentte yaşayanlar için iş kapısı, gece de aydınlanması için gereken elektriği üreten yer olmasındandır denebilir.

Kent gelişmeye, elektrik ihtiyacı da artmaya devam etmiş, Merinos'un takviyesi de ihtiyaca cevap veremeye başlamıştır. Benzer durum ilçelerde de söz konusu olunca, sıkıntıların giderilmesi amacıyla 1950 yılında İnegöl/Cerrah, 1952 yılında Mustafakemalpaşa/ Muradiye Sarıç, 1954 yılında ise İznik/ Dereköy hidroelektrik santralleri kurulmuştur.

Elektrik tüketiminde hızlı artışa paralel elektrik üretimi için bazı büyük yatırımlar yaparak çare arayışlarına başlanmış ve büyük nehirlerimize hidroelektrik santralleri kurulmuştur. Bu santrallerin ürettikleri elektriği, yurt sathına yaymak amacıyla ulusal elektrik sistemi oluşturuldu. 1956 yılına gelindiğinde "Etibank Kuzeybatı Anadolu Elektrik İstihsal ve Tevzi Müessesesi Transformator İstasyonu" (Bu günün 1 Numaralı Trafo Merkezi, Merinos altı) kuruldu ve kentimiz

Cingilli Sokak trafosu

Muradiye Öğretmen Okulu'na çıkarken sol köşe

ulusal elektrik sistemine bağlandı.

kaybeder. Bir süre sonra da türbin sökülür. (700 Yıllık Yaşayan Tarih Cumalıkızık, Murat Kavaklı- Hüseyin Delil, Yıldırım Belediyesi)

Bu köylerden Derekızık Köyü'nde yaşananlar da ilginçtir. Bu köyde bulunan değirmene bağlanan basit bir düzenekle (jenaratör) elektrik üretilmiş ve köy halkına satılmaya başlanmış. Köyde yaşamakta olan 80-100 hane bu elektriği kullanırmış (1940'lı yıllar). Ulusal Elektrik Ağı 1965-70 yılları arasında döşenir ve köy halkı çok sevinir. Neden sevinmesinler ki, o günlerin şartlarında kendi elektriklerini üretirken bir sel gelir tüm düzeni bozar, sonra tekrar yarıparlar ve bir sonraki sele kadar aydınlanırlardı.

1970 yılına gelindiğinde ise tüm ülkedeki elektriğin üretimi, nakli ve dağıtımının bir merkezden yürütülmesi amacıyla TEK "Türkiye Elektrik Kurumu" oluşturuldu. Kentimizde de bu kurumun işlerinin takibi ve yürütülmesi için yarım asırdır elektrik üretiminin yapıldığı elektrik fabrikasının binası seçildi. Daha önce de belirtildiği gibi bir süre önce devre dışı bırakılan üretim sistemi Kastamonu'ya taşınmıştı. 1980'li yıllara gelindiğin-

de kentte sanayileşme hızla artarken göçler başlamış ve elektrik ihtiyacı çok hızla artmıştır. Bu oluşan ihtiyacı karşılamak için bu kez "Sanayi Trafo Merkezi" kurulurken, hidroelektrik, termik ve doğalgaz çevrim santralleri

kurulmuş, bunlarda ulusal sisteme bağlanmışlardır.

2000'li yıllara gelindiğinde ise farklı elektrik kaynaklarına yönelik çalışmalar hızlanmıştır. Bunların sonucunda ise rüzgar ve güneş enerjisini

kullanabilir hale getirme çalışmaları sonuç vermiştir. Daimi rüzgar alan tepelere "Rüzgar Gülü" tabir edilen tribünler yerleştirilmektedir. Ayrıca kullanılmaya uygun olmayan ve güneş ışığını uzun süre alabilecek arazilere güneş panelleri döşenmektedir. Tüm bu sistemlerden alınan elektrik enerjileri de ulusal sisteme bağlanmaktadır.

NOT: Son yıllarda kentimizde elektrik üreten tesislerin bazıları ve dağıtımı hakkındaki bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz. Kamuya ait olan Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından işletilen "Bursa Doğalgaz Çevrim Santrali" 1.432 MW kurulu gücü ile Türkiye'nin 7., Bursa'nın ise en büyük enerji santralidir. Bursa Doğalgaz Santrali, Ovaakça Termik Santrali olarak ta anılmaktadır. Bursa'nın elektrik dağıtım hizmeti ULUDAĞ EDAS tarafından sağlanmaktadır. Kentimizde elektrik üretimi yapılan bazı tesislerin türleri, firma isimleri ve güç değerleri aşağıda belirtilmiştir.

Santralin Adı

Bursa Doğalgaz Santrali
Bursa Doğalgaz Termik Santrali
Bosen Bursa Doğalgaz Santrali
Orhaneli Termik Santrali
Uluabat HES
Harmancık RES

Tesis Türü

Doğalgaz
Doğalgaz
Doğalgaz
Linyit
Hidroelektrik
Rüzgar

Firma

ÜEDAŞ
BİS Enerji
Bosen Enerji
Çelikler Enerji
Ak Enerji
Borusan EnBW Enerji

Kurulu Güç

1.432 MW
486 MW
264 MW
210 MW
100 MW
50 MW

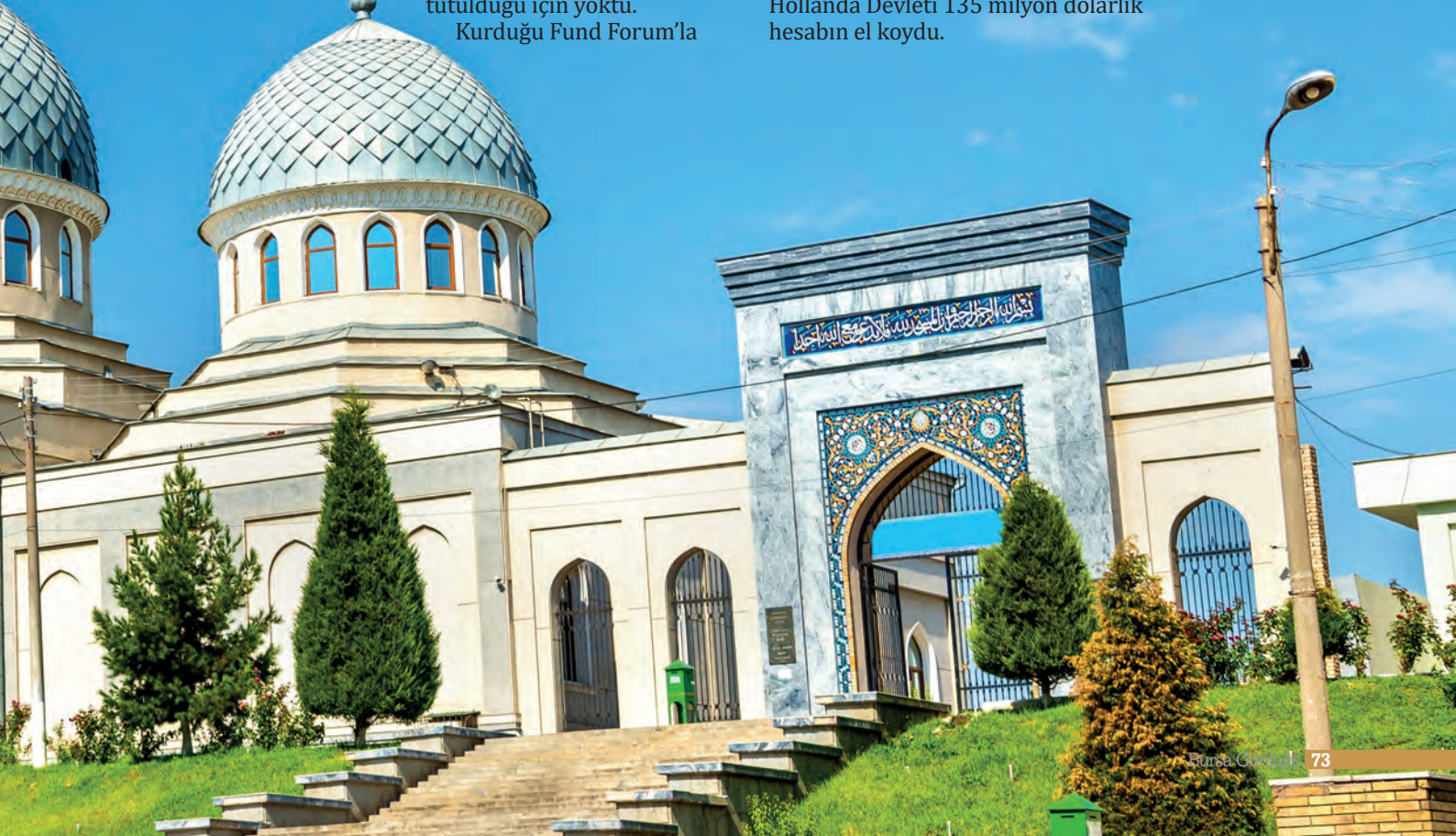

Keles-Taşkent hattı

“Seni seviyorum Taşkent. Kanallarında tekneler dolaşmasa da, deniz kenarında olmasan da seni seviyorum. Bir kenti yazmak için sevmek gerekiyor diye düşünüyorum. Aksi takdirde yazılan sadece gezilecek yer listesi oluyor.

Yakın zamanda Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov hayatını kaybetti. Cenazesinde taziyeleri eşi Tatyana ve küçük kızı lola (Lale) kabul etti. Büyük kızı, Harvard mezunu, diplomat, pop yıldızı, modacı ve bir zamanlar jet sosyetenin uğrak yeri İspanya'daki Marbella'da yaşayan Gülnara Kerimova yoktu. Eylül 2012'de Buhara'nın tarihi mekânlarında çektiği renkli klibi Özbek televizyonlarında yayınlanan Gülnara ev hapsinde tutulduğu için yoktu. Kurduğu Fund Forum'la

babasının veliahtı olarak görünen Gülnara'nın yıldızını küçük kız kardeşinin babasına ablasının rüşvet aldığı söylemesiyle ve ablasının çektiği yarı çıplak fotoğrafları göstermesiyle söndü. Sürdüğü renkli hayatla tepkileri üzerine çekiyordu. Birçok alan onun hâkimiyetinde olduğu için yatırım yapılmıyordu. Gülnara nasılsa basına verdiği bir demeçte küçük kız kardeşini ve kızkardeşinin üçüncü kocasını rüşvetçilikle, ülkeden para kaçırmakla suçluyordu. Gülnara, ev hapsindeyken Hollanda Devleti 135 milyon dolarlık hesabın el koydu.

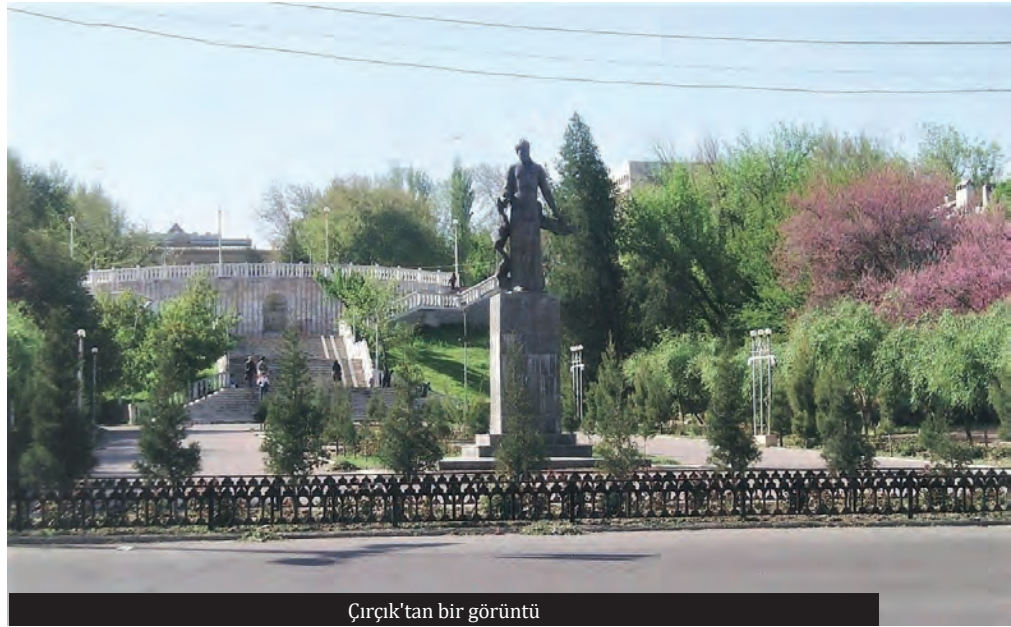
Babası, Gülnara Kerimova'nın kurduğu Fund Forum adlı vakfı kapattı. Vakfın kapsamında bir dizi televizyon kanalı ve radyo istasyonu da bulunuyordu. Gizli servisi SNB, Fund Forum'un banka hesaplarını dondurdu ve çalışanlarını sorguya aldı. Sonra Gülnara'nın Kerimova'nın Fergana'da büyük yatırımlara sahip olan kuzeni Akbar Abdülhev zimmetine para geçirmek, vergi kaçırmak ve rüşvet suçlamalarıyla tutuklandı. Sonra Kerimova'nın medya ilişkileri danışmanı Firdevs Abdülhalikov tutuklandı ve kurduğu Semerkant TV de yayından kaldırıldı. Gülnara'yla ilgili çok sayıda iş yeri kapatıldı. Yandaşlarının da iş yerleri kapatıldı.

İslam Kerimov'un arkasından devlet başkanlığı için en önemli adayların, Başbakan Şevket Mirziyoyev, SNB'nin Başkanı Rüstem İnoyatov ve Maliye Bakanı Rüstem Azimov olduğunu söylüyordu. Sonra, Gülnara'nın başbakan tarafından akıl hastanesinde tutulduğu söyleniyor. Sonunda Başbakan Şevket Mirziyoyev, devlet başkanı, prezident seçildi.

Siyasi olayları geride bırakarak, sizi benimle beraber Taşkent'i dolaşmaya davet ediyorum.

Seni seviyorum Taşkent. Kanallarında tekneler dolaşmasa da, deniz kenarında olmasa da seni seviyorum. Bir kenti yazmak için sevmek gerekiyor diye düşünüyorum. Aksi takdirde yazılan sadece gezilecek yer listesi oluyor.

Taşkent havaalanından çıkıp beni bekleyen arabaya doğru baktığımda "AA... Aynen Esenboğa Havaalanı girişi" dedim. Ve o sıcaklık bana dört buçuk saatlik uçak yolculuğu üzerine 1,5 saat süren gümrük işlemlerinin yorgunluğunu unutturdu. Hayallerim gerçekleşmiş ve Orta Asya'nın merkezine gelmişim. Havaalanından ayrılıp sabahın ilk saatlerinde kentin geniş ve tenha caddelerini dolaşarak gideceğimiz ilçeye yol aldık. Sakin trafik beni şaşırtmıştı. Yollar geniş ve araçlar azdı. Aralık ayının ortasındaydık ve kentin ana caddelerinde sıralanmış çınarlar yapraksızdı. Çalışacağı fabrika ve evin bulunduğu "Çırcık" yolunun ilk beş kilometresi çınarlar arasında uzanıyordu. Dört-beş aracın rahatça geçebileceği genişlikteki bu yol bahar ve yaz mevsimlerinde çi-

Çırcık'tan bir görüntü

Broadway Caddesi ve Özbekistan'ın ünlü futbol takımı Paxtakor'un afişi

narların gölgesinde kalıyordu. Yolun iki tarafındaki çınarların yaprakları birbirine değiyordu.

İlk gidişimde dört ay kalabildim Özbekistan'da. İlk haftalar geçer geçmez soluğu Taşkent'te almaya başladım. Ünlü "Broadway" caddesinde yer alan bir gazete ve kitap satış büfesinden İngilizce bir şehir haritası aldım. Artık şehir ellerimdeydi.

Şehri tanıtmaya, Broadway caddesinden başlayayım. Bir Türk firmasının kurup işlettiği Demir Kafe, market, lokanta ve Rus Dram Tiyatrosu'nun bulunduğu "Atatürk" Caddesinden Sanatçılar Parkı'na giderken sağa döndüğünüzde Emir Timur'un Heykelinin bulunduğu parka ve müzeye uzanan caddeye yani "Broadway"

Caddesine adım atmış olursunuz.

Emir Timur'un heykelinin bulunduğu parkın solunda onun adını taşıyan bir müze, solunda büyük bir fantamın yer aldığı kafe bulunuyor. Fantam, burada havalandırmada kullanan fiskiyeli dev havuzlara verilen ad.

Caddenin her iki tarafında kafeler, değişik ülke lokantaları, panayırda rastladığımız tüfekte hedef vurma tezgâhları, yumruk salladığımız boks torbaları, telefoncular. Kısacası aradığınız her şey vardı, hatta üstsüz dans kulübü bile.

Bir çocuğun yürümeye başladığında nasıl yavaş yavaş çekingen adımlarla yürümeye başlaması gibi başladım şehri tanımaya. Önce metroyu kul-

Özbek meclis binası

Hazreti İmam Külliyesi

2013 yılında parkın görünüşü

lanmayı öğrendim. Çırcık'tan geldiğimde minibüsümüz son durağı olan Maksim Gorki semtinden metroya binip üç durak sonrası (Durak, Özbek dilinde aptal anlamına geliyor) Emir Timur İstasyonunda inmeyi öğrendim. Çok sevdiğim yazar Maksim Gorki'nin adını taşıyan metro istasyonundan sonra, sırasıyla Puşkin, Dahrani istasyonlarından geçiyor, sonra şehir merkezine, Emir Timur Parkı'na

Rusların yaptığı ilk üniversite

ulaşıyorsunuz. Demir Kafe ve marketten başka Türklerin gittiği Ankara Kafe ve İstanbul Kafe burada. Sonra Atatürk Caddesinin bitimindeki Som Semtinde de Kapadokya isimli bir Kafe-restoran açıldı. Cıvıl cıvıl Broadway Caddesinin sonunda üniversitenin binaları yer alıyor.

1865'de şehri ele geçiren Ruslar 25 yıl sonra 1890 şehirde bölgenin ilk üniversitesini kurmuşlar. Caddenin karşısındaki parka giriyorum. Asırlık çınarların gölgesinde atının üzerinde rüzgârla uçuşan harmaniyesiyle Emir Timur, sanki yeni bir sefere çıkacak gibi duruyordu. Heykeli Bursa'daki Yıldırım Beyazıt Heykeliyle karşılaştırmadan edemedim. Beyazıt bu heykeli görebilseydi sanırım bunda da yenildim diye kahrolurdu. Daha sonra şunu fark ettim parkın bulunduğu meydana açılan altı caddeden de Emir Timur'un heykeli görülüyordu. (Parktaki asırlık çınarlar maalesef 2013 yılında kesildi.)

Bir hafta sonu milli kıyafetler almak için Çarşu'ya (burada çarşılara çarşu deniyor) gittim. Yanındaki tarihi medreseyi gezemedim. Medresenin yanına yeni bir cami yapmışlar. Buradaki yeni camilerde minare yok. Novay'da indim, aktarma yaptım. Novay'da perde ve beyaz eşya satan çok sayıda dükkân bulunuyordu. Semte adını veren Ali Şir Novai adına yapılan tiyatronun önünde bir heykeli bulunuyor. Burada bir çocuk oyunu seyrettim.

Metroda aktarma yaparak Çarşu'ya ulaştım. Milli kıyafet satan dükkânları dolaştım. Kızıma ve oğluma birer kaftan aldım. Bayanların kaftanları kısa kollu oluyor. Ayrıca kızıma ve bir kaç yakınımaya bayanların giydiği doppi denen feslerden, oğluma Özbek hanlarının giydiği kavuklardan aldım. Buradan aldığım kılıçları oğluma ve damadıma hediye ettim.

Sonraki hafta sonu Özbekistan Milli Müze'sini gezdim. İçinde Prehistorik çağlardan günümüze uzanan tarihi eserler vardı. Müzede Yılın 10-11 ayı karlarla kaplı binlerce kaya resminin bulunduğu Saymaltaş bölgesinden gelen kaya resimleri, eski medeniyetlerden kalma yüzlerce eser sergileniyordu.

Dünyanın en yüksek dokuzuncu TV kulesinin Tashkent'te bulunduğunu biliyor muydunuz? Çıkabildiğim kadar yükseğe çıkıp kenti seyrettim. Bir de

hava puslu olmasaydı. TV kulesinin hemen yanında bir Türk firmasının yaptığı su kaydıracağı vardı. TV kulesinin karşısındaki parkın adı "Hatıralar" idi. Burası iç savaş ve Stalin'in temizlik dönemlerinde milliyetçi komünistlerin kurşuna dizildiği yermiş. Burada şimdi şehitler anıtı var.

Emir Timur'un heykelinin bulunduğu parkın hemen karşısına Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra büyük bir müze yapılmış. Müzenin çatısı o bölgede çok kullanılan ve dilimi andıran çatı tipi seçilmiş. Emir Timur Özbeklerin ulusal kahramanı olmasına rağmen Sovyet döneminde hep kötülenmiş. Müzede yaşamı, ardılları ve o çağ hakkında bilgiler vardı. Sergilenen en önemli eser Emir Timur'un Bağdat'tan getirdiği üçüncü halife Osman'ın hazırlattığı Kur'an.

Sonrası dikkatsizlik nedeniyle zatürree olmam, uzayan tedavi sebebiyle Türkiye'ye dönüş. Dokuz ay sonra tekrar döndüm ve kente yerleştim. Kentin her tarafını dolaştım. Şimdiki Taşkent, yeni bir kent sayılır, eski şehir kente yaklaşık 10 kilometre mesafede. Eski kentte birkaç yıkık sur kalıntısından başka bir şey kalmamış. Yeni Taşkent'te bir kaç eski medrese ve cami var. Gerisi depremlerde yerle bir olmuş. Taşkent M.Ö. birinci veya ikinci yüzyıllarda kurulmuş. Kente sırasıyla Cac, Cackent, Şaş, Şaşkent, Binkent ve 11.yüzyılda Taşkent ismi verilmiş. Sekizinci yüzyılda Arapların istila ettiği kent 13.yüzyılda Moğolların eline geçmiş. Harzemşahlar'ın son hükümdarı ve tarihin yetiştirdiği en büyük cengâverlerinden biri olan Celaleddin Mengüberdi'nin direnişi Moğol istilasını önlemeye yetmemiş. 1865'de şiddetli savaşımlardan sonra Rusların eline geçmiş. 1918 yılında Türkistan Sovyet Cumhuriyeti'nin başkenti olmuş. 1924'de Özbekistan'ın başkenti olmuş.

En son 1966'da büyük bir deprem yaşanmış Binlerce bina yıkılmış, binlerce kişi ölmüş. Küllerinden doğan "Foenix" kuşu gibi tekrar yükselmiş. Taşkent ileri görüşlü yöneticilere sahipmiş. Metronun temeli depremden sonra atılmış. Müstakillikten sonra iki hat daha ilave edilmiş. Metro kentin her tarafına uzanıyor. Taşkent toplu taşımacılık için örnek bir kent.

Metro, hafif raylı sistem, otobüsler, 1980'lere kadar İstanbul'da çalı-

Şehitler Anıtı

Son Buhara Hanı Alimkuli Han

şan ve elektrik kesilmeleri nedeniyle seferden kaldırdığımız trolleybüsler mevcut (Birkaç sene evvel kaldırıldı). Seyrek de olsa bazı noktalara ulaşan minibüsler de var. İnşallah bizim kentlere benzemez.

Gündüz gezilecek neresi kaldı der- seniz size Taşkent Galerisi'ni ve Milli Galeriyi öneririm. Taşkent Galerisi'nin fuayesinde Çarlık Rusya'sından kalma resimler var. Bu resimlerin birinde son Buhara Hanı Alimkuli Han'ın capcanlı görüntüsünü bulursunuz. Galeride her ay caz konseri veriliyor.

Milli Galeride çok sevdiğim Kandjisky'nin resimlerini karşımda görünce ne kadar mutlu olduğumu tahmin edemezsiniz. Galerinin iki katı etnografya müzesine dönüştürülmüş. Buradaki bazı eşyaların benzerlerini Bursa'da Muradiye'deki Uluumay müzesinde görmüştüm. Bursa'ya dönünce kendisine de söyledim. Bursa'da satın aldığı evi Kaşık ve Ağaç Eşya Müzesi yapan dostum Hüsnü Züher'e de Taşkent'ten kaşık getirdim.

Sanat Galerisinin yanındaki saat kulesi

Bursa'dan geldiyseniz bazen metrodan, bazen bir gazetede yer alan reklamın altındaki adres sizi şaşırtabilir. "Keles" ismini görünce şaşıracaksınız. Keles, Taşkent yakınlarında küçük bir kasabanın adı. Bursa'nın dağ ilçesi Keles'i kuranlar bu yöreden gelmişler, geldikleri yere de eski yurtları Keles ismini vermişler. Dağdaki diğer ilçe Atranos, Adırnaz adıyla zamanımıza kadar gelmiş. Eski yerleşim olduğu için değiştirmemişler. Sadece Keles ve Adırnaz değil, Domaniç, dağın arka yüzünde yer alan Simav ve Tavşanlı yörelerinde yaşayanların ataları da buradan gelmiş. Çırçık'ta gördüğüm

Japon esirlere yaptırılan opera binası

Fantam adı verilen fıskiyeli havuzlardan biri

çarkıfelekler burada da sulamada kullanılıyor. Araştırılsa bu yöreyle Taşkent arasında kim bilir ne bağlan-tılar çıkacak.

Bu kentin geceleri bir başka güzeldir. Sinemalar, tiyatrolar, operalar, konserler Avrupa'da olduğu gibi erken biter. Opera binası İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon esirlere yaptırılmış. Opera ve bale seyretmeye olan hasretimi burada giderdim. Çaykovski'nin baleleri, Haçaturyan'ın Spartaküs Balesi, birbirinden güzel İtalyan ve Fransız operaları ve unutulmaz Faust.

Yazın "Fantam" adı verilen fışkiyeli havuzların kenarında serinlersiniz.

Gece yarısına doğru diskoların ışıkları yanmaya başlar. Fantam Kafedeki gece işçileri görev yerlerine yönelirler. Diplomat, Tata, Bakara ve Julianna'nın ışıklarını yakar. Hintliler, Afganlar, Amerikalı zenciler, Türkler... Her çeşit millet gecelere akar. Diskolarda Tarkan, Mustafa Sandal, Serdar Ortaç çalar. Son zamanlarda "Ağrı Dağının Eteğinde" gözdeydi. Yanınızdan geçen bir taksiden, minibüsten İbrahim Tatlıses'in sesini duyarsanız şaşmayın.

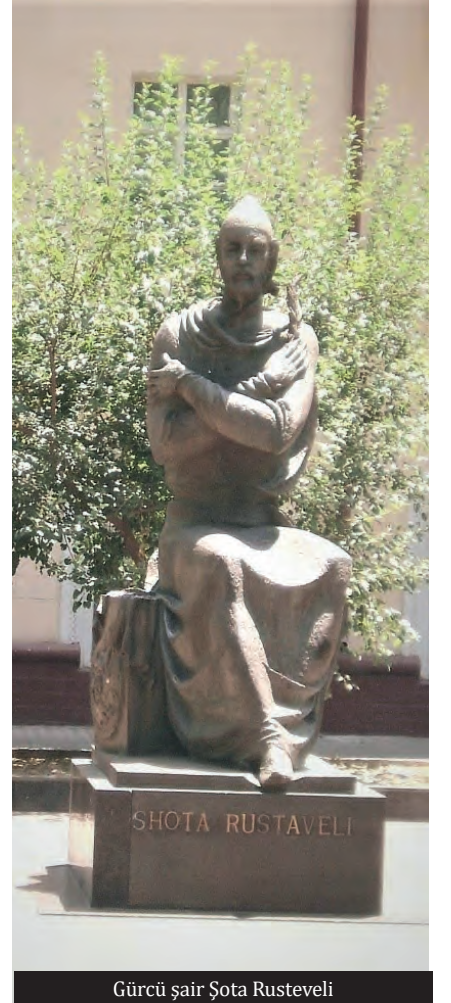
Yaz geldiği zaman otel havuzları sizi çağırır. Daha geniş bir yerde yüzeyim dersanız iki seçeneğiniz var. Şehrin çıkışındaki gölet ve Çimgan Dağı etek-

lerinde yer alan göl. Gölün kıyısında kimi yüzme havuzlu evler, oteller hizmetinizdedir. Kayağa meraklıysanız yaklaşık 50-60 kilometre uzaktaki Çimgan Dağı'na gidersiniz. Buradaki tesisler Türkiye'deki gibi değilse de idare eder.

Dağa çıkan aracınız kışın yolda kalırsa üzülme. Atlarıyla bekleyen sürücüler gelir. Ata bağlı ipi aracınıza takar ve atıyla çekerek sizi kurtarır.

Botanik bahçesini gezemedim, ama hayvanat bahçesine gittim. Burada küçük bir ücret karşılığı bazı hayvanlarla fotoğraf çektirebiliyorsunuz. Hayvanlardan korkmamayı öğreniyorsunuz. Aslanla, Kartalla, şahinle fotoğraf çektirdim. Hörgüçlü deveye bindim. Cüneyt'e özenip, deveden çökmeden indim, ama pişman oldum. Hayvanat bahçesinin her köşesinde satıcılar var. Cıvı cıvıldı.

Taşkent yaşanabilecek bir kent. Geniş bulvarların etrafında semtine göre büyüklüğü değişen çok katlı yapıların arasındaki boş alanlar parka dönüştürülmüş. Asırlık ağaçların altında çocuklar oynarken yaşlılar kame-riyelerde sohbet ederler. Buradaki evlerde kuş sesleriyle uyanabilirsiniz. Kuşların tek düşmanı var, Afgan kargaları. Yanlış okumadınız, savaştan kaçan Afgan kargaları buraları yurt

Gürcü şair Şota Rustaveli

edinmiş, diğer kuşların yumurtalarını yiyip yavrularını öldürüyor.

Milletler topluluğudur Taşkent. Seksen çeşit millet yaşar bu kentte. Özbeklerin dışında Ruslar, Ukraynalılar, Beyaz Ruslar, Tatarlar (Kırım, Kazan, Ufa), Kafkas halkları, çevredeki Türk Cumhuriyetlerinin halkları. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra buraya sürülen Almanlar, Ahıska Türkleri ve Batum'lu Lazlar. Evet, yanlış duymadınız, hala geleneklerini muhafaza eden, Türkçe konuşan bir kaç Laz köyü de var. Kore Savaşı sırasında yerlerinden edilen binlerce Koreliyi Özbekistan'a yerleştirmişler. Bugün sayıları 500.000'e ulaşan Koreli Özbekistan'da yaşıyor.

Şehrin ana caddelerinde dolaşırken kimi savaş kahramanlarına, kimi uzağa çıkan kosmonotlara ait heykel ve rölyefler görürsünüz. Şiirlerini Cumhuriyet gazetesinde okuduğum ünlü Gürcü şair Şota Rustaveli'nin heykeli ni görünce de çok şaşırmıştım.

Mirabad pazarına yakın soğan kubbeli kilise depremde sonra yapılmış. Ziyarete gittiğimde içinde dua eden, yerlere kapanıp ibadet edenleri elindeki zincire bağlı yuvarlak cıngırağı sallayarak kutsuyordu. Katedral benzeri büyük kilise Protestan inançlılara hizmet veriyormuş. Küçük bir kilise de Katolikler için yaptırılmış. Ruslar kiliselerine Tsarkof, Özbekler Çarkof diyorlar. Yani çara ait. 17. yüzyılda Rus Kilisesi özgürlüğünü yitirip Rus Çarlarına bağlanmış, bu deyim o zamandan kalma sanırım.

Gelelim yemeğe. Taşkent'te size hizmet verecek 5-6 Türk lokantası var. Bunlardan başka uluslararası diyebileceğimiz pizza ve hamburgerciler mevcut. Sokakları dolaşırken gördüğünüz "EVKAD" tabelalarına bakıp amma da avukat varmış demeyin, Lokantaların Özbek dilindeki adı bu. Yerel yemekleri sunan kaliteli Özbek lokantalarında "milli taam"ların tadına bakın. Tavsiyelerim şaşlık, mantı, etli çorbalar. Mantıları bizim gibi değil. Üç tanesi tabağı dolduruyor. Şaşlıklarına bakmadan sipariş vermeyin, neredeyse iki kişiyi doyuracak Kafkas şaşlıkları önünüze gelebilir. Taşkent "Paterni" yemeden dönmeyin. Patern bizim pidelerin atası, farklı çeşidi. Samsa yemeyi ihmal etmeyin. Samsa içine et, kabak, patates konup fırında pişirilen bir tür poğaçadır. Garson size ne içersiniz dediğinde yeşil veya si-

yah çay getir diyebilirsiniz. Burada yemekte su yerine çay tercih ediliyor. Rastlayacağınız büfe ve marketlerde Türk malı çikolata, gofret, bisküvi gördüğünüzde şaşırmayın. Türkiye'de yetişen bütün meyve sebze Taşkent'te bulabilirsiniz. Sadece çorbalara "kinza" koydurmayın diyeceğim. Maydanoza benzeyen değişik aromalı bu bitki ağız tadınızı bozabilir. "Ni kinza" veya "kinza kerekmez" demeniz yeterli.

Ya düğünleri, meşhur Özbek pilavları? Bir düğüne katılıp, pilavdan yemediyseniz gezinizde bir şeyler eksik kalmış demektir. Pazar yerlerindeki "HOCALIK MALLARI" yazan dükkânlara belki ilginizi çekebilir. Bu dükkânlar, başta mutfak eşyaları olmak üzere ev eşyaları satılmakta. Hocada burada koca demek. Evlenecekler gereken eşyaları burada satın alıyor. Seni özledim Taşkent, seni seviyorum.

Hüdavendigâr'ı dinlerken

“Allahım, beni civarında
misafir ederek ruhumu,
müminlerin ruhuna feda kıl,
beni ilk gazi kıldın, bugünü
son şehitlik günü kıl.”

(Neşrî, Cihannüma, I, 137'den)

Günlerdir Hüdavendigâr'ı ziyaret
etmeyi plânlıyordum. Sonunda
yola çıkabildim. Gün, ikindiye
döndü. Hava sıcak ve gökte tek
bulut yok. Rüzgâr esmiyor. “Elveda!”
demeye hazırlanan Temmuz'un son gün-
lerini yaşıyoruz. Çekirge dolmuşunda,
Eski Kaplıca'da imiş gibi ter döküyorum.
Çelik Palas'ı geçtik. Sağda Kükürtlü'nün
derin gölgeli ağaçları, ilerliyoruz. Birden
içimde yürüme isteği belirdi. Yürümek
ve birilerinin huzuruna yürüyerek var-
mak! Dolmuştan indim.

Asfalt yoldan yükselen boğucu ve sıcak
hava âdeta gözle görülür hâle gelmiş. Sı-
ğınılacak tek yer servilerin koyu gölgesi.
Ben de öyle yapıyorum. Az ileride, yalnız
başıma sürdürmeyi düşlediğim gezimin
ilk durak yeri var: “Mevlûdî Süleyman
Çelebi Türbesi.” Türbenin çevresi, çelebi

merhuma ihtiram nöbeti tutan serin göl-
geli nâzenin servilerle dolu. ‘Dolu’ sözü
biraz abartılı bir ifade gibi görünüyor
ama olsun, yine de çok yanlış sayılmaz.

Asfalt yolun hışımla fırlattığı hararet
oklarından kurtulmak için hızlanıyorum.
İşte merdivenler! Hemen tırmanıyorum.
Oh!.. Sonunda serin bir yer bulabildim.
Aslında iki serin yer buldum; biri ser-
vilerin, diğeri türbenin gölgesi! Önce
türbeye, dolayısıyla gölgesine yöneldim.
Birden Süleyman Çelebi'nin eşsiz eserini
den birkaç mısra ağzımdan dökülüverdi.

Ey azizler işte başlarınız söze,
Bir vasiyet kılaruz illâ size.

Her ki diler bu duâda buluna,
Fâtîha ihsân ede ben kuluna.

Vasiyetini tuttum, Fatiha'yı okudum. Bir süre Süleyman Çelebi'yi ve devrini düşündüm. Süleyman Çelebi'nin hayatı ve hizmetleri hakkındaki bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. 1359-1364 yılları civarında, yani Orhan Gazi devrinde veya hemen sonrasında doğduğu zannediliyor. Kesin olmamakla birlikte 1422 tarihi, Çelebi'nin ölüm tarihi olarak kabul edilir. Ama bildiğimiz bir şey var, O, hem ikbal hem idbar devrinin insanı, büyük bir aşkın, derin bir imanın şairi idi. Peygamberine duyduğu üstün sevgi ve bağlılıkla altı yüz yıldır ufukları tutan, dillerden düşmeyen eşsiz manzumesini, "*Vesiletü'n-Necât*" adını verdiği *Mevlid*'i yazdı. Çocukluğunda Orhan Gazi'nin kahramanlıklarını; Süleyman Paşa'nın Gelibolu'ya geçişinin, Lala Şahin Paşa, Hacı İlbey ve Gazi Evranos Bey'in Rumeli fetihlerinin destanını dinledi. Sultan I. Murad Hüdavendigâr'la birlikte Kosova zaferlerinin sevincini milletiyle paylaştı. Hüdavendigâr'ı bu son ve büyük zaferinden sonra kaybetmenin hüznünü yaşadı. Yıldırım Bayezid'in yakınında bulundu. Niğbolu zaferi ile gururlandı. İstanbul'u fethetmenin ümidi ile kanatlandı. Ankara yenilgisi ile üzüntüye boğuldu. Karamanoğlu'nun Bursa'yı nasıl tahrip ettiğini gördü, yıkıldı. 'Yok oluyor' denilen bir devletin, Çelebi Sultan Mehmed'in ellerinde yeniden dirildiğini gördü, sevindi. Ulucami'nin imamlığını yaptı. Emir Sultan'ın dostluğunu kazandı, belki de ona mürit oldu. Vefat edince de buraya, hâlâ servilerin serinlettiği bu güzel yere gömüldü. Sevdikleriyle birlikte oldu. Ama en önemlisi altı yüz yıldır sevilmenin, hiç unutulmamanın hazzını yaşadı.

Acı bir klâkson sesi beni düşüncelerimden kopardı. Üç beş adım geriye çekilerek oturdum ve servilerin gölgesine sığındım. Serinlik bana iyi geldi, zihnimi toparladım. Birden *Mehmed Neşrî* merhumun mezarının da burada olduğu aklıma geldi. Ruhunu şad etmek için dudaklarımdan Fatiha dökülürken gözlerim ümitsizce çevrede mezarından bir iz, bir işaret aradı. Heyhat!

Gariptir bu ünlü Osmanlı tarihçisinin adı da tam olarak bilinmiyor. Halil İnalıcık Hoca bir makalesinde Hüseyin b. Eyne Bey olabileceğini söylüyor. Bazı kaynaklarda ise Neşrî, Mevlana Neşrî ve Mehmed Neşrî diye geçiyor. Karamanlı veya Germiyanlı olduğu söylenen Neşrî, tahsilini Bursa'da tamamladı ve uzun yıllar burada ikamet etti. Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid ve Yavuz devri olaylarına şahit oldu ve muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta oturmasından hemen sonra, 1520 veya 1521 yılında vefat etti. Bursa'da Mevlit müellifi Süleyman Çelebi'nin yanına defnedildi. Bursalı Mehmed Tahir'e göre ne yazık ki mezarı yol genişletmeleri sırasında harap oldu. Şu anda onun mezarını göremememizin sebebi

işte bu tahrirattır.¹

Neşrî, ihtişamlı bir devirde dört muhteşem padişah görmüştü. Görmekle, tanımakla kalmadı onları eseriyle tarihe mâl etti. O bunu en önemli eseri olan ve bizim de Bursa gezilerimiz sırasında çok sık başvurduğumuz "*Kitab-ı Cihannüma*" adlı tarih kitabı ile başardı. Mevlana Mehmed Neşrî, bugün hâlâ zevkle okunan ve yararlanılan bu eserini, kendi devrinin olaylarını Türkçe anlatmak için yazdığını belirtiyor. İlk beş bölümünü Fatih Sultan Mehmed'e, Oğuz Han'dan başlayıp kendi zamanına kadar gelen Osmanlı Devleti tarihi kısmını ise 1493 yılında II. Bayezid'e takdim etmişti.

Neşrî eserinde yazılı kaynaklarının adını vermiyor. Ancak Âşıkpaşazâde'nin Tevarih-i Al-i Osman'ı ve bunun da dayandığı Yahşi Fakih menakıbnamesini önemli ölçüde kullandığı anlaşılıyor. Bazı olayları anlatırken Âşıkpaşazâde'nin eserinden kelime kelime nakillerde bulunması buna işaret ediyor. Kitab-ı Cihannüma yazıldığı yıllarda da tanınmış bir tarih kitabıydı. İdris-i Bitlisi, Lutfi Paşa, Matrakçı Nasuh, Âli Mustafa Efendi, Hoca Sadeddin Efendi, Solakzâde ve Müneccimbaşı Ahmed Efendi gibi tarihçiler tarafından kaynak olarak kullanılması bunu gösteriyor.² Neşrî aynı zamanda şairdi ve kitabını yer yer şiirlerle süslemişti. Bir şiirinde şöyle diyor:

Gözlerimden aktı deryalar gibi yaşım benim

Dostlar çok gördü onmadık başım benim

Geçmek için seyl-i eşkimden hayâlin askeri

Bir direkli iki gözlü köprüdür kaşım benim

Mevlânâ Mehmed Neşrî'nin mezarını yok ettik! Tek tesellimiz onun, yazdığı kitapla hâlâ bizimle beraber yaşıyor olması!

Şehirlerde olsun, köylerde olsun servi, bize her zaman mezarlıkları hatırlatır. Mezar ve servi, hep yan yana bulunur. Atalarımız, sevdiklerini bu endamlı ve yıl boyu yeşil kalan ağacın serinliğine emanet etmeyi tercih etmişler. Ve bize, şehrimizin, kasabamızın, köyümüzün hemen yanı başında veya içinde, kolay kolay ortadan kaldırılamayacak yeşil vahalar bırakmışlar. Bu nedenle bizim kültürümüzde mezarlık, yeşillik demektir. Ne yazık ki şehirlerimizdeki bu "*yeşil vahaların*" pek çoğunu ortadan kaldırdık. Bu yok oluştan Bursa da nasibini aldı. "*Deveciler Mezarlığı*", "*Kurdoğlu Mezarlığı*", "*Yeniyer Mezarlığı*" artık yoklar! Bunların yerini bilen bile kalmadı! Hangi şehircilik zaruretleri, hangi sosyo-kültürel baskılar, hangi ekonomik sebepler bizi bunları yok etmeye sevk etti? Doğrusu bilmiyorum!...

Oturduğum yerden sola, "*Hüdavendigâr'a*" doğru baktım ve güzel bir çay bahçesinin müşterilerini beklediğini gördüm. Bu servisiz alanın çevresinde asırlık başka serviler göze çarpıyor. Belli ki bir zamanlar çay bahçesinin yeri de servilikmiş! Daha ileride, yolun alt tarafında Karagöz'ün anıt mezarı var.

Kendime ikinci durak yeri olarak Karagöz'ü seçtim. Bu ikinci hedefime doğru ilerlerken gözlerim hep çevredeki servilere takılıyor. Genç ağaçların yanında yaşlı oldukları bir bakışta anlaşılan ağaçlar da var; kolu kanadı kırılmış, kurumuş, kadit olmuş olanları da var. Bu kadar çok servinin yalnız iki kişiye, Süleyman Çelebi ve Karagöz'e bekçilik ettiğini düşünebilir misiniz?

Kepecioğlu, *Ahmed İlahî*'den bahsederken diyor ki:

"Şeyh Ahmed İlahi: *Nakşibendî tarikatındandır. Fatih zamanında Buhara'dan Bur-*

sa'ya geldi. Defterdar Derviş Efendi, Eski Kaplıca yolunda, Mevlûdî Süleyman Çelebi kabri yanında, Yoğurtlubaba Zaviyesi civarına bu zat için bir zaviye ve cami yaptı. Tasarrufunu bu şeyhe vakfeyledi. Burada halka vaaz ve nasihatle ömrünü geçirdi. Vefatında oraya defnedildi. Fatih namına bir kitap telif etmiştir. Şair ve edip bir zattır.¹³

Demek bir zamanlar burada bir "hazire"⁴ varmış: Yoğurtlubaba veya Ahmed İlâhî Zaviyesi Haziresi. İşte bu serviler bu hazirenin hatırası olarak günümüze geldiler. Artık cami, tekke, zaviye, mezarlık yok! Ne Ahmed İlâhî ve İlâhizâdeler'in, ne Neşrî'nin ne de başkalarının mezarı var! Yalnız serviler; Süleyman Çelebi ve Karagöz'ün mezarı kalmış.

Aklıma, "Yoğurtlu Baba da kim?" sorusu takılıyor.

Geliniz bu hikâyeyi "Yadigâr-ı Şemsi" den öğrenelim: "Aziz-i mezbur, yoğurda mâil olmağla bu nâmla teşhir itmiştir. İsmi nâ-ma'lûm olup mahall-i mezkûrlarda uzletle dem-güzâr iken âzim-i dâr-i karâr ve zâviyesi haziresine vedâ-i rahmet-i Girdigâr olmuştur..." Bu satırlardan anlaşıldığına göre, Yoğurtlu Baba, yoğurdu çok sevdiğinden bu isimle ün yapmıştı. Adı bilinmemekte olup sözü edilen yerdeki zaviyesinde/tekkesinde uzlet hayatı yaşamış ve vefat etmişti. Vefatından sonra zaviyesinin haziresine defnedildi. Devamında özetle şu bilgilere yer veriliyor: "...Yoğurtlu Baba denilen kişinin, Bursa fethinde bulunan kırk abdalardan biri olması

muhtemeldir. Süleyman Çelebi'nin hayatını yazanlar, onun, h. 825 (m. 1421-1422) yılında Yoğurtlu Baba Zaviyesi haziresine gömüldüğünü söylüyorlar..."⁵

Aynı yerde Süleyman Çelebi hakkında da özetle şöyle deniliyor: "Süleyman Çelebi, Orhan Gazi devrinde doğmuş, tahsilden sonra Süleyman Paşa'nın musahibi olmuştur. Daha sonra Yıldırım Bayezid'in divan-ı hümayununun imamı iken Emir Sultan hazretlerine intisab etmiştir. Ulucami'de imamlık yapmıştır. Mevlid-i Şerif'in yazılış sebebi cahil bir vaizin, Hz. İsa'yı Hz. Muhammed Mustafa'dan üstün görmesidir. Bu hizmeti, kâinatın övücü olan Peygamberimiz katında kabul görmüş olmalı ki şimdiye kadar yazılan mevlit kitapları yaygınlık kazanamadıkları halde Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i halkın takdirini kazanmış ve her yerde, her vesile ile okunmuş ve bu arada kendi ruhuna da Fatiha okuna gelmiştir."⁶

Hikâye uzun, yoluma devam etmem ve bir an önce Hüdavendigar'ın huzuruna çıkmam gerekiyor.

Lütufkâr bir sürücünün yavaşlamasını ganimet bilip bir hamlede yolun karşısına geçtim. İşte, Karagöz'ün doğal anıt sayılan servilerle çevrelenmiş anıt mezarı. Karagöz ve Hacivat!.. Acaba devrin sultanı, kültürümüzün ve hayal perdemizin bu iki unutulmaz simasını, yaptırdığı imaretinin inşaat işlerini aksatıyorlar diye idam ettirdi mi? Hiç ihtimal vermiyorum. Hatta mümkün görmüyorum. Bir padişah inşaat

işçileri ile neden ilgilen sin ki! Mimarbaşı var, mimarlar var, ustalar ve kalfalar var. İşçilerle ilgilenmek onlara düşer. Sonra "hayır" niyeti ile cami, medrese, han, hamam yapmak isteyen ve halka hizmet sunmaya çalışan bir sultan, insanları ağlatıyorlar diye değil, güldürüyor ve eğlendiriyorlar diye iki kişiyi neden idam ettirsin? Bunun mantığı yok!... En azından gönlüm beni böyle düşünmeye zorluyor. Aslında bu düşüncede yalnız değilim. Kâmil Kepecioğlu, "Karagöz" hakkında bilgi verirken: "Bursa'dan Çekirge'ye giden yolun kuzeyinde, Mevlit sahibi Süleyman Çelebi'nin mezarının karşı tarafında, "Civcinin Konağı" denmekle maruf eve varmadan sağ tarafta Karagöz namına dikilmiş bir mezar taşı vardı. Yunanlılar zamanında bu taş kırılmış ve hayır sahipleri tarafından bir müddet saklandıktan sonra Bursa Müzesi'ne nakledilmiştir" dedikten sonra düşüncelerini şöyle dile getiriyor: "Bursalılarda, Piriç Hanı yapılırken mas-karalıkla amele-yi oyalayarak inşasını geç bıraktığından dolayı katlolunduğu, babalarından evlatlarına intikal eden rivayet kabilinden ağızdan ağıza intikal etmektedir. Bazıları Piriç Hanı olmayıp Orhan Camii ve bazıları da Ulucami yapılırken derler. Günahı korkan ve esasen cami gibi hayır işi yapan padişahların, bu işlerde kullandıkları amele-yi idam etmeleri akla biraz uzaktır" diyor.

Hepsine rahmet dilemekten başka elimizden ne gelir ki!

Sonunda Eski Kaplıca'ya gelebildim. Karşıda hatırlanmayı ve ziyaret edilmeyi bekleyen İlyas Ali'nin torunu Lâmiî Çelebi'nin mescidi var. Bursa ve Osmanlı kültür tarihinin bu önemli ismini gücendirmek olmaz. Trafiğin yavaşladığı bir an hemen yolun karşısına geçiyorum.

Asıl adı Mahmud olan Lâmiî Çelebi, 1473 yılında Bursa'da doğmuş. II. Bayezid'in defterdarı Osman Çelebi'nin oğlu, Nakkaş Ali b. İlyas'ın da torunudur. Ankara Savaşı'ndan sonra Bursa'yı ele geçiren Timur tarafından Semerkant'a götürülen Nakkaş Ali, nakkaşlık sanatını orada öğrenmiş ve Bursa'ya döndüğünde de Yeşil Cami ve Türbe'nin nakışlarını yapmıştır.

XV. asrın son çeyreği ile XVI. asrın ilk yarısında yaşamış olan Lâmiî Çelebi, Osmanlı Devleti'nin ihtişamlı dönemleri olan Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerini görmüştür. Lâmiî Çelebi, eğitimini Bursa'da tamamlamış ve hayatını Bursa'da geçirmiştir. Gençliğinde Muradiye Medresesi'nde okuyan Lâmiî, daha sonra tasavvufa yönelmiş ve Nakşibendî tarikatına girmiştir. Bundan sonra ömrünü tasavvuf ve edebiyat alanında eserler yazarak, tercümeler yaparak geçirmiştir. Özellikle Molla Cami'nin, Şevâhidü'n-Nübüvve ve Nefehâtü'l-Üns adındaki iki Farsça eserini tercüme etmesi ona "Cami-i Rum" yani, "Anadolu'nun Molla Camisi" unvanını kazandırmıştır. Hüsn ü Dil, Şere-

fü'l-İnsân, Letâifnâme, Maktel-i Hüseyin, Gûy u Çevgân, Ferhâdnâme, Vâmık u Azrâ, Vîs ü Râmin ve Heft Peyker adlı eserleri de vardır. Bizim bu gezi notlarımız bakımından hemen hatırlamamız gereken bir başka eseri ise Bursa'yı tanıtmak amacıyla yazdığı ve "Şehrengîz-i Bursa" adını verdiği mesnevisidir.

Şehrengizler, XVI. yüzyıl başlarında Divan edebiyatımıza girmiş manzum şehir methiyeleridir. Lâmiî Çelebi'nin Şehrengiz'i 638 beyittir. Eserde, Kanuni Sultan Süleyman ve sadrazamı İbrahim Paşa övülmüş, Bursa'da türbeleri bulunan ilk Osmanlı sultanları tanıtılmış, bunların şehzadeleri hakkında bilgi verilmiştir. Yaptırdıkları cami, medrese, imaret ve darüşşifa gibi eserler ile bu eserlere emeği geçenlerin üstünlükleri dile getirilmiştir. Bursa'da yaşamış, medrese ve tekkelerde öğrencilere ve halka hizmet sunmuş ilim adamları anlatılmıştır. Bursa'nın doğal güzelliklerinden, dağlarından, nehirlerinden, sularından, mesire yerlerinden söz edilmiştir. Eserin sonunda padişahın başarısı ve devletin devamı için dua edilmiştir. Lâmiî Çelebi, bir benzeri olmayan bu eserini, Kanuni Sultan Süleyman'ın Bursa'ya gelişi dolayısıyla kaleme almış ve bunu açıkça ifade etmiştir.

Haber aldun ki şehinşâh-ı devrân

Gelürmüş Bursa şehrin ide seyrân

.....

Diyem kimdür sana ol şâh-ı devrân

Yedi iklimde hân Sultan Süleyman

Hüma Hatun'la evli olan Lâmiî Çelebi'nin Mevlânâ Abdullah Çelebi, Derviş Çelebi, İbrahim Çelebi ve Ahmed Çelebi adında dört oğlu, Zeynep Hatun ve Safiye Hatun adında iki kızı vardı. Hisar semtinde, Nakkaş Ali Mahallesi'nde oturuyordu. 1532 yılında vefat etti ve Nakkaş Ali Mescidi haziresine defnedildi.⁸

Lâmiî Çelebi Camii'ne gelince; bu cami bir rivayete göre Lâmiî tarafından 1528 yılında mescit olarak yaptırılmış, ancak sonradan bir minber konularak camiye çevrilmiş. Cumhuriyet döneminde bir ara başka amaçlarla kullanılan cami, altmışlı yıllarda, "Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu" tarafından onararak yeniden ibadete açılmış. Camiye her yanı kapalı son cemaat yerinden girdim. Namaz vakti olmadığından içeride kimse yoktu. İç ölçüleri yaklaşık 7,5x9,5 metre olan dikdörtgen bir ana mekâna sahip camide bir süre oturdum. İçerisi biraz loş görünüyör, bunun sebebi batı cephesi duvarında pencere bulunmaması. Bina kârgir duvarlı, ahşap çatılı ve kiremit örtülü. Kuzeydoğu köşesinde yer alan minare kaidesi de son cemaat yerinin içine alınmış.

Önünden her geçtiğimizde bize çok önemli bir Osmanlı aydını olan banisi Lâmiî Çelebi'yi hatırlatan bu güzel ata yadigârı eserden ayrıldım ve tekrar yolun karşısına geçtim. Yolun alt tarafında

bir zamanlar bir havuzdan ibaretken I. Murad'ın üzerine kubbelerle kapattığı ve erkek-kadın, yoksul-zengin bütün bir halkın hizmetine sunduğu şifa yurdu Eski Kaplıca var. Yukarıda da bir kartal gibi tepeye konan Hüdavendigâr İmareti!...

"Hakkın yardımı ile kâfirler helâk olup gidince, bu taraftan Murad Han Gazi, kâfirlerin bozguna uğramış olduklarını işitti, devlet ile döndü, yine Bursa'ya geldi. Oğullarını sünnet ettirdi, sonra, Yenişehir'de bir imaret yaptı. Postin-Puş dedikleri bir dervişe bir zaviye yapıverdi. Bilecik'te bir cuma mescidi, kendisine Bursa hisarında Saray'da, kapı dibinde bir cami⁹, Kaplıca'da bir imaret, üzerine medrese yaptı."¹⁰

Mehmed Neşrî, Sırp Sındığı savaşını anlatıktan sonra yukarıdaki satırlarla konuyu bitiriyor ve Osman Gazi'nin torunu Murad Hüdavendigâr'ın hayırseverliğini anlatmaya çalışıyor.

Neşrî'nin, "Kaplıca'da..." diye başlayan bu son cümlesindeki Kaplıca, aslında bir zamanlar Çekirge'den Kaplıca diye de söz edildiğini gösteriyor. Yani buradaki Eski Kaplıca veya diğer bir söyleyişle Armutlu Hamamı aynı zamanda bir semti ifade için kullanılmış. Evliya Çelebi de Bursa kaplıca ve hamamlarını anlatırken buradan, "Amma Eski Kaplıca: Gâzî Hudâvendigâr binâsıdır kim bir kubbe-i azîmin ortasında kavî-i İmâm-ı Züfer bir havz-ı kebîri var kim aşren fe-âşrendir" diyerek söze başlıyor. Havuzunu, kurnalarını, halvetlerini, camekânlarını, suyunun ne kadar faydalı olduğunu, hangi hastalıklara iyi geldiğini anlatıyor. Burada yıkananın hayat bulduğunu, vücudunun kulak memesi gibi yumuşadığını, insanın elinin teninde sabun gibi kaydığını söylüyor. Havuza girmenin adabını hatırlatıyor. Buna uymayanların akıbetinin "zâtü'l-cenb marazına mübtelâ olup bir gün füc'eten Allah müsâfirî deyüp mâristâna ve vâdî-i hamûşâna korlar" uyarısında bulunuyor. Hastaneye (mâristan) ve mezarlığa (vâdî-i hâmuşân) gitmek istemeyenlerin uyması gereken şartları da şöyle sıralıyor: Önce havuz kenarına gidip bir güzel abdest alınır, sonra baş sıcak su ile yıkanır, ardından vücuda sıcak su dökülerek alıştırılır sonra ayaklar havuza sokulur, arkasından havuza girilir ve safa edilir, ancak havuzda fazla kalınmaz. Dışarı çıkınca soğuklukta çıplak durulmaz, havlular içinde istirahat edilip ter atılır. Ardından elbiseler giyilir ve "hayât-ı câvidân" bulunur.¹¹

Evliya Çelebi'nin bu hekimâne tavsiyelerine uyuldu mu bilinmez, ama söylediklerini günümüz doktorlarının da öğütlediği bir gerçek!

Bursa'ya ilk geldiğim yıllarda Eski Kaplıca çok sık ziyaret ettiğim yerlerden biriydi. Burası Romalılar zamanından beri biliniyor. Ancak o devirlerde bu günkü gibi yararlanılamamış, üstü açık bir havuz

olarak kalmış. Sultan I. Murad külliyesini bu semte yaptırdıca burayı bir hamam haline getirmiş. 1511 yılında II. Bayezid tarafından soyunmalık bölümü eklenmiş. Duvarlarda taş ve tuğla kullanılmış. Ortasında büyük bir şadırvanı bulunan soyunmalık bölümünü iki tam ve iki yarım kubbe örtüyor. Sıcaklıktan sonra, sekiz sütuna oturmuş yuvarlak kemerlerin taşıdığı üzeri kubbe ile örtülü mekâna geçiliyor. Bu bölümde bir havuz ve aslanagözü var. Kubbelerin üzeri dıştan kurşunla kaplı iken sonradan sökülerek kiremitle kaplanmış. 1980'li yıllarda yapılan son onarımda iki büyük kubbe yeniden kurşunla örtüldü. Bir şifa kaynağı olan Eski Kaplıca, 1984 yılında "Kervansaray Termal Otel"i işletmesi haline geldi. Bu yapılanma halkın Eski Kaplıca'dan yararlanmasını büyük ölçüde azalttı.¹²

Yol kotunun altında kalan Eski Kaplıca'yı bir süre seyretdikten sonra yoluma devam ettim. Amacım Murad Hüdavendigâr'ın türbesini ziyaret etmek. Bir süre I. Murat Caddesi'nde yürüdükten sonra sola ayrılan sokağa saptım. Ne var ki, camiye giden sokağın girişi, sanki ziyaretçiler engellenmek isteniyormuş gibi, park eden arabalarla kapatılmış. Güç hâl ile kendime yol buldum ve gazi, şehit ve hayırsever sultanın huzuruna çıkmak için ilerledim.

Önce caminin karşısındaki türbeye uğramamız ve bu hayırsever sultanı ziyaret

etmemiz gerekiyor. Yalnız yokuş beni yordu, biraz dinlensem iyi olacak! Türbenin önündeki çay bahçesi, sıcaktan bunalan insanlarla dolu! Neredeyse boş yer kalmamış. Sıcaktan mıdır, yoksa hem-civar oldukları sultana saygıdan mıdır bilinmez, herkes yanındaki ile sessiz bir sohbet dalmış. Bir süre dinlenmek düşüncesiyle ben de kendimi bu sessizliğin içine attım. Hazır cami ve türbenin yanı başında oturuyorken külliye hakkında bilgi vermek istiyordum. Ama önce bu güzel hayır eserini yaptıranın kim olduğunu öğrenelim.

Hüdavendigâr Külliyesi'nin banisi olan Sultan I. Murad, 1326'da doğdu. Babası Orhan Gazi, annesi Yarhisar tekfurunun kızı Nilüfer Hatun'dur. Babası onu henüz on iki yaşında iken Bursa Sancak Beyi olarak görevlendirdi.¹³ Rumeli fatihi kardeşi Süleyman Paşa'nın ölmesi üzerine 1357'de Lala Şahin ile beraber önemli bir kuvvetle Rumeli'ye geçti.

Şehzade Murad'ın emrinde Lala Şahin, Evrenos ve Hacı İlbey gibi ünlü komutanlar bulunuyordu. Edirne üzerine yürüdü ve Mayıs 1361'de şehri teslim aldı. Ardından Lala Şahin ile birlikte kuzeyde Filibe doğrultusunda sefere çıktı. Fakat bu sırada Bursa'dan babası Orhan Gazi'nin ölüm haberi geldi (Mart 1362).

Tahta geçtikten sonra üç yıl Anadolu'da kalan Sultan Murad, Eretna ve Karaman

tehdidini ortadan kaldırdı. Ankara Ahileri de kalenin anahtarlarını getirip Murad'a teslim ettiler. Mart 1366'da tekrar Rumeli'ye geçen Sultan, Edirne yakınındaki **Çirmen'i** ele geçirdi.¹⁴ 1369 yılı baharında Bizans'a ait Pınarhisar, Kırklareli ve Vize kalelerini aldı. Bu sırada, Kara Timurtaş Bey, Tunca vadisindeki Kızılağaç Yenicesi ve Yanbolu, Lala Şahin de Samakov ve İhtiman'a karşı akınlar yapıyorlardı.

Sultan Murad'ın Bursa'da bulunduğu bir sırada Sırp ordusunun harekete geçmesi Lala Şahin'i zor durumda bırakmıştı. Lala Şahin, Çirmen'e kadar ilerleyen Sırp'ların karşısına çıktı. Karşılaşma, Hacı İlbey komutasındaki öncü Osmanlı kuvvetlerinin ani bir baskınıyla sonuçlandı (26 Eylül 1371). "*Sırp Sındığı*" adını alan bu zafer, Edirne'yi de büyük bir tehlikeden kurtarmış oldu.¹⁵ Sırp Sındığı zaferini, yeni başarılar izledi. Sonunda Bizans ve diğer Balkan hanedanları I. Murad'a haraç vermeyi kabul ettiler (1372). Böylece Rumeli'de Osmanlı hâkimiyeti iyice güçlendi.¹⁶ Balkanlardaki direnç kırılınca başta Sultan Murad olmak üzere Osmanlı akıncı beyleri bölgedeki şehirleri ele geçirmeye başladılar. Rumeli beylerbeyliğine tayin edilen Kara Timurtaş Paşa, önemli reformlar gerçekleştirdi. Tımar sistemine çeki düzen verdi ve yeni fetihler gerçekleştirdi. Sonunda Bulgar Krallığı Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek zorun-

da kaldı (1376).

Kuşkusuz bu dönemin en can sıkıcı olayı Savcı Bey isyanıdır. I. Murad'ın, muhtemelen Bizans İmparatoru ile birlikte 1372 baharında Rumeli'de bulunduğu sırada, her iki hükümdarın İstanbul ve Bursa'da bıraktıkları oğulları Andronikos ve Savcı Bey aynı anda babalarına karşı isyan ettiler ve 1373 Mayıs başında harekete geçtiler. Savcı Bey Bursa'da kendisini sultan; Andronikos, İstanbul'da kendisini imparator ilân etti. Edirne'de isyanı duyan Murad, Boğaz'ı geçip Bursa'ya yürüdü; Kite Ovası'nda şehzade ele geçirildi.

Haziran 1373'de tekrar Edirne'ye geçen Sultan Murad'ın emriyle Çandarlı Kara Halil Hayreddin, Gazi Evrenos ve Lala Şahin Serez, Gümölcine, Buri, İskeçe, Avrathisar gibi şehirlerin fethine koyulmuşlardı. Bir süre sonra Niş ve Sofya Osmanlı hâkimiyetine geçti. Sofya'nın alınması Makedonya, Sırbistan ve Arnavutluk yolunu açmış oluyordu.

I. Murad, Anadolu beyleri üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmak amacıyla akrabalık bağları oluşturmaya çalıştı. Şehzade Bayezid'i Germiyanoglu Süleyman'ın kızı ile evlendirdi.¹⁷ Süleyman Bey, Bayezid'e çeyiz olarak Karaman ülkesine sınır olan Kütahya, Simav, Emet, Tavşanlı ve Gediz'i verdi. I. Murad da kızı Nefise (Melek) Hatun'u Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'e nişanladı. Hamitoğullarından Göller bölgesindeki Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı satın alma düşüncesinin altında da bu yatıyordu. I. Murad, Rumeli'yi fetih alanı olarak seçmişti. Onu en çok üzen şey Balkanlar'a hâkim olmaya çalışırken başta Karamanoğulları olmak üzere bazı beylerin Anadolu'daki baskaldırıları ve yıkıcı faaliyetleriydi. Onlarla uğraşmak fetihlere sekte vuruyordu.¹⁸

Murad Hüdavendigâr, Anadolu'da işleri yoluna koyduktan sonra 1383'te dördüncü defa Edirne'ye geçmişti. Niş, Epir, Arnavutluk doğrultusundaki akınlara hız verdi. Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa, Pirlpe, Manastır ve İştîp'i aldığı gibi 1383-1385'te Epir bölgesine de akınlar başlattı. Uc bölgesine, Vardar ve Serez ovasına Manisa dolaylarından Yörükler getirtilip yerleştirildi.¹⁹

I. Murad, Tebriz'den Anadolu'ya giren ve Bursa'ya ulaşan kervan yolunun hayatî önemini kavradığından Danışmendiye vilayeti, özellikle Kastamonu ve Amasya ile de yakından ilgilendi. Kastamonu beyi ile akrabalık kurmaya çalıştı. Özellikle güneydeki bazı beylikler üzerinde etkili olduğunu bildiği Memlûk Sultanı Berkük'a elçiler gönderdi (1388).

Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa, Çandarlı Ali Paşa, Lala Şahin ve Timurtaş oğlu Yahşi Bey'in Bulgaristan'da yayılan ve Bosna'ya doğru gelişen fetih hareketleri

1389'da I. Kosova Savaşı ile noktalandı. Osmanlı kuvvetlerinin kesin galibiyetiyle sonuçlanan savaş, ne yazık ki, Sultan Murad'ın şehadetini de beraberinde getirdi.²⁰

Savaş meydanında cenk ederken şehit düşen ilk ve tek Osmanlı padişahı Sultan I. Murad Hüdavendigâr, babası Orhan Gazi'nin yolundan giderek Bursa halkına hizmet için Çekirge'deki bu külliye yapıtırmıştı. Şu anda cami, medrese, zaviye ve türbeden oluşan külliye tam merkezindeyim. Buraya "Hüdavendigâr Külliyesi" denildiği gibi "Çekirge İmaretî" veya "Kaplıca İmaretî" de denilmiştir. Bir zamanlar Bursa'ya uzak bir köy olan Çekirge, külliye inşasından sonra büyümüş ve bir semt hâline gelmiş.

Hüdavendigâr Külliyesi'nin yapım tarihi kesin olarak bilinmiyor. Ancak 1367-1385 yılları arasında yapılmış olduğunu kabul eden sanat tarihçileri var. Vakfiyesine göre Bursa ve çevresindeki pek çok köyün, arazinin, şehrin içinde iki hamamla dükkânların, çevredeki köylerde bulunan bağların, Mudanya Kalesi'nin ve Kurşunlu'nun külliye evkafından olduğu anlaşıyor.

Evliya Çelebi, *Hüdavendigâr Camii*'nden söz ederken, "*Tarz-ı binâsı hiçbir camiye benzemez, gayet musannadır*" diyor. Ayrıca alt katı ibadethane olan binanın üstünde çepeçevre medrese hücreleri bulunduğunu ve mutlaka görülmesi gerekeni güzel bir cami olduğunu söylüyor.²¹ Ünlü tarihçi Hammer, 1804 yılında yaptığı Bursa ve İznik gezisi sırasında Hüdavendigâr Camii'ni de ziyaret etmiş ve ruhanîyet ve ilmin tek bina içinde birleştirilmiş olduğunu vurgulamış. Gerçekten de öyle! İlk defa 1965 yılında gördüğüm bu güzel ve tarihî yapının Osmanlı mimarisinde bir benzeri yok.

Hüdavendigâr Camii, Orhan Camii ile baş-

layan tabhaneli cami geleneğinin devamı niteliğinde bir zaviyeli camidir. Külliye en önemli parçası olan cami, kesme taş ve tuğladan özenilerek yapılmış. Duvarlar yer yer üç metreyi bulacak kadar kalın tutulmuş. Bazı yerlerinde Bizans yapılarından toplanmış devşirme malzeme de kullanılmış. Dışarıdan birkaç basamak merdivenle çıkılan son cemaat yeri iki katlı bir cephe mimarisinin alt kısmı olup beş bölümlüdür. Kemerler kalın ağır pâyelerle taşınmış. Son cemaat yerinden harime girişte önce kare bir mekâna geçiliyor. Bu mekânın iki yanında üst kata çıkan merdivenler ve iki oda bulunmaktadır. Buradan dar bir giriş evvanı ile cami harimine giriliyor. Cami ana mekânı üstü kapalı bir medrese avlusu gibi düşünülmüş ve fenerli bir kubbe ile kapatılmış. Yanlarda açık iki evvan, köşelerde de ikişer oda yerleştirilmiş. Giriş evvanı karşısında oldukça büyük bir evvan daha var. Burası esas namaz yeri olup mihrap, kible yönünde dışarıya taşan bir yuva içine yerleştirilmiş. Evvanların ve tabhane odalarının üstü tonozla kapatılmış.

Caminin üst katı *medrese* olarak düzenlenmiş. Girişin iki yanındaki kapılardan taş merdivenlerle medreseye çıkılıyor. Bu çifte merdivenler, alttaki giriş dehlizinin üstünde bulunan tonozlu bir mekâna açılıyor. Buradan son cemaat yerinin üstündeki beş bölümlü galeriye çıkılır. Bu galeri, ortalarında bir sütunla ayrılmış sivri kemerli beş açıklıkla ovaya bakan harikulade bir manzaraya sahiptir. Pâyelerin aralarında bulunan birer sütun, her kemeri ikiye ayırır. Merdivenlerin başındaki hol bir koridora açılıyor. Üç metreden daha geniş olan bu hol, "U" harfi biçiminde binanın ortasındaki iki mekânı yukarıdan sarar. İbadet mekânı olan büyük evvanın etrafında yaklaşık 80 cm genişliğinde çok dar dehlizler halinde devam ederek mihrabın bulunduğu çı-

kentinin içindeki kubbeli küçük mekânda son bulur. Buradaki bir açıklıktan namaz mekânı görülebilir. Koridorlardan iki yanda olanlar da ortadaki kubbeli mekâna ikişer pencere ile açılır.

Yan koridorların arkalarında, altışardan toplam on iki medrese hücresi sıralanır. Bu hücrelerin dışarıya bakan birer penceresi var. Medrese katına çıkışı sağlayan merdivenlerin iki yanında ise diğerlerinden daha büyük ve önlerinde birer hol bulunan ikişerden dört hücre bulunuyor.

Hüdavendigâr Medresesi Osmanlı tarihi içinde önemli bir öğretim müessesesi olarak görev yapmış, XVI. yüzyıl başlarında “otuzlu” iken 1652’de “altmışlığa” kadar yükselmiştir. Müderrisleri arasında Molla Gürani, Zenbilli Ali Efendi, Tacizâde Cafer Çelebi gibi ünlü kişilerin adlarına rastlıyoruz.

1855 depremi sırasında zarar gören Hüdavendigâr Külliyesi, II. Abdülhamid döneminde tamir edilmiştir. Tamir kitabesi 30 Ağustos 1904 tarihini taşıyor.

Biraz sonra ziyaret edeceğimiz *türbeye* gelinece; I. Murad’ın türbesi caminin önünden geçen yolun sağında, ovaya hâkim bir set üzerinde yer alıyor. Sultan Murad, 1389’da Kosova savaşında şehit edilince iç organları çıkarılarak hemen oracıkta yapılan türbeye gömülmüş, cesedi de Bursa’ya getirilerek defnedilmiş ve üzerine işte bu türbe yaptırılmıştır.

Kare planlı türbenin üstü kubbe ile kapatılmış. Genişçe bir dehliz ortada sütunlarla bölünmüş merkezî alanı dört taraftan kuşatıyor. Dehlizin üstü beşik tonozla örtülmüş. Türbenin tam ortasında Murad Hüdavendigâr’ın piriç bir parmaklıkla çevrilmiş sandukası yer alıyor. Bir yanında torunu Süleyman Çelebi’nin, diğer yanında Yıldırım Bayezid’in çocukken ölen oğlu Musa Çelebi’nin sandukaları vardır. Duvarın önündeki dehlizdeki beş kabirden üçü I. Murad’ın oğlu Yakup Çelebi’ye, Süleyman Çelebi’nin oğlu Orhan’a ve II. Bayezid’in oğlu Şehzade Mehmed’e ait. Diğer ikisinin sahipleri bilinmiyor. Türbeyi ziyaret etmiş olan yabancılar, burada Hüdavendigâr’ın zırhı ile şehit edildiği sırada üstünde bulunan kanlı gömleğinin muhafaza edildiğini bildiriyorlar. Hammer de 1804’te bunu gördüğünü yazıyor. Ancak şu anda, şehit padişahın bu emanetlerinden eser yok!

Caminin sağında “L” harfi biçimindeki bina külliyeinin *aşevi/imaretidir*. Binanın uzun kolu caminin yan duvarına paralel olarak uzanır. Ortasında bir avlu var. Kapısı üstündeki kitabede, II. Abdülhamid’in 1 Eylül 1906’da bu imareti “tecdiden” inşa ettirdiği belirtilir. Üstü çatı ile örtülü ve içinde beş ocak yeriyle bacalar olan bina çok harap durumda iken 1976-1978 yıllarında tamir edildi, bir süre öğrenci yurdu olarak kullanıldı ve daha sonra emniyet

birimlerine tahsis edildi.

Hüdavendigâr Külliyesi'nin son parçası caminin sol tarafında bulunan, halk arasında Girçik Hamamı/Bekâr Hamamı adıyla tanınmış küçük kubbeli binadır.²²

Yeteri kadar dinlendik. Artık sıra Hüdavendigâr'ı ziyarete geldi. Açık türbe kapısından içeri girerken genç bir anne ile henüz sekiz-on yaşlarındaki oğlu türbeden çıkıyorlardı. Acaba bu ziyaret onlara ne kazandırdı? Hüdavendigâr'ın huzurunda neler hissettiler? Şu kapıdan sessizce çıkarken neler düşünüyorlar? Zihnimde bu sorular, içeri girdim. Türbe bomboş! Benden başka kimse yok. İnsanda, bir adım ötesinin başka bir dünya olduğu hissini uyandıran bu esrarlı mekâna derin bir sükûnet hâkim. Tam "Gazi Hünkâr'a okuduğum Fatiha'yı bitirmiştik ki kubbeden mi yoksa Kosova ufuklarından mı yankılandığını anlayamadığım şu duayı duyar gibi oldum:

"Allahım, efendim, mevlâm! Bunca defa katında duamı kabul ederek, beni mahrum eylemedin, yine benim duamı kabul eyle. Bir yağmur vererek, bu karanlığı ve tozu kaldır, dünyayı nurlu kıl, tâ ki, kâfir ordusunu gözümle görerek, karşı karşıya cenk edelim.

Ey Allahım, mülk ve kul senindir, sen kime istersen verirsin. Ben de bir naçiz, âciz

kulunum. Benim fikrimi ve sırlarımı sen bilirsin. Benim gayem, mülk ve mal değildir. Buraya kul, cariye için gelmedim. Hemen, halis ve muhlis senin rızanı isterim.

Ya Rab, beni bu Müslümanlara kurban eyle, tek bu müminleri kâfir elinde mağlup ederek, helâk eyleme. Ey Allahım, bunca nüfusun katline beni sebep eyleme. Bunları mansur ve muzaffer eyle. Bunlar için ben canımı kurban ederim, tek sen kabul eyle. İslam askeri için ruhumu teslime (ölüme) razıyım, tek bu müminlerin ölümünü bana gösterme.

Allahım, beni civarında misafir ederek, benim ruhumu, müminlerin ruhuna feda kıl, beni ilk gazi kıldın, bugünü son şehitlik günü kıl."²³

Duyduklarım ile kendimden geçtim. Belki vücudum hâlâ türbede idi ancak ruhumla başka bir diyarda, başka bir devirde olduğumu hissediyordum. Henüz "Gazi" olan Murad Hüdavendigâr'ı, Kosova sahrasında, çadırının içinde ölgün bir mum ışığında secdeye kapanmış, gözleri yaşla dolu olarak görüyordum gibiydim. Kendi kendime, "Demek kahramanlık asrının şehit sultanı milleti için böyle dua etti ve kabul olunan duası onu şehitlik mertebesine yüceltti öyle mi?" diye mırıldandım. Sonra derin bir düşünceye daldım. Hayal ile hakikat arasında gezinirken arkamdan fısıltı halinde bir ses, bana: "öyle!" dedi. Bu sesi tanıyordum. Yanında bir başkasının bulunmasını

da dileyerek arkama baktığımda Bursa gezilerimin iki sadık rehberini görür gibi oldum, içim aydınlandı. Konuşan Mehmed Neşrî idi.

Gülen gözleri ile uzun uzun bana bakan Neşrî: "Berhudar ol, oğul! Fatiha'nı aldım. Mezarıma gelince, onu çoktandır ben dahi bulamaz oldum" dedi. Ben, geçmişimizi destansı bir anlatımla bize aktaran bu iki tarihçi ile yeniden beraber olmanın sevinci içinde iken Âşıkpaşaoğlu, gözleri Hüdavendigâr'ın sağındaki bir mezarda, kelimelerin üzerine basa basa ve hüzünlü bir sesle şöyle mırıldanıyordu: "Ondan sonra, Bayezid hazır. Sancak dibine koydular. Yakup Çelebi tarafı da düşmanı kırmıştı. Geldiler: "Gel, baban seni ister" dediler. Gelince onu dahi babası gibi ettiler. Oğluya götürdüler. Onları yerli yerine yetirdiler. Ve ol gece askere ızdırap düştü..."²⁴

Yaşlı tarihçi bir cümleyi tekrar edip duruyordu: "Ve ol gece askere ızdırap düştü... Ve ol gece askere ızdırap düştü..." Belli ki sevinmesi, bayram etmesi gereken askerler büyük sultanın şehadetinden ve üç beş saat önce düşmanı kırıp geçiren Şehzade Yakup'un katlinden dolayı büyük bir üzüntüye kapılmış, zaferin sevincine erememişlerdi. Derviş Ahmed o ânı Yakup Çelebi'nin mezarına bakarak yeniden yaşıyor gibiydi.

Acaba Hüdavendigâr "Sahrâ-yi Kosova"da duasını yaparken ciğerparesi oğlu Ya-

kup'un da 'milleti için feda edilerek' arkasından ebediyet âlemine uğurlanacağını biliyor muydu? Cansız bedenlerinin aynı gün Bursa'ya getirilerek bu güzel türbeyle defnedileceklerini hissetmiş miydi?

Kosova Zaferi'nin büyük sultanı, mağdur, maktul, mazlum ve şehit şehzadesi Yakup Çelebi ile tam altı yüz on beş yıldır koyun koyuna burada yatıyor. Mümkündür ki onun aziz ruhu, tam altı yüz on beş yıldır sevgili oğlunu, kahramanlıkları için başını sıvazlayarak tebrik, uğradığı mağduriyetten dolayı da teselli ediyordu.

Yakup Çelebi ve uğradığı akıbet, insana, ister istemez Savcı Bey'i hatırlatıyor. Savcı Bey!... Murad Hüdavendigâr'ın büyük imtihanı!... Osman Gazi Türbesi'ne gidenler bilirler ki büyük sultanın yanı başındaki mezarlardan biri oğlu Alâeddin Paşa'ya, bir diğeri de Savcı Bey'e aittir. Savcı Bey, Osman Gazi'nin torunu Kosova şehidi I. Murad Han'ın oğludur. Alâeddin Paşa ve Savcı Bey! Fedakârlığın ve hırsın unutulmaz iki siması! Bu iki Osmanlı şehzadesinin burada yan yana yatmaları ne büyük tezat! Bir kenara çekilerek tahtı kardeşi Orhan Gazi'ye bırakan ve gerçekten büyük bir fedakârlık örneği gösteren şehzade Alâeddin'i, bu tavrından dolayı, "toplaman azizler 'aferin' etmişlerdi".²⁵ Mutlaka Osman Gazi de kendi yoldaşları "azizler" gibi yanı başında yatan bu vefakâr ve fedakâr oğluna "aferinler etmekte" ve alnından öpmektedir. Taht için babasına isyan eden, ikbâli için düşmanla birlik olan, Gazi Hünkârı, devletin bekası, milletin birlik ve dirliği ile öz oğlunun idamı arasında karar vermeye zorlayan ve hiç kuşkusuz ona sonsuz acılar yaşatan Savcı Bey, galiba korkup kaçtığı babasından sonra nazlanıp sığınabileceği tek kişi olarak büyük dedesi Osman Gazi'yi görmüş ve "Gümüslü Kümbet"te onun kanatları altına sığınmış!

Bu tür garip tecellileri 'Osmanlı tarihinin dibacesi' olan Bursa'da görmek, tarihi yeniden yaşamak her zaman mümkündür. Benimle birlikte derin düşüncelere dalan bu geçmiş zaman ziyaretçilerine dönerek: "Üstatlar, Âl-i Osman'ın hikâyesini verdiğiniz tarihlerinizde Savcı Bey'den hiçbir bahis yok, sebebi ne ola ki!" dedim. Sustular. Anladım ki üzeri küllenen eski yaraları deşmek ve kanatmak istemiyorlardı. O iman ve kahramanlık asırlarının parlak sayfalarını, üzerlerine üç beş damla kan akıtarak kirletmek hoşlarına gitmiyordu. Cevapsız kalan bu sorudan mıdır yoksa Hüdavendigâr'ın, üzerinde medrese bina eylediği camisinden yükselen ikindi ezanının çağrısına uyduklarından mıdır bilinmez, birden bire kayboldular. Ben de beni kendime getiren ezanın çağrısına uyarak türbeden çıktım ve camiye doğru yürümeye başladım.

Caminin kapısından içeri girdiğimde beni, dışardaki sıcağa inat, serin, ferahlatıcı ve uhrevi bir hava karşıladı. Mihraba doğru ilerledim. Saf tutmuş müminler arasında gözlerim beyhude bu iki eski zaman ziyaretçisini aradı.

Namazdan sonra hemen dışarı çıktım. Son cemaat revakında kendime uygun bir yer bularak camiden çıkanları gözlemeye başladım. Sokağa adımını atan herkes, Hüdavendigâr'ın türbesine dönüyor, ellerini açıyor ve onun aziz ruhuna Fatih okuyordu. Gıpta ile: "Altı yüz on beş yıldır her gün beş vakit namazdan sonra, onlarca hatta yüzlerce mü'minin Fatihasına sahip olmak ne saadet, ne hoş bahtıyarlık ve ne büyük devlet!" dedim.

Dostlarım yine ortalıkta görünmüyorlardı. Acaba üst katta, medresedeki talebe hücrelerinden birinde mi yoksa başka bir dünyada mı saf tuttular? Kırklara karışıp onlarla mı Şehit Sultan'a Fatih okuyorlar?

Kim bilir!...

Temmuz 2004 - BURSA

(BBB. Bursa Gezileri Kitabı'ndan alınmıştır)

Dipnotlar:

1 Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, III, 150; Abdülkadir Özcan, "Neşrî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2007, XXXIII, 20-21.

2 Kâmil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, haz., Hüseyin Algül - Osman Çetin - Mefail Hızlı - Mustafa Kara - M. Asım Yediyıldız, Bursa 2009, III, 296-297; Abdülkadir Özcan, "Neşrî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2007, XXXIII, 20-22.

3 Kâmil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, Bursa 2009, I, 92.

4 Hazîre; cami, tekke, türbe vb. yerlerin çevresinde bulunan mezarlıklara denir.

5 Mehmed Şemşeddin, Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsi I-II, (Haz. M. Kara-K. Atlansoy), Bursa, 1997, s. 597.

6 Mehmed Şemşeddin, age, s. 597-598.

7 Kâmil Kepecioğlu, age, III, 38-39.

8 Kâmil Kepecioğlu, age, III, 98-99; Murat Yurtsever, "Lâmi'î Çelebinin 'Bursa Şeh-rengizi'nde Mekân Tasvirleri", U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 2, cilt 2, 1987, s. 243-252.

9 Şehadet Camii

10 Mehmed Neşrî, Neşrî Tarihi, Haz. M. A. Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, I, 100.

11 Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi, haz. Zekeriya Kurşun - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, İstanbul, 1999, s. 17.

12 Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1983, III, 347-348.

13 Mehmed Neşrî, age, I, 161-164.

14 Halil İnalçık, "Murad I", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2006, XXXI, 156.

15 Halil İnalçık, agmd, s. 157-158.

16 Halil İnalçık, agmd, s. 158.

17 Âşıkpaşaoğlu, Âşıkpaşaoğlu Tarihi, nşr., Atsız, İstanbul, 1970, s. 62-64; Halil İnalçık, agmd, s. 159.

18 Mehmed Neşrî, age, I, 105; Halil İnalçık, agmd, 163. (Karamanoğlu Alaeddin Bey Osmanlı topraklarına girince); "Gazi Murad Han bunu duyarak, üzüldü, devlet âyânını, saltanat erkanını topladı ve "şu ahmak zalimin yaptığı işleri görün: Ben Allahu Teala yolunda din gayreti ile çalışarak ülkemi bırakıp, bir aylık yol kâfir içine gideyim, gece ve gündüz ömrümü gazaya sarfetmek için niyet edeyim, yiyip içmeyi terk edeyim, belâ ve mihneti seçeyim, o gelsin, bir bölük mazlum Müslümanların üzerine düşsün, yağma etsin, incitsin. Ey gaziler, bu zalimleri nasıl edeyim? Beni gazadan men ederek, bana Müslümanlar üzerine kılıç sallamak kötü işini işletir. Eğer vazgeçip cihâd ve gaza ile meşgul olursam, Müslümanlar zalim eline düşerler, eğer üzerine varırsam, gaza kılan gazilerin kılıçlarını Mü'minlerin üzerine döndürmek lâzım gelir" diye hayli tereddüt etti..." (Mehmed Neşrî, aynı yer)

19 İ. Hakki Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I, 179-181.

20 İ. Hakki Uzunçarşılı, age, I, 252-257; Halil İnalçık, agmd, s. 162.

21 Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi, haz. Zekeriya Kurşun - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, İstanbul, 1999, s. 17.

22 Semavi Eyice, "Hüdavendigâr Külliyesi", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1998, XVIII, 290-295.

23 Mehmed Neşrî, age, I, 137.

24 Âşıkpaşazâde, Tevarih-i Âl-i Osman, İstanbul, 1332, s. 63-64.

25 Mehmed Neşrî, age, I, 74.

İpek şehrinde ipeğe adanan bir ömür

Çin'den başlayan tarihi İpek Yolu'nun Asya'daki son durağı olan Bursa'da üç kuşaktır geleneksel aile mesleği olan ipekçiliği yaşatmaya çalışan, 1991 krizinin ardından fabrikasını Özbekistan'a taşıyıp, 12 yıl sonra orada da yaşanan krizin ardından Bursa'ya dönen Mehmet Ünal, ipek tutkusunu şimdilerde Bursa Büyükşehir Belediyesi ile yaşıyor.

► İZLEMEK İÇİN
QR KODU TARATIN

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından kente kazandırılan Umurbey İpek Üretim ve Tasarım Merkezi'nin üretim sorumlusu olan Mehmet Ünal, çocukluğunda başlayan ipek sevdasını ve ipeği yeniden Bursa'nın bir markası haline getirebilmek için Büyükşehir Belediyesi ile hayata geçirdikleri çalışmaları konuştuk.

İpekle nasıl tanıştınız?

İpek ailemizin geleneksel mesleği. Üç kuşaktan beri aynı işi yapıyoruz. 150 yıldan beri ailem bir fiil ipeğin içinde. Ailemizden gelen bir bağ var. Tabi 1991 krizine kadar her şey güzel gidiyordu. Diğer ipek fabrikalarının içinde bizim de bir yerimiz vardı, o şekilde imalat yapıyorduk. Tabi çok güzel anılarım var. Koza Han'da çok kaliteli bir esnafın içinde büyüdüm. 1991 yılında askerden geldikten sonra kriz patlak verdi. Köylü dut ağaçlarını kökünden söktü, ipek fabrikaları iflas etti. Sebebi de Gümrük Birliği'ne giriyor diye ipeğin üzerinde olan fonların kalkmasıydı. Sonuçta ipek bitti. Ama bazı meslekler var ki damarın içinde aşkla, sevdıyla geziyor. İpek de bizim için öyle bir şey.

İpek bitince ne yaptınız?

Buradaki fabrikayı söktük. Kapanan fabrikaların da birçok kullanmadıkları, lazım olmayan makinelerini satın aldık, Özbekistan'a götürdük. 1993 yılında şalteri açtığımızda o fabrikada 1100 kişi çalışıyordu. 12 sene kaldım orada. 12 sene sonra Özbekistan'da da kriz olunca aradaki fabrikayı kapatıp, gerisin geri Türkiye'ye geldik. Birkaç yıl başka işlerle uğraştım. Hayatımın en kötü günlerini o zaman yaşadım. Çünkü sevmeden yaptım. Dünyanın en mutlu insanları, işlerini severek yapan insanlardır. Çünkü sabah evden kalkıp da işe gelirken mutlu geliyorsanız, akşam da eve mutlu gidiyorsanız dünyanın en mutlu insanı sizsinizdir. Yaptığınız işin önemi yoktur. Zaten severek yaptığınız iş, mutlaka başarıya ulaşacaktır. Bir dernek kurduk, ipek sevdalıları arkadaşlarımızla. İlk festivalleri yaptık. Ondan sonra belediyemizle ortak çalışmaya başladık, derneğimizle beraber. Sonra Bursa Büyükşehir Belediyemiz de Allah razı olsun kaybolmaya yüz tutmuş bir mesleğin, tarihin karanlık sayfalarına gömülmesine mani oldu. Elinden gerçekten tutup, bütün birimleri seferber olup, bunu el birliğiyle gün yüzüne çıkarttık.

İpek sizin için ne anlam ifade ediyor?

Özbekistan'da iken Asya'da gitmediğim şehir, kasaba kalmadı. Bu gezilerden bir tanesinde konsolosluktaki arkadaşlarla Hindistan'a gittik. Dediler 'falanca köyde geleneksel yöntemlerle ipek imalatı yapılıyor'. Beni mutlaka götürün, göreyim dedim. Köye girdiğimizde birçok evde ipek imalatı yapılıyordu. Bizim bildiğimiz tepme mancınık sistemiyle. Eski bir ev, kapısı açık. Yaşlı bir amca tepme mancınının başına geçmiş, tek başına ipek çekiyor. Normalde bizde tepme mancınıkta iki kişi çalışır, biri kozayı uçlandırır, diğeri de ipeği işler. Amca'yı öyle görünce, dayanamadım. Ceket çıkardım, kolları sıvadım, amcanın karşısına geçtim. İngilizcem azdır. Amca da hiç Türkçe yok, İngilizce yok. Dil yok, konuşmadık, hiçbir şey yapmadık. Hemen kamçı süpürgesini aldım. Kozaları uçlandırıp, amcaya vermeye başladım. Tabi boynumda kravat amca şaşırdı. Bir yüzüme bakıyor bir yaptığım işe bakıyor. 5-6 dakika içinde alıştı. Sonra yer değiştirdik. Aramızda yine konuşma yok. Bu kez o uçlandırıyor ben ip işliyorum. Çark doldu. Beraber çarkı çıkarttık. Bir tura yaptık eline verdim, o tura yaptı bana verdi. Çarkı yerine koyduk. Amca boynuma sarıldı, ağladı. Bende ağladım tabi, dayanamadım. Yani ipek ve kültür dediğiniz zaman orada konuşmadan birbirimizi anlayıp, gözyaşı dökmemiz bizim için çok önemli.

Büyükşehir'le nasıl bir yol izlediniz?

Osmanlı böyle stratejik ürünlerini hiçbir zaman kayıt altında tutmamıştır. Hep bunu usta çırak ilişkisiyle, ahilik çerçevesi

içerisinde geleneksel olarak aktarmıştır. İpek de öyle. İmalatından sonuna kadar bütün aşaması kayıt altında yok. Bütün kayıt, hafızanın içindeydi. Yani biraz daha geç kalsaydık, hafızayı kaybetseydik, bu nesli kaybetseydik ipeği komple kaybedecektik. Belediye ile ilk başladığımızda bu yöne yönelmemiz lazım, hafızayı kurtarmamız lazım dedik. Sonra Muradiye İpek Fabrikası'nı meydana getirdik. İçine makinelerini kurduk. Çıkarttığımız ürünlere nitelik kazandırmaya başladık. Ürünleri yurt dışına da götürüyoruz, ülke içinde fuarlara götürüyoruz, festivallere götürüyo-

ruz. İnanılmaz ilgi görüyor. Geçmişte nasıl ki Osmanlı'nın saraylarını, çevre ülkelerin saraylarını süslüyorsa Bursa ipeği, bugün yeniden o kralların saraylarını süslemeye başladı. Tabi işin başındayız daha. İlk giden ürünümüz Katar prensinin sarayına gitti. Oraya ipek halılar gönderdik. Hatta ailesinin kurduğu mescit varmış. İpek halılar çok hoşuna gitti. Mutlaka ipek halının üzerine bizim mescidimizi yansıttı dedi. Şuan onun çalışmasını yapıyoruz. Herhalde 6 ay içinde falan hazırlayıp, göndereceğiz.

Fabrikaya ilk girdiğinizde neler hissettiniz?

İpek fabrikasının kendine has bir kokusu vardır. Hiçbir şeye benzemez o koku. Fabrikanın sabah beşte açılması lazım çünkü buhar kazanının yanması lazım, buharın toplanması lazım. İşçiler gelene kadar tavalardaki suyun ısınması lazım. Muradiye ipek fabrikası kurulduğunda, o fabrikanın kapısından içeriye girip de o kokuyu ciğerlerime çektiğimde sanki bir köşesinden babam, bir köşesinden dedem yürüyüp, geliyormuş gibi geliyor. Dedim ya ipek bizim damarlarımızın içinde geziyor.

Tüketici ipeği tanıyor mu?

İpek naif bir ürün. İpeği tanııyoruz. Bugün tanıyan, ipeğin ne olduğunu bilen insanlar 70 yaşın üstünde. Ama yeni nesil ipeği tanımıyor, bilmiyor. Elimizden geldiği kadar bunu tanıtmaya çalışıyoruz. Kızmasınlar bana hiçbir anne baba. Biz kavanoz bir nesil yetiştiriyoruz. İnternete bağımlı, dünyadan haberi olmayan bir nesil yetiştiriyoruz. Ben buna üzülüyorum. Mesela 10 tane babaanne eşarby yapacağız. Bunun için bizim 30 kilogram yaş kozaya ihtiyacımız var. 30 kilogram yaş kozayı meydana getirebilmemiz için o böcek kolonisine tam 500 kilogram dut yaprağı yediriyoruz. Keçiden daha fazla yiyor. 500 kilogram dut yaprağını toplayabilmemiz için 45 tane 4 yaşın üstüne çıkmış dut ağacına ihtiyacımız var. Şimdi bir hayalini kurun. 10 tane eşarp yapacaksınız sonuçta ama 45 tane ağaca bir yıl boyunca bakıyorsunuz, gübreliyorsunuz, buduyorsunuz, suluyorsunuz. Vakti geliyor, kozaya bir ay geceli gündüzlü bakıyorsunuz. İpeği imal ediyorsunuz, büyüyorsunuz, boyuyorsunuz. Boyadıktan sonra dokumaya alıyorsunuz. Neticede 10 tane eşarp çıkıyor. Şimdi bu eşarp Koza Han'da kalıp da 20 liraya satılmaz. O bir kere ipek değil, atın kenara onu.

İpek neden önemli?

Tabi kültürümüzün en naif temsilcisinden bir tanesi ipek. Bir medeniyetin zenginliğini ortaya koyan bir zanaattır, kültüredir. Eğer biz kültürümüzü kaybedersek, yarın

her şeyimizi kaybederiz. Bu çok tehlikeli. Biz gelecek kuşağa, yaşayan zanaatları, öğrenmesin, yapmasın önemli değil ama bilsin. Kokusunu alsın, ellesin, dokunsun. Kültürümüzü yaşatmazsak, onlara göstermezsek bu çocuklar büyüdüğü zaman onların savunma içgüdüleri gelişmeyecek. Neyi savunacak. İnsan sevmediği şeyi savunamaz ki. Sevmesi lazım, yaşaması lazım. Bu toprağın üzerinde neyin yaşadığını bilmesi lazım. Bu toprak istediği kadar mavi olsun, istediği kadar yeşil olsun eğer üzerinde bir kültür yaşamıyorsa, o kuru bir toprak parçasıdır başka bir şey değildir.

Dışarıdan nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Dışarıda 'Belediye ipek halı dokutuyor-muş' dendiğinde, insanlar hemen "İki üç tane tezgah koydular bunun da reklam yapıyorlar" diyorlar. İnsanların buraya geldiklerinde ilk yaklaşımı bu yönde oluyor.

Ama buraya gelip ne yaptığımızı anladıklarında, dağ yöresinde 16 tane atölyemiz olduğunu, 400 tane halı dokuyucumuz olduğunu duyduklarında şaşıyorlar. Çünkü devasa bir fabrika oluşturduk aslında biz el sanatıyla ilgili. Bu noktaya nasıl taşıyabildiniz diyorlar. Basit bir proje gibi görünüyor ama işin içine girdiğiniz zaman o kanallar öyle farklı yerlere gidiyor ki. Mesela dağ yöresinde kadınlarımız aylarca çalışıp, bir ürün elde ediyorlar. Onun parası ellerine geçtiği zaman gözlerinde ışıltıyı görmemiz lazım. Ayaklarında da naylon terlik, parayı alır almaz postane koşuyorlar. Parayı gönderdikleri kişi ise ya hudut boylarında bekleyen bir askerimiz, ya da gurbette üniversite okuyan bir öğrenci. Yani işin ucu o kadar farklı yerlere gidiyor ki. Düşünün o öğrencinin yerine kendinizi koyun. Anneniz ya da ablanız aylarca ilmek ilmek halı dokumuş. O alın terini size gönderiyor. Ben o öğrenci olsam mesela sigara içiyorsam o paraya sigara dahi alamam, dokunur çünkü bana. Bu projenin toplumun nerelerine dokunduğunu siz hayal edin.

Başarınızın sırrı nedir?

Yurt dışına satılan bir hammad-demiz var ona sahip çıkıyoruz şuan. Kaybolmaya yüz tutmuş bir meslek var onu yeniden ayağa kaldırdık. Yeniden eski günlerine kavuşturmaya çalışıyoruz. Yılmamak lazım, vazgeçmemek lazım, azimli olmak lazım. Eğer yılmazsanız, sevecek yaparsınız başaramayacağınız hiçbir şey yok bu dünyada. Ben tek başına hiçbir şey yapmadım. Bursa Büyükşehir Belediyesi buna sahip çıkmasaydı, özellikle ekip önemlidir. Ekipteki arkadaşlarımız güçlü olmasaydı buna inanmasaydı ben hiçbir şey yapamazdım tek başına. Kaybolmaya yüz tutmuş bir mesleği, elinden tutup yeniden gün yüzüne çıkarttığı için koruduğu için Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne minnettarım. Çok çok teşekkür ediyorum. Bunun yanında da tüm çalışan arkadaşlarım gerçekten çok büyük emek sarf ediyorlar. Gecelerini gündüzlerine katıyorlar. Asıl alkış onların, onlara çok teşekkür ediyorum.

Dünden Kalanlar

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından son 3 ayda hayata geçirilen projeler, kentin sosyal ve kültürel hayatına renk kattı. Düzenlenen kültürel ve sanatsal etkinlikler toplumun tüm kesimlerini kucakladı.

İnsanlığın Kırmızı Çizgisi Kudüs

İnsanlık tarihi kadar eski ve köklü bir geçmişe sahip olan Kudüs'ün her yönüyle ele alındığı 'İnsanlığın Kırmızı Çizgisi: Kudüs Sempozyumu' ve II. Abdülhamid Han'ın Kudüs fotoğrafları sergisinin açılışı, Tayyare Kültür Merkezi'nde vatandaşların yoğun katılımıyla gerçekleştirildi.

IRCICA arşivlerinden ve Sultan II. Abdülhamid albümlerinden seçilmiş 'Tarihi Fotoğraflarla Kudüs' sergisi, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alinur Aktaş ile Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yusuf Ulcay tarafından açıldı. Başkan Aktaş ve Ulcay, sergiyi gezerek, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Genel Direktör Danışmanı Mustafa Şahidi Örnek'ten fotoğraflarla ilgili bilgiler aldı. IRCICA Genel Direktör Danışmanı Mustafa Şahidi Örnek, günün anısına, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alinur Aktaş, Prof. Dr. Yusuf Ulcay ve Sempozyum Düzenleme Komitesi Başkanı Prof. Dr. Mefail Hızlı'ya 'Kudüs' kitabı takdim etti. Başkan Aktaş da Örnek'e Bursa'ya özgü değerlerden Yeşil Türbe'nin çinisini hediye etti.

Akademisyenlerden Kudüs analizi

Açılışın ardından Prof. Dr. Tevfik Yücedoğru'nun başkanlığını yaptığı oturumda Prof. Dr. Mefail Hızlı, 'Kudüs'te Osmanlı Vakıfları', Dr. Sezai Sevim, 'Osmanlıların Kudüs'e Vefası ve Vedası', Dr. Şevket Yıldız 'Bir İslam Şehri Olarak Kudüs' ve Doç. Dr. Eldar

Hasanoğlu 'İsrail Ulus Devleti Yasası ve Teolojik Dayanakları' konularında çalışmalarını katılımcılarla paylaştı. Sempozyumda, Türkiye'nin farklı üniversitelerinden konunun uzmanı 22 akademisyen gün boyunca Kudüs'ü farklı boyutlarıyla anlattı.

Bursa sevdalısı 'Milli Şair'e vefa

Bursa'nın işgaline çok üzülen ve meclis kürsüsüne siyah örtü örtülmesinden etkilenerek 'Bülbül' şiirini yazan Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'un, şiiri kaleme aldığı Tacettin Dergahı'nda, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından anlamlı bir etkinlik düzenlendi. Mehmet Akif Ersoy'u doğumunun 145. ölümünün ise 82. yılında anmak için gerçekleştirilen törene; Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alinur Aktaş, Bursa milletvekilleri Osman Mesten, Müfit Aydın, Zafer Işık, Atilla Ödünç, Vildan Yılmaz Gürel ve Emine Yavuz Gözgeç, Bilecik Milletvekili Selim Yağcı, Balıkesir Karesi Belediye Başkanı Yücel Yıldız ile Mehmet

Akif Ersoy'un torunu Selma Argon ve Ersoy'un yakın arkadaşı Hasan Basri Çantay'ın yeğeni Latif Çantay da katıldı. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alinur Aktaş, Tacettin Dergahı'na bağışlanmak üzere hazırlanan 'Bülbül' şiirinin el yazması tablosunu Mehmet Akif Ersoy'un torunu Selma Ersoy Argon'a hediye etti.

Tiyatro aşkı engel tanımadı

Bursa Kent Konseyi Engelliler Meclisi tarafından düzenlenen tiyatro atölyesine katılan engelli bireyler, Tayyare Kültür Merkezi'nde 'Güllü Gelin' adlı oyunu sahneye koydu.

Bursa Kent Konseyi bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Engelliler Meclisi tarafından '3 Aralık Dünya Engelliler Günü' etkinlikleri kapsamında engelli bireylerin sahnelediği 'Güllü Gelin' adlı oyun büyük beğeni topladı.

Hasan Kallımcı'nın yazdığı, Fatih Kasap'ın yönettiği oyunu çok sayıda vatandaşla birlikte, Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanvekili Zehra Sönmez, Bursa Kent Konseyi Başkanvekili Şuayip Toprak, Bursa Kent Konseyi Genel Sekreteri Murat Başlar ve Engelliler Meclisi Başkanı İbrahim Sönmez katıldı.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanvekili Zehra Sönmez, engelli aşmanın bir inanç meselesi olduğunu söyledi. İnanıldığı zaman her türlü zorluklarla baş edebileceğini dile getiren Sönmez, "Başarmanın önünde engel yoktur. Bugün sergiledikleri oyun ve gösterdikleri başarı ile bizleri gururlandıran engelli kardeşlerimize çok teşekkür ediyorum" dedi.

Bursa Kent Konseyi Başkanvekili Şuayip Toprak ise, Engelliler Meclisi üyelerine teşekkür etti. Programın sonunda Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanvekili Zehra Sönmez tarafından Yazar Hasan Kallımcı'ya, Bursa Kent Konseyi Başkanvekili Şuayip Toprak tarafından ise Yönetmen Fatih Kasap'a adlarına düzenlenen fidan dikimi sertifikası verildi.

Müze kahve keyfi

Bursa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürlüğü, 5 Aralık Türk Kahvesi ve Kültürü gününü renkli bir etkinlikte kutladı. Kahve tiryakilerinin katıldığı 'Fincanını getir kahve bizden' etkinliği yoğun ilgi gördü.

Bursa'yı tüm değerleriyle geleceğe taşıyan Bursa Büyükşehir Belediyesi, somut olmayan kültürel mirasa da sahip çıkıyor. Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürlüğü tarafından 5 Aralık, "Türk Kahvesi ve Kültürü" gününde Merinos müze galeri alanında renkli bir etkinlik düzenlendi. UNESCO tarafından 2013 yılında somut olmayan kültürel miras listesine alınan "Türk Kahvesi" tiryakileri ile müzede buluştu. Büyükşehir Belediyesi Müzeler Koordinatörü Yaşar Elmas, Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürü Muhterem Çevik

ile kahvehane işletmecileri ile kahve tiryakilerinin katıldığı etkinlik renkli görüntülere sahne oldu.

Etkinlikte ayrıca Hünkâr Köşkü Müzesi koleksiyonunda bulunan Atatürk tarafından kullanılmış kahve fincanı, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi koleksiyonuna ait Sümerbank üretimi fincanlar ve Nezaket Özdemir Bircan'a ait kahve fincanı koleksiyonu da sergilendi. Etkinlikte ayrıca katılımcılara kahve ikramı da yapıldı.

Yöresel lezzetler geleceğe aktarılıyor

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın destekleri ile yürütülen "yemek kültürüdür sunmak sanattır" projesi kapsamında Bursa'nın yemek ve mutfak kültürünü gençlerle buluşturuyor.

Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin 'Yemek kültürüdür, sunmak sanattır' isimli projesi, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın gençlik projeleri destekleme programına dâhil edildi. 15 Ekim'de başlayan proje ile Bursa'nın unutulmaya yüz tutmuş yemekleri ve yöresel damak tatlarının gün yüzüne çıkarılarak gelecek kuşaklara aktarılması hedefleniyor.

Bursa'nın 7 köyündeki damak tatlarının ve yöresel yemeklerin öğrenciler tarafından yerinde incelendiği uygulamalı projenin son durağı Keles İlçesi'nin Belenören köyü oldu. Belenören'deki gezinin sonunda köylü kadınlar tarafından tarifi verilen ve pişirilen yemeklerin tadına bakan öğrenciler, Menteşeli Cengiz'in türküleri ile gönüllerince eğlendi.

Yeşilçam Türküleri

Bursa Büyükşehir Belediyesi Huzurevi'nde düzenlenen edebiyat günleri kapsamında yapılan kitap okuma etkinliği farkındalık oluşturuldu. Huzurevi Şube Müdürü Hüseyin Toprak'ın ev sahipliğinde gerçekleşen etkinlikte Huzurevleri Vakfı, Gemlik Lions Kulübü ve Bursa Felsefe Kulübü'nün katkılarıyla Bademli Anadolu Lisesi öğrencileri kitap okuyarak olayların ve gelişmelerin kritiğini yaptı. Oldukça renkli geçen etkinlik sonunda ziyaretçiler huzurevi etkinlik salonunu gezerek huzurevi sakinleri tarafından Huzurevi hobi atölyelerinde hazırlanan birbirinden özel eserleri inceledi.

Ulu Bozkırın Ruhü

Kentin kuruluşundan bu yana uygar yaşam izlerinden başlayarak günümüze kadar Bursa'ya yapılan göçlerin, hikayeleri ve eserlerinin sergilendiği Bursa Göç Müzesi'nde, Ulu Bozkırın Ruhü isimli resim sergisi açıldı. Kazakistan'ın en önemli ressamlarının resmettiği, Kazak kültürü ve ulu bozkır göçmen kültürünü anlatan 32 eser, 10 Aralık'a kadar Merinos Kongre Kültür Merkezi'nde bulunan müze galeri alanında Bursalı sanatseverlerin beğenisine sunuldu.

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRK-SOY) ve Kazakistan Abilkhan Kaste-

yev Devlet Sanat Müzesi'nin birlikte organize ettiği 'Ulu Bozkırın Ruhü' resim sergisi görücüye çıktı. Göç Müzesi galeri alanında yapılan sergi açılış törenine Büyükşehir Belediyesi Müzeler Koordinatörü Yaşar Elmas, TÜRKSOY Genel Sekreteri Düsen Kaseyinov, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi Başkanı Aziz Elbas, TÜRKSOY Kazakistan ülke temsilcisi Askar Turganbayev, Kasteyev Devlet Sanat Müzesi Basın Müşaviri Klara İsabayeva, Müdür Yardımcısı Nurjan Satıbalı, Bursa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürü Muhterem Çevik ve çok sayıda sanatsever katıldı.

Ders zili müzede çaldı

Anasınıfı, ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin ders içi kazanımlarını pekiştirmek amacıyla, müzelerin aktif öğrenme ortamı olarak kullanılmasının sağlandığı 'Drama ile Dersler Müzede' projesi start aldı. Bursa Büyükşehir Belediyesi ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü işbirliğinde başlatılan projenin ilk dersi, Kent Müzesi'nde gerçekleştirildi. Eğitimde yeni yaklaşımlar modeli üzerinden olgunlaştırılan proje ile öğrencilerin, gözlem, değerlendirme, sınıflama becerileri, kavramsal bilgilerini geliştirmek ve tarihsel çevre ile empati kurmasını sağlamak hedefleniyor. Yaşam boyu

eğitim sürecinde çok yönlü öğrenme ve yaşam alanları olarak müzelerin seçildiği proje kapsamında işlenecek dersler, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan çalışmayla müfredata uygun hale getirildi.

İznik

UNESCO Dünya Mirası olma yolunda...

Bursamızın evrensel değeri İznik, Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde yapılan çalışmalarla Unesco Dünya Miras Listesi'ne giriyor...

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Bursa'nın tarihi birikimine müzelerimizde şahit olun...

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi

Bursa Vakıf Kültürü Müzesi

Bursa Bıçak Müzesi

Bursa Göç Tarihi Müzesi

Bursa Sağlık Tarihi Müzesi

bursamuze www.bursamuze.com